

1. Vakars tīrli.

1. Kā gaišā aiedu plāva
Man likās mila tava,
Un itkā pūķe smarģīga
Man tavas lūpas piekārās,
Lai būtu laimīgs es.

2. Kā gaišā aiedu plāva
Man likās mila tava
Kā stars saules spīduma
Lai būtu laimīgs es.

Es vēlos māji pārvākt.

Laimonis Upmalis, jauniesauktais,
17 gadu vecumā

Laimonis Upmalis

KARA ZĒNA ATMIŅAS

Dienasgrāmata:

1944. 18. VIII – 1946. 13. III

Latvijas mutvārdu vēstures pētnieku
asociācija “Dzīvesstāsts”

Rīga, 2007

UDK 94(474.3)"1944/1946"+821.174-94
Up 550

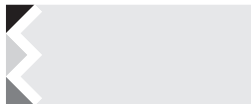
Redaktors *Uldis Krasts*

Korektore *Indra Orleja*

Datormaketētāja *Ilze Stikāne*

Vāka dizainere *Kristīne Krēsliņa*

Grāmatas izdošanu atbalsta:

VALSTS
KULTŪRKAPITĀLA FONDS

PBLA Kultūras Fonds

Daugavas Vanadzies, Ņujorkā

Ilustrācijai izmantoti autora zīmējumi dienasgrāmatā
un fotoattēli no autora personīgā arhīva

Iespiests SIA "N.I.M.S."

ISBN 978-9984-9599-5-5

© Latvijas mutvārdu vēstures pētnieku
asociācija *Dzīvesstāsts*, 2007

Starp iznīcību un cilvēkmīlestību

Laimoņa Upmaļa grāmatas *Kara zēna atmiņas* īpašā vērtība ir kodolīgie pieraksti, precīzie notikumu datumi, vietu nosaukumi, vārdi un uzvārdi. Laimonis Upmalis (1927), līdzīgi māsaī, pazīstamai bērnu rakstniecei Vijai Upmalei, ir labs dzīves un notikumu vērotājs ar tēlainu māksliniecisku uztveri. Kara zēna dienasgrāmatā ir arī zīmējumi, ar kuriem ilustrēta grāmata. Savā skatījumā tā papildina divus 1999. un 2001. gadā izdotos *karazēnu* atmiņu sējumus*.

Pašās kara beigās Gaisa spēku izpalīgos Latvijā mobilizēja četrus tūkstošus 1927. gadā dzimušo, un pieci simti sešdesmit 1928. gadā dzimušo pieteicās paši. Atsaukties mudināja ne tikai *baigā gada* briesmu darbi, bet arī romantika, piedzīvojumu alkas. Liela daļa tā laika zēnu bija redzējuši tikai tuvāko apkārtni. Dažam pat Rīgas apmeklējums bija piedzīvojums, kur nu vēl iespēja iepazīt pasauli. Cik no viņiem izdzīvoja – grūti spriest. Kad 1994. gadā Rīgā no visas pasaules sapulcējās bijušie Gaisa spēku izpalīgi, viņu bija pieci simti.

Laimoņa Upmaļa vienā gadā piedzīvotā pietiek veseram mūžam: 1944. gada 19. septembrī Rīgā tiek pārdzīvota šausmu nakts, kad pēc krievu bombardēšanas nākas apglabāt 41 kritušo

---

* *Latviešu karazēnu stāsti*, I. Sast. Oskars Vizulis. LU žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 1999

Latviešu karazēnu un meiteņu stāsti, II. Sast. Arvīds Lielkājis un Oskars Vizulis. LU žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 2001

biedru. Ceļā no Rīgas uz Liepāju – nākamie upuri. Kā likteņa laimes spēle ir brauciens ar kuģi no Liepājas uz Vāciju. Tad apmācības Sudetijas apgabalā Egerā (tagad Čehijas pilsēta Heba) un Austrijā Alpu tuvumā, pēc tam jau dzīve tuvas frontes apstākļos un visā ikdienas riska bardzībā Rūras apgabalā pie Moenes ezera (*Möhnesee*), kur vēlāk pēc kara dzīvoja rakstnieks Jānis Jaunsudrabiņš. Dienu bez trauksmes un bumbošanas briesmām Rūras apgabalā varēja uzskatīt par Dieva dāvanu.

Dzīvības risku kara apstākļos nomaina dzīve pie citām varām citā statusā: vispirms jau amerikāņu ierīkotajā Reinbergas lielajā gūstekņu nometnē uz klaja lauka lietū, aukstumā, dubļos, pārtikas un ūdens trūkumā. Seko brauciens cauri Beļģijai uz Franciju, piedzīvojot to, ka vietējie iedzīvotāji apmētā gūstekņus ar akmeņiem.

Tad Šartras gūstekņu nometne, pasauleslavenās Šartras katedrāles apkaimē. Seko lielā, grūtā izvēle – palikt Rietumos vai, atzīstot piederību Padomju Savienībai, atgriezties dzimtenē. Pēc gandrīz gadu ilgas pārvietošanas no nometnes uz nometni, caur vairākkārtējām filtrācijām autors beidzot 1946. gada 9. janvārī atgriežas Rīgā. Pēdējais ir 13.marta ieraksts pēc tam, kad viss beidzies un autors atvadās no savas dienasgrāmatas (skatīt 127. lpp.).

Grāmatā ir vērtīgi materiāli vēsturniekiem, piemēram, kas notika Polijai piešķirtajā Vācijas teritorijā, no kuras steidzīgi evakuēti vācieši, bet poļi vēl nav ieradušies. Izteiksmīgi cilvēku portretējumi. Detalizēti aprakstīts amerikāņu karavīra tērps un viss ekipējums. Cilvēku izturēšanās un pārdzīvojumi dzīves ekstremālās situācijās izteikti skopos vārdos, runā tiešā klātesamība. Redzam, kā īsā laikā tiek panākta izdaudzinātā

vācu kārtība, tīrība un punktualitāte un kā citos apstākļos notiek pretējais, kad pat tualete tiek uzskatīta par lieku greznību.

Ierodoties Vācijā, kara zēnus pārsteidz skaistās pilsētas. Bet vēlāk tur ir drupu kaudzes, krustu rindas gar visiem kara ceļiem. Blakus kara nežēlībai un nāvei ir arī draudzība un uzticība. Dienasgrāmatā lasām emocionāli tēlainu aprakstu par dienām amerikāņu ierīkotā gūstekņu nometnē klajā laukā: *Veidojās kopības sajūta. Sētu žogi noderēja uguns kuriem, kas iedegās aizvien tālāk un tālāk naksnīgajā krēslā. Tuvojās nakts. Te pēkšņi vienā malā ieskanējās vācu dziesma “Roslein, Roslein, Roslein rot” (Šuberts). Dziesma šalca un šalca, pieņemdamās spēkā. Gaiss viļņojās kā tāda dziesmota jūra... Laikam tauta parādīja savu īsto dvēseli. Bargais kara laiks it kā atkāpās, atdodams vietu mieram. Cilvēki bija ļoti gaidījuši miera dzīvi, šo dienu, cilvēkmīlestību.*

Cik ilgi vēl būs dzīvi kara aculiecinieki? Četrdesmit piecus gadus bija publiski jāklusē tiem, kas necīnījās “pareizajā pusē”. Latvijas neatkarība bija apdraudēta jebkurā gadījumā, vienalga, kura totalitārā sistēma uzvar.

Kara zēna atmiņas vistiešāk adresētas gan tā, gan arī tagadējā laika zēniem. Jo paliek jautājums, ko darīt līdzīgās situācijās, kad neviena no izvēlēm nav īsti pozitīva, bet visbiežāk ir jāpakļaujas kategoriskai pavēlei, kuras neizpildīšana un arī izpildīšana ir dzīvībai bīstama.

Augusts Milts

Ardievu, ģimnāzija!

Mans atmiņu pavediens sākas ar 1943./1944. gada ziemu Valkā. Pēc sešklasīgās pamatskolas beigšanas Turnā biju iestājis Jāņa Cimzes valsts ģimnāzijā un mācījos otrajā klasē. Stundas nenotika vis staltajā ģimnāzijas celtnē, bet blakus esošajā Tērauda pamatskolā, jo mūsu skolas ēkā bija izvietots vācu kara hospitālis. Mācības notika divās maiņās, lai arī valcēniešu pamatskolēni var turpināt mācīties.

Šī kara priekšpēdējā ziema izvērtās ļoti saspringta un drūma visādā ziņā. Pilsētnieki knapinājās ar pārtiku, jo uz kartītēm izsniegtās devas arvien samazinājās. Bija paveicies tiem, pie kuriem mitinājās skolēni no laukiem.

Mācību normālo gaitu pārtrauca notikums ticības mācības stundā kādā februāra dienā, kad klasē direktora pavadībā ienāca vācu virsnieks un apskatīja telpas.

“*Gut,*” viņš teica.

Sekas tādas, ka nākamajā dienā mūsu divu maiņu skolu aizņēma bēgļi no austrumiem, no Pleskavas puses.

Nu atcerējāties, ko ap Ziemassvētkiem bija teikusi vācu valodas skolotāja:

“Bērni! Šajā vasarā mūs gaida lieli pārbaudījumi, jo aiz Volhovas purviem stāvēt lielas padomju tanku armādas, kas gatavojas pēc pavasara šķīdoņa traukties uz rietumiem.”

Tieši uz kuriem, to, protams, sapratām visi. Zinājām arī, ka pozīcijās šaipus Volhovas purviem stāvēja mūsu leģionāri.

Kara iespaidus vēl vairāk pastiprināja blakus esošā kara lazarete. Pieveda arvien jaunus ievainotos. Vācu karavīru skaits ielās palielinājās. Piedzīvojām pirmās gaisa trauksmes.

Mācības turpinājās it kā neklātienē. Ar konsultāciju palīdzību stundas gatavojām mājās, atzīmes saņēmām pie skolotājiem viņu dzīvokļos. Līdzīgā kārtā tikām arī pie gada atzīmēm, un mūs pārcēla trešajā klasē.

Ērgemes pag. Turnas pamatskolas izlaidums 1942. gadā.

1. rindā no labās: Kārlis Šakars, Laimonis Upmalis, Imants Kupics, Jānis Miķelsons, Herberts Melķis. 2. rindā: Anna Ince, skolas pārzinis Oskars Cābulis, skolotāja Šakare, skolotāja Emma Cābule. 3. rindā: Harija Ķikāne, Judīte Kreile, Benita Soka, Velta Munce, Lūcija Vilbe

Tēva mājās

Tēvs ar māti apsaimniekoja 22 hektāru lielu saimniecību “Upmaļi”. Bijām četri bērni: vecākā meita Skaidrīte, es, brālis Jānis un māsa Vija. Jaunākais brālis un māsa Vija mācījās vietējā Turnas pamatskolā. Tēvs bija gan saimnieks, gan sabiedrisks darbinieks, kas apbalvots ar Triju zvaigžņu ordeni.

Pavasārī, kad atgriezās tēva mājās, lai palīdzētu sējas darbos, dzīve vairs negāja vecajās sliedēs. Vēlu vakaros pie debesīm Gulbenes pusē bija redzamas “svecītes”. Runāja, ka tur naktīs viesojoties sarkano lidmašīnas ar bumbu kravām. Mērķis – dzelzceļa mezgls. Šad tad frontes pusē varēja dzirdēt tālu dunoņu.

Tēvs bija nolēmis, lai kas arī nenotiktu, apsēt un apstrādāt visus laukus. Zemniekam, viņš uzskatīja, jādara savs darbs, lai būtu kas būdams.

Nemierīgā dzīve turpinājās. Dzirdējām par vietējos mežos nomestiem izpletņu lēcējiem. Bija mēģinājums uzspriecināt Valkas–Rīgas dzelzceļa sliedes, tamdēļ vietējie kārtības sargi Sedas purva rajonā augu diennakti dzelzceļa līniju apsargāja. Lai nedotu gaisa lidoņiem nekādas zīmes, Jāņos aizliedza iekurt sārtus.

Tēvs Jānis Upmalis,
Ērgemes pag. vecākais, 1937. gadā

Vasara iegriezās otrajā pusē. Brieda raža. Drīz nāca pļaujami rudzi un kvieši.

Lielgabalu kanonādes varēja dzirdēt arvien biežāk, sevišķi naktīs. Bet sarkanzvaigžņotās lidmašīnas grupās droši lidoja pat dienās, nesastapdamas nekādu pretestību. Dažreiz gan, kad uzliedojums bija vērsts uz Valkas staciju un pašu pilsētu, iedunējās tās tuvumā novietotie zenītliegabali.

Un tad iesaukšanas pavēste sasniedza arī mani, 1927. gadā dzimušo. Labi atceros – pļāvām ar mašīnu kviešus un sējām kūlīšos, lai saliktu statos. Līdz tam leģionā bija iesaukti tikai vecākā gājuma puīši. Par dažu labu mūsu pagastnieku pienāca sēru vēstis jau kopš 1942. gada. Tātad karš nepielūdzami šķiroja karavīrus dzīvajos un kritušajos.

Frontē jau cīnījās divi mani brālēni.

Labības pļaušana. Uz mašīnas – dēls Laimonis, stāv – tēvs Jānis

Caur Valku uz karu

15. augustā atvadījos no mātes un māsām. Tēvs un jaunākais brālis ar zirdziņu aizvizināja mani no “Upmaļiem” uz 18 kilometru attālo Valku. Gaisa spēku palīgu (tā bijām nokristīti) iesaukšanas punkts darbojās ugunsdzēsēju depo zālē. Iesaucamie ieradās no Valkas pilsētas un apkārtējiem – Lugažu, Ērgemes un Kārķu – pagastiem. Kopskaitā ap 150 jauniešu. Pēc dokumentu noformēšanas sastājāmies uz ielas kolonnā pa trim. Bija sapulcējušies piederīgie, ģimnāzisti, dažam arī sava meiteņe. Starp pavadītājiem redzēju ģimnāzijas direktoru Kīša kungu, klases audzinātāju, skolotājus. Gājiens virzījās uz īgauņu Valgas staciju. Nebēdnīgi skanēja “Div’ dūjiņas”, “Jauns un traks tu, puika, esi bijis...”. Tā dziedādami un daudz nebēdādami, aizgājām no saviem zēnības gadiem, no jaukā ģimnāzistu laika (to saprātām vēlāk) pretim lielajam nezināmajam – Otrā pasaules kara beigu agonijai.

Katrs tomēr aizgāja pretim savam liktenim. Šis liktenis bij bargs un netaisnīgs. Daudzi neatgriezās.

Kāpēc mēs gājām? Varēja pierakstīties “meža departamentā”, tas ir, pabēgt no ļaužu acīm mežā. Bet to darīja tikai retais. Bijām auguši brīvās Latvijas valstī un laikā, darbojušies mazpulku un skautu organizācijās, bijām mācījušies būt patrioti, mīlēt tēvzemi un savu tautu, tas likās pats par sevi saprotams. Spilgti atmiņā glabājās tēvu stāsti par cīņām Pirmajā pasaules karā un Latvijas Atbrīvošanas cīņās 1918.–1919. gadā. Mūsu

tēvi par to saņēma zemi un iekārtoja savas jaunsaimniecības. Kā mēs varētu palikt vienaldzīgi pret tuvajiem draudiem? Audzināšanas darbs skolās bija virzīts uz to, lai zēnos izkoptu vīrišķīgu raksturu, sevišķi jau pamatskolā. Reizi nedēļā notika militārās mācības stunda. Soļojām ar koka šautenēm, apgūvām ierindas mācību un praktiskas iemaņas pēc latviešu karavīra rokasgrāmatas. Bija daudz lasīts par strēlnieku varonību, tātad vielināja arī kara romantika (visai drīz tā, protams, noplaka). Bet

Tēvs Jānis Upmalis,
saņēmis Triju zvaigžņu ordeni

Jānis Upmalis ar sievu Kristīni
Latvijas Atbrīvošanas kara laikā

galvenokārt 1927. gadā dzimušos puišus jaunajam uzdevumam vienoja bolševiku pārinodarījums 1940. gadā, okupējot Latvijas valsti un izvedot cilvēkus uz Sibīriju 1941. gada 14. jūnijā. Arī mūsu armijas virsnieku un patriotu iznīcināšana.

... Tēpat pamalē jau granda lielgabalu kanonāde.

Vakarā Valgas stacijā sakāpām vagonos, lai naktī dotos uz Rīgu. Pirmo reizi braucu pa šo stratēģisko dzelzceļa līniju, kas bija atvēlēta kara resoram. Civilists varēja braukt tikai ar speciālu atļauju. Lai nokļūtu galvaspilsētā, devāmies no Ērgemes ar mazbānīti līdz Rūjienai, tālāk ar platsliežu vilcienu uz Rīgu. 16. augusta pievakarē iebraucām Rīgas galvenajā stacijā. Negaidīti mūs, pārsvarā lauku zēnus, kas tikko bijām izpērušies lauku pirtiņās un saņēmuši no mātēm baltus kreklus, sadzina zaldātu pirtī, vienlaikus “atutojot” mūsu tīrās drēbes karstās gāzes kamerās. Drānas ieguva nepatīkamu smaku.

Vispirms apmetāmies Strēlnieku ielā 4, kādā pilsētas kazarmu namā. Lielu izbrīnu mūsos radīja vecāko iesaukumu (rīdzinieki!) grūti izturamā kliegšana, dodot mums pavēles un norādījumus. Tādi paši zēni kā mēs. Tikai viena uzpleču strīpiņa un tērauda bruņucepure (*dolmečeri* pēc dienesta pakāpes). Tāču normālas cilvēku valodas vietā – stindzinoši uzbļāvieni. Šķita, tas bijis pirmais, kas viņiem iemācīts. Vai ar to sākas kazarmu dienests?

Strēlnieku ielā notika arī pirmā medicīniskā apskate. Nevienu neizbrāķēja. Saņēmām daļu no paredzētā apģērba, zābakus, bruņucpuri. Gaisa spēku palīgu uniformu dabūjām vēlāk.

Rīga, Mazā Nometņu 16

18. augustā visus jauniesauktos ar autobusiem aizveda uz Pārdaugavu – Mazo Nometņu ielu 16, pie Māras diķa. Šeit, bijušajā Holmsa tekstilfabrikā, vairākos korpusos izvietoja jauniesauktos Gaisa spēku palīgus. (Pēc kara šajās telpās darbojās zeķu fabrika “Aurora”.) Katram iedalīja vienu no divstāvu guļamām lažiņām un pusi skapja apģērbam. Gultas maiss bija pildīts ar smalkām ēveļu skaidām. Lai gan armijas segas sildīja visai apmierinoši, gulšņāšanai laika neatlika. Par to neatslābstoši gādāja komandētājs. Likās, tikko acis aizkrita, jau atskanēja griezīgā skaļā svilpe – rīts! Zibenīgi jāceļas, jāsapošas. Sākumā neveicās, bet drīz vien apguvām. Kazarmju dzīve ar dresūru un daudzām nepatīkšanām sāka uzņemt apgriezienus.

19. augusts. Pirmā nostāšanās pagalmā. Šķirošana pēc augumiem. Draugiem un novadniekiem, ja ir puslīdz vienāds augums, izdodas palikt vienā vadā, pat grupā. Kaut gan nu visi skaitāmie vienā – 3. rotā, kārkēnieši un valcēnieši tiek iedalīti starp Valmieras un tās apkārtējo pagastu zēniem. Mēs, pieci ērgemieši, nokļūstam 3. grupā. Katru grupu iepazīstina ar tās vācu instruktoru. Mums palaimējas, jo unteroficiēris Ungers civilajā dzīvē bijis skolotājs, vismaz tā viņš apgalvoja. Oberfeldfēbelis paziņo, ka ar rītdienu sāksies nopietnas ierindas mācības. Drusciņ baidāmies.

Mācības, kas drīz vien pārvērtās mērenā dresūrā, notika norā aiz Māras diķī ierīkotās peldētavas. Katru grupu apmācīja savs instruktors, protams, vācu valodā. Palīdzēja tulks. Mūsu grupas jau pieminētais unters savu darbu, kā jau pedagogs, veica meistarīgi. Prūšu dresūra viņam nebija sveša, bet viņš to nepielietoja pārāk asi. Pats nodemonstrēja katru kustību, tikai tad lika izpildīt mums un pamazām noslipēja.

Reizēm, kad bijām delverīgi, tikām sabārti, dažs izpelnījās pat *sich hinlegen!*^{*}, bet nevienu nepazemoja, nepārkāpa pedagogijas ētikas normas. Savus padotos unteroficiēris Ungers aizstāvēja dažādos konfliktos. Augstākais vērtējums par veiksmīgu uzdevuma izpildi bija uzslava ierindas priekšā, visiem stāvot miera stājā: “*Prima Soldat!*”^{**} Tas, protams, patika, un zēni centās. Citās grupās netiku to novērojis.

Bataljona šefs hauptmanis Fābings, izskatīgs vīrietis, visnotaļ tēloja kino zvaigzni. Viņam lieliski pietāvēja vienmēr labi izgludinātais lidotāja formas tērps, iedegušajai sejai – virsnieka cepure. Apmācību procesā Fābings iesaistījās maz, acīmredzot visu prasīja no padotajiem. Braukāja savā kabrioleta tipa vieglajā vāgī, blakus parasti atradās gaišmataina skaistule – *blondais grēks*. Tad vēl nezinājām, ka šī dāma ir mūsu tautiete. Vēlāk, nonākot Vāczemē, blondīne tika ieskaitīta virtuves personālā, kas tajos laikos nozīmēja daudz.

Hauptmanis ar savu skaistuli dzīvoja fabrikas pārvaldnieka atsevišķajā mājā. Fabrikas teritorijā, bet starp lieliem parka kokiem.

Jāatzīst, ka vācu instruktori apmācībās ļoti centās, jo šeit nebija frontes apstākļu un pārtikas bāze izrādījās labu labā. Nekādu problēmu.

Pirms mūsu iesaukšanas avīzē “Tēvija” publicēja paziņojumu, ka mēs ne tikai apgūsim militārās prasmes, bet paralēli it kā neklātienē pabeigsim iesākto ģimnāzijas kursu vai citu vidējo mācību iestādi. Tamdēļ iesauktajiem bija piekomandēti latviešu

---

* Gulties – celties! (Vācu val.)

** Labs zaldāts! (Vācu val.)

skolotāji gandrīz vai visos priekšmetos. Mūsu vada audzinātājs Ziediņš – jauns vidusskolas skolotājs. Šo pedagogu uzdevumi, protams, nesaistījās ar militāro priekšmetu apguvi. Sākumā viņi mācīja latviešu patriotiskās un citas marša dziesmas, ko pilnā sparā dziedājām, soļojot pa Pārdaugavas ielām. Iedzīvotāji, sevišķi meitenes, mums uzsmaidīja, māja sveicienus, bet... Vācu virsvadībai tas nelikās pietiekami militāri un *cakīgi*, drīzāk kā tāda *baueru* pastaiga. Un kaut arī mūsu unters ar mums lepojās un nereti pēc komandas – “*Ein Lied!*”^{*} lika mums dziedāt “*Aijā – aijaijā...*”, tas ir, “*Div’ dūjiņas...*”, – priekšniecības iecerētās izmaiņas viņš ietekmēt nevarēja. Sākās vācu dziesmu apgūšana oriģinālvalodā, vispirms iekaļot tekstu. Melodijas izpildi noslīpēja pa grupām. Pirmā dziesma – “*Erika*” (Virši), tai sekoja “*Alte Kameraden*”^{**}, “*Drei Lillien*”^{***} un citas.

Ierindas mācība notika katru dienu jau pieminētajā vietā – Māras diķa krastmalā. Soļošana ar dziesmu vācu armijā tika augsti vērtēta, tāpēc tai veltīja lielu uzmanību. Instruktoriem piemita izkopta dzirde, un mazākā balsu nesaskaņa beidzās ar *hinlegen!*. Tā kā apmācīja vienlaicīgi daudzas grupas, tad visos laukuma stūros reizē skanēja gan dziesmas, gan komanda “*gulties – celties!*”. Un tā dienu pēc dienas. Bet pievakarē – pelde Māras diķī.

Siltākā laikā mācības jeb *unterricht* notika telpās. Sākumā – “*Kazarmju tīrība*”. Šo jājamo zirdziņu dīdīja cauri visam Gaisa spēku palīgu dienesta laikam. Dienu vai dažas stundas pirms mācībām dežurējošais apakšvirsnieks (UVD) izsvieda no skapjiem uz grīdas

---

* Dziesmu! (Vācu val.)

** Vecie draugi. (Vācu val.)

*** Trīs lilijas. (Vācu val.)

visu mūsu trūcīgo iedzīvi, ieskaitot karotes, nažus un karavīru katlus: trauki neesot pietiekami tīri, drēbes – ne jau kārtīgi salocītas, it visur – putekļi, traipi, netīrība! Piecās minūtēs visam jābūt kārtībā. Pie tā nācās pierast. Sākumā likās grūti, vēlāk iemanījāties.

4. septembrī sākās apmācības ar ieroci – franču kājnieku šauteni. Tā gan šķita stipri par garu mūsu augumiem. Īsākajiem zēniem, sevišķi 1928. gadā dzimušajiem puisiem, šautene sniedzās pāri galvai. Saucām to par *berdanku*. Šautene bija jāsargā kā mazais brālītis.

Drīz sākās parādes mēģinājumi Uzvaras laukumā. Gatavojāties zvēresta nodošanai.

9. septembrī visus Gaisa spēku palīgus aizveda uz Salaspils karagūstekņu nometni rentgena pārbaudei. Puīši, kuriem konstatēja kaut mazākās tuberkulozes pazīmes, saņēma norīkojumu uz lazareti vai tika atlaisti mājās. Drūmais iespāids, ko radīja šī nometne, bija šokējošs, bet drīz pagaisa. Savu darīja jaunība, savu – lielā apmācību slodze un psiholoģiskais stāvoklis: nekādu emociju.

Mūsu dziesmotā maršēšana pa Pārdaugavas ielām orķestra pavadībā, šķiet, bija kā dadzis acīs sarkanajiem. Viņu kara spēks jau ieņēmis visu Latgali, kā arī daļu Zemgales un Vidzemes. Apmācību laikā, ap 10. septembri, mūs lielā augstumā pārlidoja izlūklidmašīnas. Zenītnieki tik augstu aizsniegt nespēja. Tikām nofotografēti no gaisa. 14. septembrī notika jau plašāks uzlidojums. Sešas ienaidnieka lidmašīnas zenītnieki notrieca.

Šausmu nakts

19. septembra priekšpusdienā orķestra pavadībā trenējāties Uzvaras laukumā. Piedalījās bataljona šefs un Latvju

jaunatnes organizācijas (LJO) pārstāvji. Pēcpusdienā – sporta nodarbības parastajā apmācību laukumā. Pirms vakariņām pirmo reizi saņēmām ziepju devu. Pēc nogurdinošas dienas gatavojamies likties uz auss. Gaidījām komandu *zapfenstreich!** Īsi pirms pulksten 21.00 bez priekštrauksmes signāla atskanēja gaisa trauksme. Tikko izmetāties no telpām, ieraudzījām: virs arsenāla gaisā karājās gaismas raķete. Jau nākamajā mirklī visus apžilbināja ārkārtīgi spilgta gaisma. Visi fabrikas korpusu pagalmi – pilni skrejošiem zēniem. Knapi tikām (pat ne visi) līdz pretšķembu zig-zag patvertnēm. Pareizāk – grāvjiem, kas pārsegti ar balķiem un smilts slāni. Tie atradās kokiem apaugušā kalniņā aiz fabrikas ēkām. Jau iepriekš bijām informēti, ka uzlidojuma laikā ķiveres siksna nedrīkst atrasties zem zoda: eksplozijas radītais gaisa spiediens var nonāvēt ķiveres nēsātāju, izsitot kakla skriemeļus.

Cik sapratām, pirmās bumbas krita drusciņ tālāk. Nākamais uzlidojuma vilnis trāpīja mūsu patvertņu kalniņā. Kā vēlāk noskaidrojās, lielākais upuru skaits bija tieši kādā no patvertnēm.

Šī šausmu nakts spilgti attēlota jau agrāk izdotās grāmatās un atmiņu stāstos, ko rakstījuši bijušie GS palīgi – A. Žīgurs, V. Vanags, O. Miķelsons un citi.

Gaisa trauksme beidzās vēlā naktī. Atstājām patvertnes. Trešo vadu tās bija paglābušas. Diemžēl daži zēni steigā skrējuši uz citiem vadiem nozīmētām vietām. Apdulluši redzējām, ka deg dažas koka mājas un strādā ugunsdzēsēji. Mūsu dzīvojamie korpusi šķita palikuši neskarti, tikai logi izbīruši.

---

* Vakara junda. (Vācu val.)

Par upuriem naktī neko neuzzinājām. Pagalmā gulēja vairāki zēni, kuri, sapratām, vairs nekad necelsies.

Drūmais rīts pēc bombardēšanas sākās ar stāšanos ierindā, skaitīšanu un trūkstošo noskaidrošanu. Pie ieejas kazarmās jau stāvēja liels pulks cilvēku un gaidīja, lai kaut ko uzzinātu par saviem dēliem vai tuviniekiem. Mums bija uz stingrāko aizliegts sniegt jebkādas ziņas. Vēlāk, kad devāmies nelielā pārgājienā, redzējām, ka ļaužu pūlis nav izklīdis. Laimīgi, protams, jutās tie vecāki, kas ieraudzīja savu dēlu dzīvu un veselu.

Šis traģiskais notikums atstāja neizdzēšamu iespaidu uz mūsu nenobriedušajiem prātiem un jūtām vēl ilgus gadus.

Tālāk versija par 19. septembra notikumiem.

Pirmkārt. Tas bija negēlīgs slaktiņš, kura pamatā – nodevība. Tolaik Rīgā jau mudžēt mudžēja no iesūtītiem padomju aģentiem. Arī pagrīde jau bija izslējusies pilnā augumā. Savos pārgājienos ne reizi vien pamanījām ļaunus, glūnošus skatienus. Tātad nodevēja modrā acs sekoja un ziņoja, kur pienākas. Vai gan viņiem varēja patikt mūsu jau pilnā bataljona soļošana Uzvaras laukumā?

Otrkārt. Augstais 10. septembra izlūklidmašīnas pārlidojums laukumam, kad tas bija pilns zēniem. Puikas jau tad bažījās, vai tikai tas mums labi beigsies. Vadība neuztraucās – bijām pārāk sika vienība.

Treškārt. Liktenīgajā dienā ievēroju sīku, bet neparastu gadījumu pie kazarmju vārtiem. Pusdienas pārtraukumā, kad zēni, kā parasts, stāvēja sardzē, postenim garām laužās kāda sieviete, uzstādama, ka viņai tūliņ jāsatiekot dēls. Un kaut arī nebija pieņemšanas laiks, viņa savu panāca (vai gan pret māti pielietos spēku!) un lika pasaukt kādu zēnu no otrā stāva. Kā vēlāk noskaidrojās,

šis zēns bija piedalījies signalizēšanā lidmašīnām, līdzko tās izmeta pirmo gaismas raķeti. Signālraketes izšautas no blakus ielām visos četros fabrikas teritorijas stūros. Tātad organizēta nodevība.

Un ceturtkārt. Pēc dažām dienām vācu instruktors paziņoja: netālu no kazarmām, Mazās Nometņu ielas pretējā pusē, kādā sešstāvu īres mājā SD vīri atklājuši dzīvokli, kurā atrasts raidītājs un citi pierādījumi par dzīvokļa iemītnieku līdzdalību 19. septembra uzbrukuma organizēšanā. Vainīgie esot arestēti.

Vai tas tā bija? To dienu notikumus no šodienas šķir vairāk kā 60 gadi, bet manā tālaika dienasgrāmatā šāda piezīme ir un iepriekšminētie fakti pierakstīti.

Kurzemes ceļos un grāvjos

1944. gada 20. septembris. Pēc traģiskās nakts Mazajā Nometņu ielā apmācību bataljonu steidzami pārgrupē un sadala mazākās vienībās. Manu 3. rotas 3. vadu novieto Daugavas labajā krastā – Čiekurkalna skolā. Ir aizdomas, ka notiks jauns gaisa uzbrukums, jo dienā lielā augstumā pārlido izlūklidmašīnas. Zēnītlielgabalu lādiņi tās nesniedza. Naktī – trauksme ar izklaidus bumbošanu. Pagājušā nakts atstājusi šausmīgu iespaidu. Daudziem pat klab zobi. Pārāk briesmīgs pirmais kara trieciens nepieredzējušiem jauniešiem. Dažas dienas Ķīšezerā krastā – hidroplānu bāzē. Saprota, ka uz īsu laiku. Sastādīja komandu, kas piedalīsies kritušo zēnu apglabāšanā Brāļu kapos. Puiši vakarā atgriezās sadrūmuši. Apbedīšana notikusi ar militāru godu, piedaloties daudziem rīdziniekiem, sērojošiem vecākiem, brāļiem, māsām. Ziedu klēpi un orķestris. Tomēr pārdzīvojums pārāk

smags. Apglabāja 41 kritušo biedru. Pirms pāris dienām šie zēni visi vēl bija plecu pie pleca ar pārējiem. Pirmā sadraudzēšanās, kopējas mācības, padraiskošanās. Šausmu naktī nāves roka paņēmusi savu tiesu.

23. septembris. No Ķīsezera bāzes braucam uz sporta laukumu Ķieģeļu ielā. Šodien svinīgā zvēresta nodošana. Pasākumu steidzina, baidoties no gaisa trauksmes. Ieradušies pašpārvaldes vadītāji, LJO, Latvijas leģiona un vācu Gaisa flotes pārstāvji ar savu orķestri. Zvēresta tekstu jau iemācījāmies Uzvaras laukumā. Tagad to atkārtojam. Solāmies, ka aizstāvēsim savu tēvzemi – kā īstam latvju zēnam pienākas. Šo notikumu filmē vācu militārais nedēļas apskats. Filmu vēlāk redzējām Sudetijā, Egeras pilsētas kinoteātrī.

24. septembris. Atstājam Rīgu. Sākas liels pārgājiens Tukuma virzienā. Ar tramvaju aizbraucam līdz Daugavas tiltam. Brīvšoli pāri pontona tiltam. Marša kopsolis aizliegts, jo sašūpos pontonus. Savādi kladz mūsu soļi uz tilta koka grīdas. Ejam taču prom no Rīgas un Daugavas. Kam vēl būs lemts atgriezties? Vai vispār atgriezīsimies? Visi jau ne. Gājiens virzās pa Slokas ielu cauri Dzirciemam, Imantai, garām Sudrabkalniņa atbrīvošanas piemineklim Jūrmalas virzienā. Temps palēninās. Nav vēl pierastas šādas pastaigas ar mugursomu un uzkabi. Naktsmājas Slokā.

25. septembris. Celšanās pavisam smaga. Sāp kājas. Pēc rīta kafijas ar lielu piepūli sākam kustināt stīvās kājas norādītajā virzienā. Šoseja jau rīta agrumā mašīnu un bēgļu vezumu straumes pārpildīta. Tāds zosu gājiens vien mums sanāk, jo drūzmā neiespējami soļot ierindas kārtībā. Ir atļauja pa grupām uzrausties uz kāda nejauša transporta līdzekļa. Ja gadās. Satikšanās vieta pie Tukuma pilsētas. Manai grupai izdodas ieņemt kādas

mašīnas tukšo kravas kasti. Ak, cik labi! Brauciens lēns, jo bieži izveidojas korķi. Bažīgi šad un tad veramies apvārsnī. Labi, ka apmācies: gaisa briesmas, šķiet, ies garām. Esam jau Smārdes purvu apvidū. Šoseja met likumu un... Šim likumam strauji tuvojas trīs sarkanvairģņotas triecienlidmašīnas pļaujošā lidojumā. Jau virs koku galiem. Izvairīties neiespējami. Šoferis to neredz, un mūsu signāls – daudzot pa kabīnes jumtu – nokavēts. Mašīnu gan aptur, bet zēni tikai paspēj pārkrist pāri bortam un pāri grāvim, nokļūstot tieši ložmetēju un šķēpeļbumbuņu krusā. Nebiju tik izmanīgs, nepaspēju pārlēkt grāvim un – paliku neskarts. Biju pieplacis asfaltam pie automašīnas riteņa. Divi kritušie un desmit ievainotie, arī mašīnas šoferis. Ievainotos steidzami ved uz Tukuma lazareti. Veselie turpina ceļu kājām. Pievakarē esam lauku mājās šosejas malā. Šeit nakšņosim siena šķūnī. Vēl neatliekams pienākums – apbedīt uz ceļa kritušos biedrus. Mājas saimnieks atvēl vietu dārza stūrī. Abus kritušos kara zēnus – Ceriņu un Kamerādu, Valmieras puses puisi, apglabā kopējā kapā. Atvadu vārdus teic mūsu skolotājs. Rotas komandieris, vācietis, atvadās sava sastāva vārdā. Nodziedam vakara jundu “Svēts mantojums” un katrs iemetam trīs smilšu saujiņas kapā.

Dažas patīkamas atpūtas dienas pavadām netālu no Tukuma. Esam sadalīti pa nelielām grupiņām lauku saimniecībās. Mūsu mājasmāte ir laipna un gatavo dāsnas pusdienas. Tukuma dzelzceļa stacijā sakāpjam parastos preču vagonos. Ļoti saspiesīti. Otrās dienas pievakarē esam Ugāles stacijā. Pārgājiens cauri Ugāles siliem saspringts, jo šeit, esam bridināti, saimniekojot sarkanie partizāni. Bruņots ir tikai vācu personāls. Mums pie varbūtējas šaušanas jāmetas ceļa grāvjos – aizsegā. Bez starpgadījumiem izkļūstam no lielajiem mežiem un laimīgi ieraugām

lauku sētas. Daža saimniece iznāk ceļa galā un dala pa šķēlēm sagrieztu lauku rupjmaizi vai sniedz ābolus.

30. septembrī pārceļamies pāri Ventai ar prāmi. Saulaina rudens diena. Bažas par gaisa uzlidojumiem. Piesardzīgi daļa bataljona maskējas tuvējos krūmos. Pa grupām pārceļamies. Pārgājiens atkal noslēdzas lauku mājās. Nu pāris dienu atpūtai.

3. oktobrī pārgājiens. Uz Kuldīgas ceļa gaida smagās mašīnas, kas domātas mums. Cauri Kuldīgai un Skrundai ceļa nobeigums – Kalnamuižas lidlauks. Redzamas nomaskētas lidmašīnas un plaši lauki ar strādājošu greideri. Novietojamies muižas milzīgajā kūtsaugšā ar uzbraucamo ceļu. Dzīvojamā ēkā apmetušies lidotāji. Ceļojuma laikā zēnu izskats stipri mainījies. Esam saņurcīti, netīriem zābakiem, lāgā nemazgājušies, par zeķēm un

apakšveļu nemaz nerunājot. Disciplīna pavisam švaka. Vācu instruktori un mūsu skolotāji to līdz šim bija piecietuši. Nu mērs, kā saka, pilns. Kad nostājāties ierindā muižas pagalmā, izskats pavisam nav glaimojošs latvju zēniem – no naktsguļas kūtsaugšas salmos un sienā aplipuši, saburzīti. Nu kādi te armijas palīgi! Rotas komandieris sarauktu degunu, niknām acīm apstaigā ierindu un dod norādījumus dežurējošam virsniekam. Stingra, lakoniska pavēle: *“Alles muß sauber sein!”** Joki mazi. Diena aiziet, tirot apģērbu un zābakus. Vakarā pārbaude. Daži izpelnās dresēšanu. Jāsāk viss no gala. Kārtībai un tīrībai jābūt. Viens no topošā karavīra baušļiem.

9. oktobris. Agra celšanās. Jāstājas ierindā ar visu uzkabi. Gājiens uz Skrundas staciju. Aizdomas, ka brauksim uz Liepāju. Nevienš to skaļi nesaka, par tādām runām var iziet plāni. Braukšana ar palēninātu gaitu. Lietuvas pusē redzami sprādzienu dūmi. Tur fronte. Vakars pienāk Durbes stacijā. Liepāja nepieņem. Gaisa trauksme. Nakšņojam uz lauka, ietīnušies segās, un vērojam nakts uzlidojumu Liepājai.

Augšā bumbvedēji, apakšā – zemūdenes

10. oktobris. Priekšpusdienā iebraucam Liepājā. Ceļš uz ostu. Reidā pie muliņa transportkuģi, jūrā – zilpelēki kara kuģi. Tuvākais transportnieks – kuģis *Donau* tieši pie spīķeriem. Pa trapu kāpj cilvēki ar koferiem un saiņiem. Nervoza atmosfēra. Redzami lauku ļaudis ar visu iedzīvi ratos un lopiņiem. Pārguruši, bet mierīgi. Stāv attālāk un, šķiet, notiekošo uztver kā neno-

---

* Visam jābūt tīram! (Vācu val.)

vēršamu. Saimniecēm žēl savas zīmaļas, saimniekiem – bērīšu. Par pārējo mantību, liekas, mazāka bēda. Bērni saspiekušies pulciņos. Jākāpj uz kuģa, lai pamestu dzimteni. Mūs, jaunos zeļļus, norīko par palīgiem. Māmuļas ļoti priecīgas par palīdzēšanu. Tiek mums arī savs labums – pa ievārijuma burciņai.

Gaisa trauksme. Mums jāturpina darbs pie uzlādēšanas. Aizsegā varēs skriet, ja būs tiešs uzlidojums. No jūras tuvojas pāris desmiti ienaidnieka lidmašīnu. Vācu artilēristi veikli pa virvju kāpnēm sakāpj “grozos”, kur katrā pa četrstobru pretgaisa lielgabalam. Šādi kurvji katra kuģa pusē vairāki. Zenītnieki, grozot stobrus, svilpo jautras marša melodijas. Šī svilpošana nedaudz atvėsina nervozo atmosfēru. Bumbvedēji tuvojas, pārejot zemlidojumā. Kara kuģi jūrā sāk sprostuguni. Un, kad sāk zēvelēt mūsu *Donau* daudzie stobri, saceļas ellīgs troksnis. Tagad meklējam kādu aizsegu spīķeros. Pārbīlis ātri beidzas. Dzirdami lieli būkšķi jūras pusē. Pēc trauksmes uzzinām, ka notriektas sešas ienaidnieka lidmašīnas. Pārējās bumbu kravu sametušas jūrā. Uzlidojums nav izdevies. Ceļiniekiem par laimi. Vakarpusē arī mēs, Gaisa spēku palīgi, kāpjam uz trapa, lai ieņemtu vietu kuģī *Donau*. Klājs pārlādēts ar kravas saiņiem kaudžu kaudzēm. Bēgli – pirmajā un otrajā stāvā zem klāja. Pa starpām karavīri. Mums telpas otrā stāvā. Kaktos sastumtas glābšanas vestes. Kā nu būs? Jūrā uzbrūkot padomju zemūdenes. Līdz ar tumsu uzejam uz klāja. Jāatvadās no savas mīļās tēvzemes – Latvijas personīgi un visiem kopā. Kuģi iziet jūrā un veido karavānu. Apsargā – iznīcinātāji. Latvieši raud un reizē dzied: “Dievs, svētī Latviju!”. Vai būs lemts atgriezties?

11. oktobris. Saldo jūras miegu izgulējuši, steidzam uz klāja. Spirts, atsvaidsinošs gaiss. Viegla dūmaka. Var pārredzēt kuģu karavānu un eskortētājus – kara kuģus. *Donau* šķiet tas

prāvākais. Satraucošas runas uz klāja ļaužu starpā. Naktī kuģis mēģināts notorpedēt. Vai tad mēs neesot dzirdējuši zemūdeņu trauksmi? Jā, manijām gan tādu dūkšanu un pīkstēšanu. Tad bijis jāsalūko korķa vestes. Nogulējām. Pulcēšanās pie komandtiltiņa. Tur stāv, šķiet, pats kapteinis, un viņa roku cenšas paspiest daudzi jo daudzi pasažieri. Skats iespaidīgs. Kapteinis savā jūras vilka godībā – skaistā uniformā, padruknu augumu, jūrnieka bārdi, pīpi zobos... Bet sejā – veselīgs smaids. Kapteinis, rādās, naktī kuģi izglābis no katastrofas. Zemūdene ilgi sekojusi, meklējot labāku pozīciju. To redzējis pats kapteinis, kurš bijis uz komandtiltiņa. Viņš pamanījies izvairīties no torpēdas trāpījuma, mainot kursu un manevrējot. Tas nu aiz muguras. Tagad liela pateicība kapteinim un viņa komandai. Cik tur trūka! Torpēda aizgājusi dažus metrus pirms ķīļa. Mūsu vācu instruktori noskuvušies izskatās tīri friši. Pacilāti un lepmi. Saprotams, viņi dzīvi un veseli atgriežas savā tēvzemē. Apjēdzam arī, ka viņi grib palepoties audzēkņu priekšā. Te būs *Faterland* ar savu kultūru un kārtību.

Visiespaidīgākais šobrīd šķiet mūsu rotas *hauptfeldfēbelis* (rotas virsseržants, mantzinis). Viņa seja starot staro, ūsas uzskrullētas, pie krūts jauns, neredzēts ordenis. Mūsu skolotājs Ziediņš paklusi brīdina: "Zēni, tas ir Bermonta ordenis, to piešķīra par cīņām pret mūsu tēviem un vectēviem 1919. gadā..." Sākam atcerēties vēstures stundas. Bermontiāde. Rīgas aizstāvēšana. 11. novembris. Tātad šis vīrs nu beidzot atklāj savu īsto seju. Arī mūsu grupas instruktors Ungers sapucējies un lepns, bet, kā parasti, laipns un prasīgs. Tomēr tēvišķs. Liekas, viņš lepojas arī ar mums. Par mūsu pārvērtībām un centību. Viņa ierosinājums: lai turam acis vaļā un visu labi ievērojam. Mēs tagad ceļošot pa viņa

dzimteni Vāciju. Pēcpusdienā esam Gotenhāfenā. Pirmais novietojums – vācu kara flotes skolas kazarmās. Neparasti laba kārtība un tīrība – kā jau pie flotes. Spodra virtuve un ēdnīca. Ēdam pie klātiem galdiem no šķīvja ar dakšiņu un karoti. Gluži kā mājās. Guļam jūrnieku kojās. Pilsētā pirmo reizi braucu trolejbusā. Kara postošā elpa šejieni vēl nav skārusi.

15. oktobris. Sasēduši preču vagonos, gaidām lokomotīves padošanu kopš vakara. Naktī sastāvs sakustas un uzsāk strauju gaitu. Rīts saulains, tāds kā atvasarā. Būs laba vērošana. Esam pirmo reizi ārzemēs. Redzamā papildnam. Nav laukos ierastās viensētas. Ciemati, lieli tīrumi un nelieli mežiņi. Braukšanas temps nemazinās. Ražas novākšanas darbos, kā redzams, strādā sievietes. Viņas māj ar galvas lakatiem. Vīri un dēli kara ceļos. Varbūt kāds brauc garām? Mēs mājam pretim. Aizslid arī dažas pilsētas. Kara postījumus nekur nemana. Visur kārtība un tīrība.

16. oktobris. Pēcpusdienā vilciens pietāj stacijā Egera. Neizkāpjam, jo ir gaisa trauksme. Sastāvs izbrauc no stacijas uz tuvāko mežiņu. Apvidus kalnains. Trauksmes atsaukums pēc pāris stundām. Vilciens atgriežas Egeras pilsētas stacijā. Izkāpšana un stāšanās. Gājiens cauri pilsētai. Pilsēta tīra, mājas – jaunas, ar sarkaniem dakstiņu jumtiem, daudz zaļumu un ziedu. Balkoni apstādīti puķēm. Gar sienām vītenprozes. Pie mājām bumbierkoki ar bagātīgu ražu. Pie mums tik lielu augļu nav. Kas tev dos... Gājiens noslēdzas pilsētas nomalē pie atutošanas iestādes. Mazgāšanās un drēbju gaidīšana ielvelkas līdz tumsai. Pārgājienā visu laiku jāiet pret kalnu, līdz esam kaut kur kaut kādā baraku pilsētiņā. Aptumšots, nekā neredz. Līdzko ietiekam istabiņā, tā gar zemi. Miegš pieveic.

Sudetijas apgabals. Egera. Lidlauks

17.–21. oktobris. Rīts un stāšanās ierindā pēc baudītās plānās *ersatz* kafijas un maizes šķēles. Kur mēs īsti atrodamies? Neviens nekad nenosauca vietas nosaukumu. Egera. Pilsēta – skaidrs, bet kādā Vācijas novadā? Vēlāk kļuva zināms, ka šis ir Sudetijas apgabals, kas pievienots Vācijai, to atņemot Čehijai. Čehiem šī pilsēta bijusi Hteba vārdā. Vācijā ziņu sniegšana vai neliela izplāpāšanās ļoti riskanta. Tam sekoja gestapo un partijas vīri. Katrā stacijā vai ielas krustojumā plakāts: *“Achtung! Feind hört mit!”** Vācija bija pilna ziņotāju. Mēs arī neko netaujājām vēlākās gaitās, jo sapratām, ka tas ir nepieklājīgi. Svarīgo, kas interesē, uzzinām no mūsu tulka, tas savukārt no nezināma simpatizējoša vācu inženiera – civilā skolotāja. Gandrīz visas runas un ziņas – kara noslēpums. Atklājas, ka lidlaukam blakus ir liela baraku pilsētiņa ar ieliņām. Mācību laukumos tādi paši zeņķi kā mēs – zilganos formas tērpos ar ērglīti pie cepures un uz labās krūts. Vairodziņi uz kreisās piedurknes citādās krāsās – kā Vācijas karogiem. Runājas gan tikai vienā valodā, bet tautības šeit laikam no visām Eiropas zemēm, kur iegājies vācu karaspēks.

Iekārtojamies uz dzīvi norādītajā barakas istabā – 16 zēni. Gulēšana divstāvu gultiņās uz ēveļskaidu maisa. Dienas režīms gauži saspringts. Ierindas mācības un teorētiskās stundas (*unterricht*) visas dienas garumā. Pusdienlaiks – viena stunda. Vakarā arī viena stunda brīva. Pulksten desmitos jau jābūt slīpi. Pārtika ļoti knapa. Pēc dresūras laukumā apetīte varena. Plānās sakņu zupuņas. Dažreiz daži kartupeliši mundierī ar ēdamkaroti mērces. Vakarā parasti saldā piena zupa. Rītos – krūze kafijas

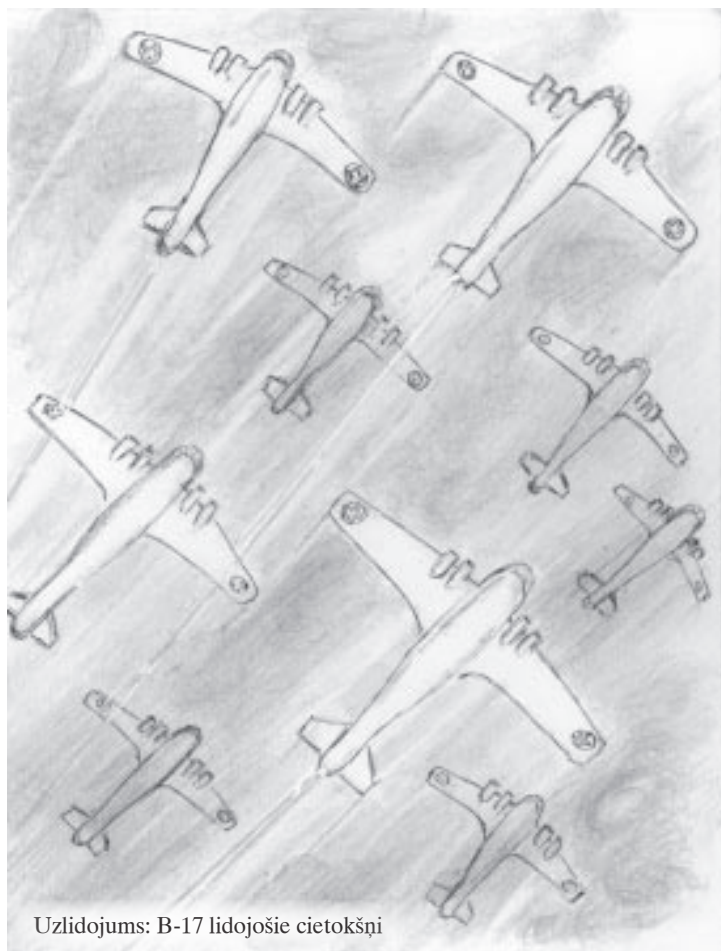
---

* Uzmanību! Ienaidnieks to dzird! (Vācu val.)

ar maizi un kaut kāda piedeva – margarīns vai siers. Vēl augo-
šiem zēniem tas par maz. Pastāvīgs izsalkums. Rīgā vēl solīja, ka,
nokļūstot pastāvīgā apmācību nometnē, piekomandētie latviešu
skolotāji noturēs mācības ģimnāzijas 3. klases apjomā. No tā
nekā. Skolotāji jau būtu gatavi, bet vācu priekšniecība pretojas.
Pārāk liela slodze, jau kara zinības apgūstot. Arī zēni neizrāda
interesi. Ja tev jāiet uz kara lauku, tad algebra un ķīmija nav prā-
tā. Labāk būtu izsnieguši cigarešu un vīna devu kā īstiem karavī-
riem. Pagaidām tas iet secen. Ievērojām, ka nometnē staigā arī
kāds augsts virsnieks krievu cara armijas uniformā. Izrādās, viņa
augstība – ģenerālis Vlasovs. Viņam šeit esot savas apmācāmās
krievu vienības. Lidlaukā, kā vērojam apmācību laikā, intensīvas
darbības nav. Nomaļus bezdarbībā pamestas itāļu transportlid-
mašīnas, kas nosēdinātas pēc tur notikušā puča. Vienīgi iznīcinā-
tāju – *meseršmitu* vads reizēm paceļas un pazondē gaisa telpu.

Pamazām pierodam pie kazarmu disciplīnas. Arī pie sa-
biedroto uzlidojumiem. Bijām šausmīgi iebiedēti no Rīgā piedzi-
votā. Šeit, rādās, tik briesmīgi nebūs. Uzlido lielās formācijās
no Anglijas. Vācu gaisa aizsardzība seko ar aparāturu un zondē,
kur tiks mesta bumbu krava. Apdraudētajās pilsētās tad izziņo
tiešo uzlidojumu. Mums no nometnes jādodas ātrā solī tālāk no
lidlauka un pilsētiņas uz pāris kilometru attālākiem parastiem
pretgaisa grāvjiem bez seguma. Pie zemnieku tīrumiem un ga-
nībām. Tīrumos vēl zaļo kāļi un kolrābji. Jauki. Pilsētnieki mas-
veidā atstāj pilsētu ar visiem iespējamiem transporta līdzekļiem,
arī kājām, nesot līdzī nelielu iedzīvi. Laukos un ciematos viņi
sagaida trauksmes atsaukumu, tad atgriežas.

Vācu instruktori skaidro, kā notiek šie lielie uzlidoju-
mi vācu pilsētām. *Lidojošie cietokšņi* (B-17, labi apbruņoti

Uzlidojums: B-17 lidojošie cietokšņi

četrmotoru bumbvedēji) uzņem bumbu kravas Anglijā. Lielās formācijas, pat simti, dodas pāri Lamanšam un Holandei, līdz nonāk Vācijā. *Cietokšņus* pavada tālas darbības iznīcinātāji un degvielas pievedējas lidmašīnas. Sagrautas esot jau vairākas pilsētas. Militārie objekti, protams, labi nomaskēti kalnos, zem zemes u.tml. Iedzīvotāji sākumā patvērušies speciālos bunkuros ar metriem biezu dzelzsbetona segumu. Bunkuri tomēr tiešu trāpījumu netur, ir daudz upuru. Bumbu kalibrs stipri pieaudzis kopš kara sākuma. Tagad vislabākais līdzeklis pret gaisa briesmām – pamest pilsētu. Amerikāņi uzlidojot galvenokārt naktīs, angļi – dienās, bet mazākās vienībās. Ielidojušās vienības sadaloties un mainot virzienus, lai apmānītu vācu zenītniekus. Paredzētai pilsētai vai objektam noklājot tā saukto *bumbu tepīķi* (*Bomben tepich*). Blīvs *tepīķis* no fūgasa un fosfora bumbām visu pārvērs liesmu ellē. Mums šie stāsti atkal uzdzen zosādu. Kļūstam tramīgāki. Laikam jau beigas šā vai tā.

Atkal bombas

22. oktobris. Atpūtas diena. Apskatām Egeru un iegriežamies kinoteātrī. Sporta laukumā futbolu spēlē divas vācu komandas. Spēkus izmēģina arī mūsējie. Atpakaļceļā apbrīnojam augsto akmens dzelzceļa tiltu. Būvēts, šķiet, senāk – starp kalniem, ar daudzām arkām. Augstums ap 50 metru. Garš arī.

23. oktobris. Priekšpusdienā ierindas mācības (*exerzieren*). Pusdienas paput, jo sākas gaisa trauksme. Tukšiem vēderiem jājož laukā no nometnes. Tiešs uzlidojums. Debesis pilnīgi nomākušās. Zemie mākoņi. Ko gan lidoņi redzēs? Neesam vēl tikusi līdz tranšējām, kad spēkā pieņemam varena rūkoņa.

Lidaparātus neredz, mākoņu sega priekšā. Rūkoņa pāriet grau-
jošā rēkoņā. Tad pēkšņi – jau zināmā bumbu stabilizatoru šņā-
koņa. Metamies pie zemes – glābējiņas. Tā spēcīgi dreb. Jūtam,
ka virs Egeras, kaut gan esam kādu četru kilometru attālumā,
mutuļo eksploziju vilnis. Tas gan ilgst tikai apmēram 10 sekun-
des. Jožam uz saviem grāvjiem, jo esot sagaidāms nākamais
vilnis. Droši vien vērsts uz lidlauku, uz mums... Pēc laika rūko-
ņa un šņākoņa atkārtojas ar lielāku sparū. Nu jau guļam tran-
šejās, pieplakuši vācu zemītei. Eksploziju sērija liekas tuvāka.
Pēc atsaukuma bažīgi soļojam uz savu mājvietu. Neskarta gan.
Grupas komandieris paskaidro, ka pirmais vilnis domāts pilsē-
tai, otrais – jau minētajam akmens tiltam. Tas daļēji sagrauts.
Šī – pirmā sastapšanās ar sabiedroto, protams, vareno aviāciju.
Zēni, paldies Dievam, nav cietuši. Kad jau strebjam vakariņu
piena zupu, pilsētā nogrand vēl daži sprādzieni. Bumbas ar laika
degli. Cietuši ugunsdzēsēji.

25. oktobris. Šodien esmu norīkojumā pie saimniecības
daļas. Ar kravas automobili braucam pēc pārtikas uz pilsētas no-
liktavām un dažiem veikaliem. Rodas izdevība redzēt postažu
pēc uzlidojuma 23. oktobrī. Sagrauti, izdeguši nami, milzu bum-
bu krāteri, nobiruši visi skaistie kārniņu jumti. Stikla lauskas

un cilvēku iedzīve juku jukām. Pēkšņi atkal uzliesmo nodzēsts fosfors. Atceros, cik skaista mūs pārsteidza pilsēta ar gaišsarkano dakstiņu jumtiem, baltiem logiem un vītenrožu dekorējumu. Ar daudziem augļu kokiem. Visu to taču radījušas cilvēku rokas, prāts un mīlestība. Tagad cilvēks pats to sagrāvis. Kas pirmais iesācis, laikam saņem to daudzkārt atpakaļ. Vai tā? Bet kāds teicis: no laika gala laba darītājam un celtniekam drīz seko ļaundaris – postītājs... Atpakaļceļā vēroju cietušo dzelzceļa tiltu. Sagrautas divas arkas. Satiksme pārtraukta. Jau kaut ko dara, lai atjaunotu. Cik cilvēku aizgājuši bojā – noslēpums.

26. oktobris – 17. novembris. Tagad mācību un dresūras paātrinājums. Piedevām jāiet pa grupām palīgā pilsētas postījumu likvidēšanā. Pielidzinām bumbu krāterus, nošķūrējam gruvešus. Vienreiz gadījās piedzīvot gaisa trauksmi pilsētā. Pēc pavēles gājām uz pilsētas patvertni, kur ieeja no kalna nogāzes – pilsētas nomalē. Alas ar stāvbaļķu stiprinājumiem – kā kalnračiem. Cilvēku daudz, gaisa maz. Nu pavisam nelāgi. Kad pēc atsaukuma izkļuvām no šīs pazemes valstības, oma uzlabojās. Tad jau, ja jāmirst – labāk virszemē. Izpratām iedzīvotāju cilvēcisko vēlēšanos izkļūt no apdraudētās pilsētas ārā. Vēlāk, kad jau atradāmies aiz Reinas – gūstā, liecinieki zināja stāstīt, ka vēlāk kādā uzlidojumā šo patvertņu ieeja un izeja pēc bombardēšanas aizbrukusi.

Novembris iesākās ar šķebinošu notikumu. Īss atstāsts. Nemaz nezinājām, ka pilsētā pēc lielās bombardēšanas aizmūrēti daži zēni no grupas, kas piedalījās glābšanas darbos. Pilsētnieki ievērojuši, ka šie zēni ēd un bāž kabatās kādas ēdamas lietas no sabumbota veikala. Pēc kara likumiem žandarmi tūlī

viņus apcietinājuši par laupīšanu. Tagad viņi ar konvoju atvesti un nostādīti apmācību laukumā, bataljona četrstūrī, arī visiem komandieriem un skolotājiem klātesot. Nolasa pavēli par nodošanu kara tiesai. Bālos zēnus aizved, bet mūsos, kas stāvam ierindā, kaut kas aizsvilstas. Ak tā gan! Tiem, kas sagrāva pilsētu ar visām bodēm un ļautiņiem, par to nekas. Bet zaļus puikas, kas, palīdzot dzēšanas darbos, pacēluši kādu paciņu, lai remdinātu izsalkumu, – tos tagad stiepj uz karātavām! Jā, bargi bija kara likumi. Iedzīvotāji nedrīkstēja aizslēgt dzīvokļu durvis, steigdoties uz patvertnēm uzlidojuma laikā, lai brīvi varētu iekļūt ugunsdzēsēji. Tas pats valsts iestādēs. Valsts garantēja, ka nekas nezudīs no mantības. Sods nesaudzīgs, ja kāds kaut ko...

Bet sodīšana turpinājās. Atkal sastājāmie četrstūrī apmācību laukumā. Šoreiz pavēle garāka un vainīgo vairāk. Pavēles lasīšanu bija uzņēmis mums jau zināmais hauptfeldfēbelis – baltvācietis ar Bermonta nopelnu krustu. Viņš to darīja ar baudu, jo latvieši viņam jaunībā pāri nodarījuši. Vēl viens iemesls, kāpēc lasīja baltvācietis – viņš orientējās latviešu rakstībā. Ja pavēli lasīja vai vienkārši ierindas priekšā uzvārdus nosauca kāds īstens vācietis, mēs knapi varējām smieklus novaldīt. Un, kā lai nesmej, ja Bērziņš kļuvis par Bercin, Ozoliņš – Ocolin, Vecziemelis – Fekciemel! Tad jau, saprotams, bez “gulties – celties!” neiztikt.

Pēc pavēles nolasīšanas kādiem 24 zēniem – GS palīgiem – jānostājas bataljona priekšā. Viņi tagad nosaukti par *schtrafzug* – soda vadu. Tūliņ nozīmē arī šī vada komandieri – jaunu instruktoru Leski, kas pazīstams jau no Rīgas laika. Bezsrūds, sportisks, beidzis SS audzēkņu skolu. Viņam ļoti patika dresēt topošos karavīrus. Laikam jau pats bija baudījis prūšu skolu. Necieta smēķēšanu. Soda vada āzēšana sākās. Lielākā daļa sodīto

to bija pelnījuši jau no paša dienesta sākuma Rīgā. Tie visi no Irlavas pārmācības skolas iesauktie. Viņi apzaga un piekāva vājākos biedrus. Darīja visādas nekrietnības. Zēnu grupas reizēm norēķinājās ar linča tiesas palīdzību. Maz līdzēja. Irlavieši jau bija sazīmēti no vācu instruktoriem, un nu vienreiz mērs bija pilns. Žēl gan, ka starp irlaviešiem nokļuva arī lāga zēni, kas reizēm drusku delverējās. Nu viņiem jācieš nepelnīti smags pārbaudījums. Dresūra, protams, notika tā, lai visiem būtu redzama. No mūsu vada, ko apmācīja pieminētais instruktors (skolotājs), sodāmo nebija. Soda vadu modināja stundu agrāk. Ātra mazgāšanās, ģērbšanās, un skriešus ārā no nometnes, kur rasota zāle un krietni dubļi. Tur gulšanos un celšanos, “varžu lēkšanu”, uz vēdera lišanu atkārtoja un paātrināja. Kad mēs gājām dzert rīta kafiju, viņi slapji, dubļaini, jau ar mugursomām (somās ķieģeļi) maršēja kūpēdami. Īsas pauzes paredzētas brokastīm un pusdienai. Pārtikas devas viņiem samazināja uz pusi. Tā tas gāja dienu no dienas. Arī naktīs nelaimīgos piecēla bez kādas vajadzības.

Sodīšanas mānija

Jā, tā turpinājās, un soda olekts nepagāja garām arī latviešu audzinātāju kopai. Starp viņiem kāds stalta auguma virs. Viņš virs GS palīga uniformas nēsāja Latvijas policijas virsnieka mēteli. Tas vāciešiem nepatika. Galvenais tomēr, ka šie vīri nepakļāvās un turēja taisnu muguru. Rīkoja vakarēšanas – “Dzimtenes mācību” ar dziedāšanu un pārrunām, lai saglabātu savu tautību un garu. Arī – lai paslepšus informētu par patieso stāvokli frontē, par to, kas notiek Latvijā. Viņu mērķis: lai mēs,

vēl nenobriedušie zēniņi, neklātu par upuri brūkošajai vācu kara mašīnērijai. Šajos “Dzimtenes vakaros” sapulcējās uzticami un pārbaudīti zēni, kam bija sava stāja. Ievērojamākā persona starp audzinātājiem – komponists Norvilis. Viņš jau bija paspējis sakomponēt atvadu dziesmu Rīgai un bataljona dziesmu. Arī vāci pret viņu izturējās ar cieņu... Bet nu par sodīšanu. Patiesībā bija izgāzusies akcija – paātrināta jauno karavīru sagatavošana. Un atrada grēkāzi – stalto audzinātāju, garāko no viņiem. Un vēl tas mētēlis... Upuri izsauc bataljona priekšā. Tur viņš stāv brašs, taisns kā stīga, mierīgs. Nolasītajā pavēlē teikts, ka viņš nav piemērots nozīmētam darbam un atbrīvojams (par biedinājumu citiem). “Vainīgais” to uztver svētā mierā. Kad cerētais efekts neseko, vāciski atskan blāvieni: “Militārais idiot! Nelaimīgais Ziemassvētku veci! Vācijas pie velna! Pērkoņnegaiss!” Mums kāda spīts dzirkstele atkal krājas. Saliedējamies mazliet. Audzinātāji rietumu raidītājus tagad klausījās piesardzīgāk. Ziņoja uzmanīgāk.

18. novembris. Latvijas valsts dibināšanas svētki iesākas sporta laukumā – pilsētā. Svētku uzrunu teic leitnants Indulis Kažociņš. Apsveic arī bataljona šefs – kapteinis Fābigs. Svētku noskaņa. Soļojam parādes marša solī. Nometnes ēdnīcā jau gaida kaut kas garšīgāks. Pēcpusdienā svinīgais pasākums notiek pilsētas teātrī. Indulis Kažociņš vēlreiz teic svētku runu. Protams, pēc abām himnām. Pakavējas pie valsts tapšanas laikiem un pašreizējiem – ļoti sarežģītiem. No valsts palikusi tikai Kurzeme. Tur fronte turas un arī mūsu leģionāri varonīgi cīnās pret pārspēku. Koncertu sniedz bataljona koris, kuru vada un dirigē komponists Norvilis. Svētku noslēgumā paziņo, ka apmācību kurss tūlīņ beigsies. Brauksim uz nezināmu pusi.

23. novembris. Pēdējā stāšanās ierindā apmācību laukumā. Oficiāla vācu instruktoru un komandieru atvadišanās no GS palīgiem. Brīdis aizkustinošs, pat drusku traģikomisks. Rūdītiem vīriem acīs asaras. Kopā nodienēti trīs mēneši. Bijis gan traģiskais notikums Rīgā, gan arī daudz jautru brīžu. Esam taču komandieru dēlu vecumā. Nebija jau viegli ielauzīt mūs – lauku zēnus un pilsētas čaļus – karavīra stājā un disciplinā. Kur nu vēl vācu kārtībā un tīrībā. Un nemaz šie vācu vīri uz atvadām neliekas nikni un nedraudzīgi. Var teikt – draugi. Uzsit uz pleca un: *“Junge...Junge...”* Viņi izskatās pat norūpējušies par mūsu turpmāko likteni. Varbūt arī sevis žēl, jo tagad sūtīs uz fronti, kas pavisam saļodzījusies. Lai nu kā, šķiramies draudzīgi. Pat bermontietis neliekas ļauns. Mūsu unters – vācu skolotājs īpaši atvadās no savas grupas. Katram spiež roku, skatās acīs un novēl karavīra laimi, novēl pabeigt izglītību, mācīties valodas, atgriezties kādreiz savā dzimtenē pie vecākiem un... kādreiz atcerēties arī viņu. Saprotam, ka viņš labprātāk būtu mācījis kādu citu – humānāku priekšmetu. Bet ir karš... un jāmāca vīrišķība. Pievakarē nadzīgi soļojam uz Egeras dzelzceļa staciju un sakāpjam preču vagonos. Braukšana naktī uz nezināmu pusi. Egera bija jau krietni apnikusi. Vai nu sliktāk vēl kur būs?

25. novembris. Nakti un dienu esam nobraukuši, pa ceļam paspējuši iegriezties kādā pilsētas pirtī nomazgāties un atutoties. Kā esam ceļā, tā šie mazie, pretīgie kukainīši ir klāt. Brauciens tālāk virzās uz dienvidu pusi, traucas cauri tuneļiem un estakādēm. Šad un tad paviz Alpu silueti. Brauciens galā, izkāpjam kādā mazā stacijā – Ebensdorfā. Pārgājienā sasniedzam ciemu, kuru saucot Repiša. Kalnains apvidus, eglēm apaudzis. Uzzinām, ka esam Austrijā, Tīringas novadā. Nogāzē aiz ciema

izvietotas barakas, tur sākam iekārtoties. Manai grupai iedala telpu lielā barakā – sabiedrisko pasākumu vajadzībām. Telpa liela, čuguna krāsniņa maza. Divstāvu gultas. Vai nesalsim? Ap-skaužam tos, kas mazajās barakās, jo tur krāsniņa attiecībā pret mazo telpu jaudīgāka. Nu – nelaimējās.

Tīringas kalnu ciematā

26. novembris – 23. decembris. Jaunajā apmācību vietā jū-tams Alpu kalnu tuvums. Repiņš mums jāapgūst militārā specia-litāte. Izrādās, neesam vēl īsti karavīri. Šejienu vācu instruktoru un priekšniecības sastāvs atšķiras no iepriekšējiem vispirms ar

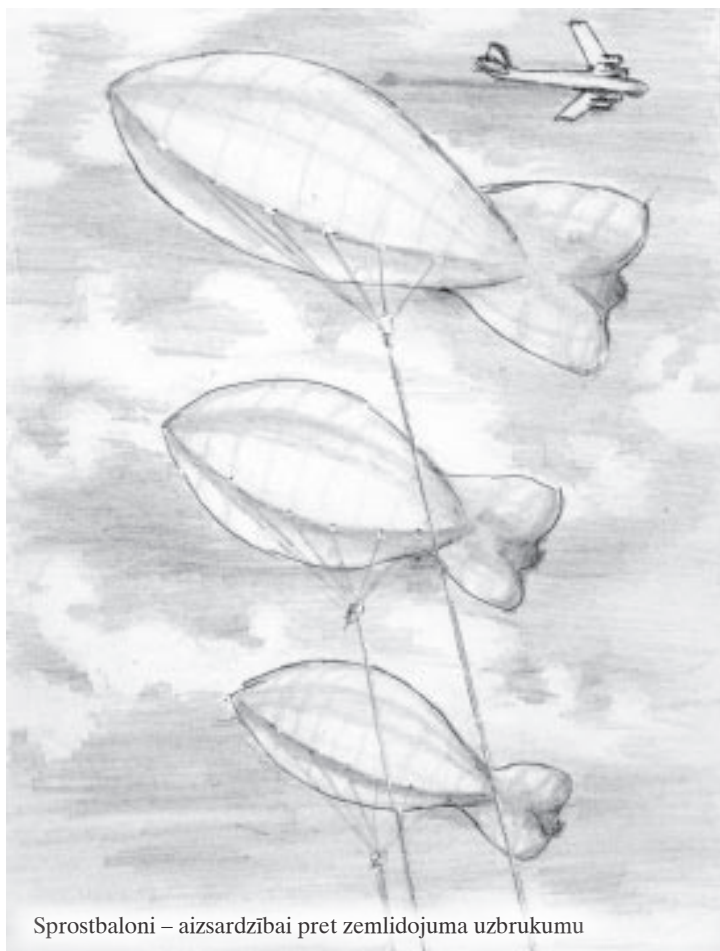

zīmotņu krāsu. Gaiši dzelteno vietā – sarkanīgi oranža. Karavīrus sauc – kanonieri (lielgabalnieki). Mūsu sastāvu sadala mazākās vienībās – baterijās. Skaitāmies tagad pretaviācijas karotāji – zenītnieki. Apmācītāji, kā jau lielgabalnieki, tomēr šķiet robustāki un niknāki kā iepriekšējie. Par mūsu baterijas vecāko nozīmē Ziedoni Grunduli, gaišmataino Ziemeļvidzemes zēnu. Viņš izpilda arī tulka pienākumus, un viņam ir liela loma mūsu attiecībās ar vācu personālu. Labs tulks – arī diplomāts. Puisis tulkoja, lai apmierināts ar atbildi ir instruktors un ar jautājumu – padotais. Kārtīgs zēns – īstā vietā.

Jau nākamajā dienā izjūtam sabiedroto aviācijas masveida pārlidojumu rietumu virzienā. Saulainajās debesīs šīs *lidojošo cietokšņu* formācijas, ko apsargā ātri iznīcinātāji, izrādās ļoti iespaidīgas. Daudzo motoru satricinātais gaiss iedarbojas uz nerviem. Vietējie izturas visumā mierīgi, jo nekādus *bumbu tepiķus* nav piedzīvojuši. Kas nu kalnu ciematiņā! Patvertnes, kur paslēpties no gaisa pirātiem, dabīgas kalnu alas. Ja kas – tur iekšā. Mēs, kas bijām piedzīvojuši *tepiķi*, gan drusku trīcējām.

Lamatas lidotājiem

Svētdien ciema klubā noskatījāmies kino izrādi, un pirmdien ar jaunu sparū sākam kara zinību apgūšanu. Šajā nometnē apmāca apkalpot pretaviācijas gaisa sprostbalonus, ko novieto pie svarīgiem objektiem. Pats balons stipri līdzīgs bērniībā bildēs redzētam cepelinam. Izmēros drusku mazāks. Pildīts ar ūdeņraža gāzi. Balona kaujas ierocis – asa, ļoti izturīga trose, novīta no tērauda stieplēm. Tā notur sprostbalonu vajadzīgā augstumā un

Sprostbaloni – aizsardzībai pret zemlidojuma uzbrukumu

kalpo kā šķērslis lidaparātam. Ja lidoņa mašīna aizķer trosi, tā tūlīt norauj spārnu vai stūres detaļu, un aparāts zaudē vadāmību. Lidotāji baidās no šiem sprostbaloniem, tālab maina kursu. Zenītnieki dažreiz balonus viltīgi paceļ un noslēpj mākoņos – padara neredzamus. Zemlidotāji iepinas trosēs. Vēlāk sabiedroto iznīcinātāji iemanījās notriekt balonus vai iznīcināja tos jau uz zemes.

Apmācības sākās ar sprostbalona novietojuma apguvi. Balonu ar lielu spēku augšup cēla ūdeņraža pildījums, t.i., gāze. Ievilkā uz zemes, bet celšanu vadīja ar motorizētu vinču. Bīstamākais darbs – balona uzpūšana ar sprādzienbīstamo gāzi. Nekur nedrīkstēja rasties ne mazākā dzirkstele. Ja kāds uzdrīkstēties uzšķīlīt vai aizsmēķēt – kara tiesa. Apkalpes tērpiem nogrieza visus āķveidīgos piešuvumus, jo vīru varēja uzraut gaisā. Teorētiskās mācības notika ciema klubā un nometnes lielajā telpā. Praktiskās nodarbēs gājām uz trīs kilometru attālo objektu kalnos – lielu aizsprosta dambi, kur darbojās ūdens elektrostacija. Šo vietu klāja noslēpums. Dambja augšpusē izpletās liels, uzpludināts ezers. Skats lielisks: visapkārt augstu egļu meži, kalni spoguļojas ūdenī. Skatīties gan neiznāca laika, jo mācības bija saspringtas un svarīgs militārs objekts nav domāts apskatei. Daždien dambis ar spēkstaciju un daļa ezera bija ietinušies it kā pienveidīgā miglā. Tā radīja mākslīgi, lai nelūgtie gaisa ciemiņi neapskādētu. Apkārtējos kalnos izvietotas sprostbalonu baterijas un *flaki* (zenītlielgabali). Visu šo aizsardzības sistēmu vadīja no viena komandpunkta pa lauku telefonu. Aizsardzības sistēma sarežģīta, to iepazīnām daudz vēlāk. Bet tagad mūsu galvīnās dzina sprostbalonu apkalpes dienesta gudrības. Ne katram paveivās vāciskie nosaukumi, kas gāzās mums pāri katru dienu lielā skaitā. Instruktori kļuva nervozi, un biezpauraino dēļ, protams, dabūja ciest arī pārējie. Parasti rēķinu

kārtošana notika atceļā no *štelles* uz nometni. Ierindā, ejot pēc komandas: “Dziesmu!” iesākām kādu maršu. Tā negribīgi. Tālab neskān. Ak tā! Tūliņ komanda: “Skriešus! Marš, marš!” Pēc laiciņa: “Gulties – celties!”, tad atkal skriešus. Cik ilgi noturēsi augumu uz rokām, lai nepieskartos lipīgajiem māliem? Temps aug, un līdz nometnei vēl pāris kilometru, ko turēt. Tur iesoļojam, skaļi dziedādami, elsdami un dubļiem aplipušī. Komandieris priecīgs – braši zēni! Tūliņ steidzīgi jāsaved kārtībā mundieris, un tikai tad varam tikt pie plānās pusdienu zupas, kas jau atdzisusi. “Grūtās galvas” it kā sodītas, bet sodu saņēmuši visi.

Nemanot pienācis decembris. Sākas nakts praktiskās mācības. Pa krēslu aizsoļojam līdz *štellēm* un nogaidām tumsas iestāšanos. Naktī vairākas reizes palaižam un nolaižam balonus pēc komandas no centra. Tempu kāpina. Viss jādara pilnīgā tumsā, jo pat nelielu gaismekli ieraudzītu no gaisa. Protams, arī strādājot – ne dzirkstīti! Nedēļas laikā pierodam naktīs negulēt. Mācībās mūs iepazīstina arī ar kājnieku ieročiem. Noslēgumā šaušanas sacensības, kas norisinājās ciema mednieku šautuvē. To rotāja patriotisks sauklis: “Asini savu redzi tēvzemes aizsardzībai!” Ar franču karabīnes trim šāvieņiem varēja sasniegt 36 punktus. Mūsu grupas unters piesolīja cigarešu paciņu, ja kāds trāpīs centrā, t.i., divpadsmitniekā. Sašāvu 28 punktus, no tiem arī vienu 12. Cigaretēs gan nedabūju, jo unters pieņēma audzinošu lēmumu, novērtēdams mani par zaļu. Es viņu sapratu, jo pašam smēķu nepietika. Tomēr uz pleca uzsita: “*Prima Soldat!*” Arī labi.

Ap 11. decembri uzsnīga pabieza sniega kārtā. Egļu meži burvīgi. Bet pieņēmās sals. Tas vairs nebija tik burvīgi. Vakaros savu ogļu krāsniņu nokurinājām gluži baltu. Papildus vēl zagām

ogles. Rītos pamodāmie stīvi kā ledus pagrabā. Lielā telpa nebi-
ja piesildāma. Plānais zaldāta deķītis – ar mēteļi piedevām – ne-
glāba. Lai gan nedēļā pāris reizes bija jāiet lādēt ogles Ebens-
dorfas dzelzceļa stacijā un papildus ieguvām kurināmo, telpu
siltāku līdz rītam nedabūjam. Mazajās barakās dzīvojošie zēni
vakaros, kreklos izmetušies, spēlēja kārtis un dziedāja dziesmas.
Viņiem silti.

Svētki kalnos

Tuvojās Ziemassvētki. Vāciešiem mīļākie svētki. Viņiem –
sestie kara apstākļos. Mums pirmie projām no mājām. Solīja
svētku pārsteigumu, katru dienu *iespārējot* no maizes devas des-
mit gramus. Nedēļas garumā no katra. Maizīte jau tā knapa, un
vēl samazina. Vēders sāk protestēt. Ja nu piemāna. Tomēr bažas
nevietā – svētkos bija gan piparkūkas, gan smalkmaizes.

24. decembris. Ziemassvētku sestdiena. Piesnigušie egļu
meži, balti tērptā zemes māte atgādina, ka reiz bijuši svētki mā-
jās ar vecākiem, brāļiem un māsām. Brauciens ar kamanām uz
baznīcu. Eglītes pušķošana un dāvanīņas. Jā... Mums eglītes va-
kars notiek dekorētā ciema kluba zālē. Par egli un rotājumiem
gādājuši ciema ļaudis. Austriešu jaunkundzes savos nacionāla-
jos tērpos smaidot nolūkojas uz mūsu puisiem. Vai mums staltu
brašuļu trūkst? Tas nekas, ka tikko pastiepušies no zēnu kārtas.
Iesākam ar kopēju “Kluso nakti” vācu valodā. To nodziedam arī
savā mēlē. Ar deklamācijām uzstājas gan vācu meitenes, gan
mūsējie. Ar Ziemassvētku vēsti sāk ciema vecākais. Vakara tur-
pinājumā paciņu jeb dāvanu dalīšana. Saturs mūs ļoti interesē,

bet sākas lauku kapelas muzicēšana, beigās arī kāda deja. Vakarš izdevies – jautri soļojam uz nometni. Kad atveram paciņas, jauks pārsteigums. Piparkūkas, cepumi, konfektes, pat kūkas gabals un āboli. Vakariņās cepeša gabals ar piedevām. Vēl pārsteigums – pirmo reizi oficiāli izdod cigaretes. Smēķētājiem lielie prieki, pat paciņu saldaiss saturs to neatsver. Gulēt nu reiz ejam ar pilniem vēderiem svētku noskaņā.

25. decembris. Ziemassvētku pirmā diena. Atļauj pagulēt ilgāk. Pēc brokastīm, kurās arī svētku labumi, dodamies atpūtas pārgājienā caur apkārtējiem kalnu ciemiem. Uzraujam arī pa dziesmai. Šodien labi skan. Iegriežamies Gasthofā. Svētkos dabūjams tumšais vācu alus. Garša laba, grādu maz, bet galvenais – salds. Nu uzdziedam arī pa latviešu dziesmai. Apmeklētāji un personāls ar labpatiku klausās. Dažs alus kauss nāk piedevām. Mājupceļš gan pagrūtāks, jo alus pilns vēders nav pārgājiena draugs. Labi, ka starp ciemiem mazi mežiņi, kur brīvsoli ieskriet. Brīnišķīgi skati. Svinīgi apsnigušās egles un zilganā dumakā gaistošie kalni, lielais miers un klusums atkal mūs apbur. Dabas krāšņumi, noskaņojums un neliels alus noreibums labi iedarbojas. It kā salīgstam mieru, aizmirstam visus pārdarījumus un netaisnību, ko esam piedzīvojuši mēs – kara laika zēni. Nometnē gaida svētku vakariņas ar saldo ēdienu. Cik jauki! Žēl, ka svētki tik īsi.

26. decembris. Otrie Ziemassvētki. Mums tāda pussvētdiena. Vācu personāls vēl tuvos un tālos ciemos. Vakarā paziņo, ka apmācību laiks beidzies. Eksāmenus esot nokārtojuši visi. Nu tikai prom uz dienesta vietu. Šoreiz (brīnums!) atklāti pasaka, ka mūs gaida Rūras apgabals – Vācijas galvenā ieroču kalve. Jāpalīdz aizsargāt pret nekaunīgajiem angļu un amerikāņu

gaisa pirātiem. Rietumos fronte jau pie Reinas. Austrumos vēl bēdīgāk – Berlīne apdraudēta. Komandieris mierina, ka fīrers vēl teiks savu vārdu ar slepeno atmaksas ieroci. Viņa vārdos neskān pārliecība. Jāpiemin, ka jaunā ieroča izmēģināšana notiek arī šeit – Priekšalpu kalnos. Apmākušās dienās no kaut kādām bāzēm tiek izšauti raķešu lādiņi. Pērkona rūkoņu atgādinot, tie traucas debesīs. Prombraukšana – laba vēsts. Esam šeit izsalušie un pelēko zupu atstrēbušies. Nu būsim īsti karavīri un saņemsim visu, kas īstiem karavīriem pienākas.

28. decembris. Bez īpašām atvadām šķiramies no personāla un nometnes. Pievakarē soļojam uz dzelzceļa staciju. *Štukojam*, ka pārtika gan ceļam dota knapa. Cigarešu deva tikai četrām dienām. Nesmēķētājiem – mazs mierinājums. Pavadonis nomierina: ceļā ēdināšana paredzēta lauku virtuvēs. Tātad – nav ko bažīties. Žēl, ka nakts braucienā nekā neredzam no Austrijas burvīgās dabas.

Ceļā uz Rūras apgabalu

Brauciens ieilgst, jo bieži apstājamies. Esot sabumboti sliežu ceļi. Ievērojam, ka katram vilciena sastāvam piekabinātas platformas ar četrstobru zenītlielgabaliem un ložmetējiem. Tas pret zemlidotājiem. Drīz mūsu vēderi sāk neapmierināti murdēt, jo divas dienas nekā ēdama neesam saņēmuši. Līdzī došais notiesāts jau aizvakar. No solītās ēdināšanas ceļā – nekā. Cigaretes gan pietiekoši. Samainīt tās stacijās pret kaut ko ēdamu neiespējami, jo staigā žandarmu patruļas. Tāda kā piefrontes atmosfēra. Rietumu fronte pietuvojusies Reinas upei. Nav

nekādu ziņu par izdaudzināto Ardenas pretuzbrukumu, par ko mums stāstīja komandieris vēl Austrijas ciematā. Viss apklusis. Tukšiem vēderiem, nopīpējušies zaļi, pamazām tuvojamies kādai nezināmai Rūras apgabala pilsētai. Ceļā pienāk arī Vecgada vakars. 1945. gads jāsagaida lopu vagonā saspiestā stāvoklī, nospiestā garastāvoklī, nezinot neko par nākotni. Toties varam izbaudīt krāšņu kara ilumināciju piefrontes zonā kaut kur pie Reinas. Starmeši graiza tumsu. Virknēm sakarinātas daudzkrāsainas raķetes. Viena otrai seko gaisa trauksmes sirēnas pilsētās un ciemos. Zenītlielgabali grand visam pa virsu. Vai Jaungada sagaidīšana? Tomēr ne. Tumši sarkanie uzplaiksnījumi liecina, ka notiek bumbošana no augšas. Pats Marss laikam dziro šajā naktī. Izrāde pārmēru žilbinoša un pieblikšķota. Varētu apbrīnot, pat papriecāties (vēders aizmirsts), ja vien, ja vien... šajā nakts izrādē neietu bojā cilvēki. Radības kronis nu tā pārņemts no galēšanas mānijas, ka apstāties nespēj pat gadu mijā.

1945. gada 1. janvāris. “Izkāpt! Stāties!” Katliņiem grabot, ierindas soli dodamies uz ilgoto lauku virtuvi. Šeit ir garāmbraucošo ešelonu pabarošanas vieta. Katram tiek pilns katliņš ar biezu, garšīgi smaržojošu viru, kurā peld cūkgaļas kvadrātiņi. Kad tas ielocīts kopā ar trešdaļu maizes kukuliša, zēni, kā saka, ir atkal savā ģimī un var droši doties pretim – vienalga, kam. Izrādās, ka šeit daļai GS palīgu ir galapunkts. Stāšanās un sadalīšanās pa grupām. 33 GS palīgi, tanī skaitā arī es, kāpjām starppilsētu elektrovilcienā. Šādā transporta līdzeklī esmu pirmo reizi. Un vēl kopā ar pieklājīgiem labi ģērbtiem vācu pilsoņiem. Šodien taču svētku diena. Mazliet neērta sajūta, jo mūsu izskats laikam pašvaks: četras dienas esam ceļā bez mazgāšanās. Arī badošanās un smēķu pīpēšana skaistāku nedara. Uz mums vērsti līdzjūtīgi

skatieni. Aprunāšanās tomēr neiznāk. Visiem skaidrs – nekādu informācijas noplūdi! Ienaidnieks neko nedrīkst dzirdēt, “modrās ausis” tāpat. Laikam jau dodamies iekšā solītajā Rūras apgabālā, kur pilsēta pie pilsētas guļ nelielos attālumos. Šī arī ir vienīgā reize, kad Vācijā braucam mīkstā, kupejotā vagonā. Izkāpjam neievērojamā pieturā. Pārgājiens pa ieleju divu stundu garumā, līdz pretim slejas stāva, pelēka siena – kā milzu mūris. Drīz samanāmi daudzi elektropārvades torņi un vadi. Tātad – ūdens elektrostacija. Izejot cauri Ginnes un Delekes ciemiem, nonākam dambja – aizsprosta virsotnē. Atklājas skaista ainava uz ezeru, mežiem un nelieliem kalniem. Būs vismaz jauka apkārtnē. Ciemi sakopti, un mājas, protams, ar dakstiņu jumtiem. Grupu pieņem vietējais vācu apakšvirsnieks un sadala mūs mazākās grupiņās. Jaunās grupas tālāk pārņem zemāka ranga ierindnieks un ved uz mums paredzēto dienesta vietu jeb *sperreštelli* pie aizsprosta. Mūsu grupā pieci palīgi: Jānis Cikovskis, Paulis Kļaviņš, Alfrēds Puķe, Ādolfs Raugulis, Laimonis Upmalis. Noskaidrojas, ka vietu sauc *Möhnesee*.

Dienests pie Moenes ezera

Sākumā mūs iepazīstina ar Moenes ezera un spēkstacijas traģisko vēsturi. Notikumi risinājušies dažus gadus pirms mūsu ierašanās. Kara sākumā spēkstacija nebijusi īpaši aizsargāta pret uzlidojumiem, jo likusies gana droša. Šādu vieglprātību izmantojuši pretinieki un iesūtījuši vientuļu lidmašīnu ar torpēdu, ko pielieto kuģu torpedēšanai. Zemlidojumā torpedēts aizsprosta mūris no ezera puses. Sekas katastrofālas. Spēkstacija

izsista no ierindas. Bet ieroču kalve – bez elektrības. Lielāko postu izdarījis ūdens. Ap 10 kilometru garā ezera ūdens masa gāzusies pa ieleju, noslaucīdama visu savā ceļā. Cietuši vairāki ciemi. Aizskalotas daudzas mājas līdz ar dzīvo radību un cilvēkiem. Upuru daudz. Zem mūra pletusies strādnieku baraku pilsētiņa. Tā pirmā aizrauta mutulī. Pēc traģiskā notikuma aizsprosta dambis atjaunots un spēkstacija atkal savesta darba kārtībā. Īsā laikā, jo ir svarīgs militārais objekts. Tad nu izveidojuši plašu aizsardzības sistēmu ar lielu personālsastāvu un bruņojumu. Ieradāties mēs, latvju zēni, lai palīdzētu nosargāt šo spēkstaciju. Elektrību vajadzēja visiem.

1.–27. janvāris. Pirmās dienas vieglākas. Iepazīšanās ar *štelles* vācu komandas sastāvu. Vecāki vīri, kas frontes cīņām nepiemēroti. Visumā lāga vīri ar humora izjūtu. Iepazīstoties nosauca arī savas civilās profesijas un ģimenes sastāvu. Zemnieks, mūrnieks, cirka mākslinieks (klauns), pulksteņmeistars un galdnieks – civilā. Tagad visi – kanonieri. Priekšnieks – unteroficiēris, privātā dzīvē – mūrnieks. Esot nacionālsociālistiskās partijas biedrs un liels savas partijas patriots. Asākais vīrs, kas nedaudz lecīgs, – cirka mākslinieks. Niknākais vīrs – zemkopis, kuram abi dēli krituši austrumu frontē.

Sākums liekas labs, bet drīz atklājas, ka vīri par mūsu ierašanos gluži satraukti. *Junge Lette* viņus izdzīvošot no viņu vietām, kur cerēts sagaidīt kara beigas. Šeit nav frontes apstākļu, iekārtojušies viņi mājīgi, un dažam pat ģimene netālajā ciemā. Būs vēl vīriem gados jādodas grāvjos – aizstāvēt sprukās nokļuvušo tēvzemi. Kādu rītu telefona zvans pieceļ viņus kājās agri. No baterijas komandiera saņemts rīkojums pārbaudīt kreklus atbraucējiem. Jā, atrodas arī mūsu *štelles* zēniem jau zināmie mazie

zvēriņi. Nu sadzen uz galvenā ceļa visu bateriju, un – soļos marš uz septiņu kilometru attālo pilsētu Soestu, lai atutotos. Turpceļš interesants – vērojot vācu ciemus un ļaudis. Drēbju karsēšana un mazgāšanās notiek sabiedroto karagūstekņu pirtī. Skats uz šīs nometnes iemītniekiem pavisam citāds, nekā citur redzēts. Labi apģērbti, veselīga izskata solīdi kungi. Pastaigājas un sasveicinās rīta pastaigā. Šādu rosību ievērojam arī vēlāk, jo mūsu procedūra ieilgst līdz vēlai pēcpusdienai. Tā vien šķiet, ka viņiem visa diena aizņemta ar ciemos iešanu vienam pie otra uz šaha partiju vai kāršu kavu. Par viņiem rūpējoties Sarkanais krusts. Nometne esot labi izgaismota arī naktīs, bet bumbas netiekot mestas. Pati Soestes pilsēta gan cietusi vairākas reizes. Ievērojam iešķeltu bumbu patvertni. Tiešs trāpījums, bet izturējusi triecienu. Mājupceļš pēc pirts – lēns un pagrūts. Jāstiepj arī mugursoma ar iedzīvi,

kas karsēta gāzes kamerā. Iepriekšējā badināšanās diktē savu – trūkst kaloriju un spēka.

Sākas sprostbalonu starta un ievilkšanas iemaņu slīpēšana. Mums, “ūdensvīriem”, baloni ar rokas vinču palīdzību arī jānogādā ezera vidū – pretī spēkstacijai. Uz augšu balons raugas – gāzes celts. Ievilkšana pagaidām ar motoru (ja ir benzīns). Bet visumā intensīva roku nodarbināšana pie vinčām.

Bet kā tad aizsargāja jau vienreiz cietušo Moenes spēkstaciju?

1. Ezerā pirms dambja ūdenī slēpās metāla trošu tīkls, kas aizturētu torpēdas.
2. Ezera abos krastos – augsti dzelzs spraišļu torņi. Starp tiem metāla tīkls ar simtiem mīnu pret zemlidojumiem.
3. Visapkārt ezeram un uz dambja – mākslīgās miglas radīšanas iekārtas.
4. Sprostbalonu baterija visapkārt ezeram gan kalnos, gan uz ezera.
5. Zenītlielgabali – 8 cm *flaki* pretējā krasta nogāzē. Mazākā kalibra četrstobru *flaki* uz dambja un uz trim koka torņiem turpat pie mūsu ūdens *štelles*.
6. Mīnu ratiņi (kasešveida reaktīvo lādiņu ierīce) zemes strēlē pretim objektam.
7. Spēkstaciju uzmana policijas vads, vietējie partijas vīri un SD.

Tātad vesela kara mašīnērīja.

Rožu krūmi un kara pekle

Nedaudz par apkārtni. Gan *flaku* tornīši, gan mūsu balonu *stelle* atrodas uz bagāta privātīpašnieka zemes. Faktiski esam parka daļā pie ezera nogāzes. Rožu krūmi, bruģēti celiņi, parka koki un pludmale, kas pirms kara bijusi atpūtas vieta, tagad nodota karavīru ziņā. Īpašnieka lielajā mājā – pilī iekārtota lazarete. Tai uz jumta liels sarkans krusts.

Īpašnieks – sirms vācu kungs svētdienās apstaigā parku un savus mežus, tērpies mednieka uzvalkā. Zaļa hūte ar ģerboni, pušķota spalvām, un medību suns saitē. Pa ceļam iegriežas arī mūsu novietojumā un apspriežas ar *stelles fireru*. Sarunājas, cik saklausām, par parka apstādījumiem, to saudzēšanu un sevišķi par jaunajiem ozoliņiem, kas šeit reti sastopami.

28. janvāris (svētdiena). Saulainā ziemas diena aicināt aicina pārgājienā. Tā arī notiek. Untera pavadībā, sapulcējušies no tuvējām balonu *stellēm*, dodamies cauri Kērbekas ciemam pāri tūries tiltam tālāk uz priekšu. Brīvsolis, saules apmirdzēts sniegs, mierīga pasaule, šķiet, esam kā skolas dienās. Uzraujam arī pa ceļa dziesmai un iegriežamies pārezera ciema – Gosthofas krodziņā. Atpakaļceļā vēl iekāpjām Kērbekas kafejnīcā *Grün*. Noslēdzam svētdienu ar erzackūku un kafiju... Pēc jaukās svētdienas saslīmst mūsu GS palīgs Paulis Kļaviņš. Augsta temperatūra, drudzis. Nakti, segās savistītu, ar ragaviņām viņu nogādā lazaretē.

29. janvāris – 7. februāris. Nedēļa aizritēja mācībās, paceļot un nolaižot “gaisa elefantus” – sprostbalonus. Šķiet, bija tikai viena diena bez gaisa trauksmes. Sistemātiski dienu pēc dienas un arī naktīs Rietumu sabiedrotie sūtīja gaisa armādas, lai grautu iecerētos objektus, pilsētas ieskaitot. Atceros vienu nakti, kad

neaizdarijām ne aci. Tas nebija iespējams draudīgās bumbvežu rūkoņas un dārdoņas dēļ. Dienā uzzinājām, ka sagrauta Drēzdene.

Brīnums. Arī nākamā svētdiena atvēlēta ekskursijai. Dodamies atkal Moenes ezera otrā krastā. Ziemā jau it kā atvadās. Sniegs turas nogāzēs un mežos. Šeit atklājas vasarnīcu rajons ar interesantām vasaras mājām. Ziemā gan maz ļaužu. Kāds rets pavadonis skaidro, ka šeit vasaras pavadījuši Rūras pilsētas bagātie. Savos privātapartamentos un dārzos.

Kas gan varēja iedomāties, ka trīs gadus vēlāk kādā no šīm vasarnīcām savus trimdas gadus vadīs latviešu iemīļotais rakstnieks – Jānis Jaunsudrabiņš. No 1948. līdz 1962. gadam. Viņa atmiņu tēlojums vēsta par dzīvi trimdā, ilgām pēc zaudētās dzimtenes, par maksšķernieka gaitām Mēness* ezera krastos, mītot irētā vasarnīcā, viņš to nosauca – “Mēnesnīca”. To uzzināju vēlāk – 70. gados, kad viņa darbus atkal sāka publicēt Latvijā. No fotoattēliem tūliņ pazinu savu kādreizējo dienesta vietu pie Moenes ezera.

Nu arī vecajiem zēniem, kam jau pāri piecdesmit, domās bija patīkami un romantiski izstaigāt tās takas, ko minām pirms rakstnieka toreiz – savos jaunības gados. Tad romantisms mums maz bija draugs. Vairāk interesēja pārtikas devas, aizvien mocīja bažas, vai spruksim no kara ķetnām dzīvi.

8. februāris. Dienests pie sprostbaloniem noslīpēts pilnībā, bet atkal jaunas klapatas. Austrumos krievi jau pie Kistriņas – tuvu Berlīnei. Rietumos sabiedrotie gatavojoties forsēt Reinu. Vācija ielenkta no četrām pusēm. Pēdējais laiks arī latvju puikas gatavot tuvciņām. Katru dienu jājož uz baterijas komandpunktu. Tur instruktors apmāca *tanku dūres* pielietošanu kaujas apstākļos. Vai tiešām mūs sūtīs uz ierakumiem?

---

* Jānis Jaunsudrabiņš *Möhnesee* nokrustīja par Mēness ezeru.

9.–21. februāris. Februāra otrā puse līdzīga pirmajai. Traukums vai katru dienu un ik pārnakti. Savs laika sprādis atliek arī pārdomām. Savu zaldāta likteni dalām ar vācu karavīriem – rezervistiem, vīriem gados. Viņi, redzams, vēlējušies šeit karu nobeigt puslīdz normālos apstākļos. Esam sajaukuši gaisu. Tomēr satikšana puslīdz laba. Pārpratumi dažreiz sanāk valodas dēļ. Izpildot komandas, kļūdu nav, bet, sadzīves sarunu līmenī rodas domstarpības. Austrumos dzīvojošie katrā ziņā jāpārmāca, jo no turienes nāk nekārtīgi un netīri ļautiņi. Ja nav vācu *ordnung* (kārtība) un *sauberkeit* (tīrība), tad tā jāiemāca. Asākos brīžos palīgā nāk mūsu tulks Pēteris. Viņam tāda laba īpašība – zibeņus pārvērst jokos. Un tā kā vecie vīri ir humora cienītāji, tad beigās iznāk liela smiešanās. Liela loma šeit arī *štelles* naglai – cirka māksliniekam. Cik labi, ka ir tādi vīri!

Nedaudz jāpakavējas pie mūsu *štelles* firera – unteroficiēra personības. Viņš mūs – jaunos parasti aizstāvēja pret veco pārmerībām sadzīvē. Bet disciplinā un stājā, kārtībā un tīrībā – nekādu izņēmumu. Tomēr kaut kādu *hinlēgu* – *auf* nekad nepielietoja pret padotajiem. Dažreiz vaļas brīžos izrādīja savas fotokartiņas ar ģimenes uzņēmumiem. Laimīgs laulāts pāris ar trim bērniņiem pozē savas personīgās mājiņas priekšā. Skaists, apkopts dārziņš ar ziediem, sētiņas, trotuārs. Šādas mājiņas redzējām Vācijā veselām kolonijām pie lielajām pilsētām. Redzams, ka unters dzīvojis pārtikušu dzīvi, kaut pēc profesijas tikai amatnieks – mūrnieks. Viņš regulāri saņēma vēstules no sievas un, kā redzējām, rakstīja arī atbildes. Tomēr vienreiz sanāca ziepes. Unters bija sācis naktis jautri pavadīt meiču sabiedrībā, kuras strādāja štābā un saka-ru sistēmā. Saucās – *blitzmedel*. Unters dažu vakaru paziņoja, ka naktis viņam trūkstot gaisa (gulējām 11 vīri vienā telpā), ka iešot

pārgulēt citā *stellē* – kur mazāk cilvēku. Protams, nozīmēja sev vietnieku komandēšanai. Nevienam iebildumu nevarēja būt.

Zibeņi pašķīda kādā reizē, kad saķērās “cirkenieks” un unters. Vārds pa vārdam, un cirka vīrs pateica tieši acīs: visiem zināms, kur šis naktīs šļūcot un ko par to lai domā jaunie karavīri, kuriem priekšzīmīgais vīrs izrādoties par labu papiņu. Unters vairs nebilda ne vārda, tikai uzmeta iznīcinošu skatienu. Sekas jau neizpalika. Unters mūsu acīs cēlās ar šādu notikumu. Pēkšņi mums pārtikā papildus sāka izdot dienā 100 gramu pilngraudu maizi – *dauerbrot*. Tikai Gaisa spēku palīgiem. Vecie zaldāti sāka kurnēt. Kā tad tā, mūs, vecos bukus, aizmirst! Unters tad visā nopietnībā izskaidroja, ka šo papildu maizi esot jaunajiem novēlējis pats fīrers, lai ātrāk nobriestot par karavīriem. Ja nu tā, tad viss kārtībā. Vismaz ārēji vecie buki nomierinājās.

Mūsējie – uz fronti

22. februāris. No mums atvadās vācu komandieris Jēlihs (cirka mākslinieks). Bijām sadraudzējušies un sapratušies labi. No katra atvadījās un aizgāja lepns, paceltu galvu, tomēr dziļi aizvainots. Unters tanī brīdī – izgājis. Jā, nedrīkst lēkt priekšniecībai acīs. Žēl. Bez viņa kaut kā pietrūks, dienēt būs vēl skumīgāk. Kaut gan skumšanai nav laika. Par to gādā gaisa trauksmes un apmācību slodze. Vēders arī dumpojas – par maz...

1. marts. Sākot ar 23. februāri, atvadījās arī citi vācu zaldāti, lai dotos uz fronti. Palika tikai viens – galdnieks, kurš apkalpoja visu Moenes ezera novietojumu. Arī unters un mēs – seši Gaisa spēku palīgi. Vairākas dienas notiek spēkstacijas un

dambja apmiglošana maskēšanās nolūkos. Blīva mākslīgā migla nosedz objektu. Elpojot šī migla kož kaklā. Glābiņš – jātur mutautiņš un jāieelpo caur to. Šādos apstākļos darbu pie baloniem nedrīkst pārtraukt, jo ir uzlidojums un jāstrādā arī ar rokas vinču, cik tik spēka – jāgriež.

3. marts. Pārsteigumu sagādā pavasara vētra, neparasti spēcīga. Meteorologi nebrīdināja. Ja būtu, mēs balonus pēc reglamenta noenkurotu pie zemes – aizvējā. Viss sākās naktī. Trauksme! Baloni gaisā notrūkuši un aizbēguši. Nakts melnumā ar unteru priekšgalā ķemmējam vietējos mežiņus vēja virzienā. Tālu aizlidot nevarēja, jo atveras vārsts un gāze izplūst, balons krīt. Pret rīta pusi atrodam mūsu lepnos ziloņus, pāršļukušus eglēm, netālu vienu no otra. Grūta zemē dabūšana un salocīšana, vēl grūtāka stiepšana uz mājvietu. Galīgi bez spēka ienesam nepiepūstu rezerves balonu un uzpildām ar gāzi, lai vismaz viens – kaujas spējīgs. Par avarējušiem gādāsim dienas gaismā. No miega – nekā.

5. marts. Priekšpusdienā strēlnieku mācības. Uzspodrinām lidmašīnu pazīšanas iemaņas, jo nākušas klāt jauna tipa lidmašīnas. Uzdevums – jānosaka tuvojošās lidmašīnas modelis gaisā pēc raksturīgākām pazīmēm. Ātri jānovērtē – vai tā mūsu vai ienaidnieka. Tā kā modeļu skaits nav mazais un klāt nāk jau nī lidaparāti, īpaši sabiedrotiem, tad liela veiksmē mācībās nav. Štruntīgi!

Vēla vakara tumsā kādā balonu trosē ieķeras un nogāžas aiz ezera vācu *štorhs* (divvietīgs vienplāksnis). Lidotājs gājis bojā. Tē nu bija! Nogāzām paši savu lidotāju, kurš nomaldījies no kursa (lidojis pie vecākiem).

8. marts. Šodien – mērķī šaušana. Izmantojam vietējo mednieku šautuvi mūsu barona mežīņā. Ierodas visas baterijas GS palīgi. Ar trim šāvieniem maksimums 36 punkti. Sasniedzu 33. Unters uzsit uz pleca. Būtu vismaz kāda bombonga. Nekā! No *štelles* man visvairāk punktu.

Mežīņā skuju koki izdaļoti *eņģeļu matiem*. Arī lauku kokos tādu netrūkst, bet šeit labi izceļas. Tā ir amerikāņu “dāvana” zenītnieku radariem. No lidojošām formācijām lielos daudzumos kaisa šādas sudrabotas staniola strēmeles. Garas jo garas. Kad tās lidinās uz zemi, radaru iekārtas tiek traucētas. Nevar noteikt īsto lidojuma augstumu. *Flaki* zēvelē par augstu vai zemu.

10. marts. Rīts. Zeme raibi nosēta skrejlapām. Sniegs nokusis – labi redzamas. Paslepus dažas lapiņas palasām. To darot, var nokļūt zem kara tiesas par nodevību pret zvērestu. Lapiņās vācu valodā aicināts beigt bezjēdzīgo pretošanos. “Uzvarētāji ir jau tepatās. Vairāk nekādus upurus maniakam!” Pavasara noslēdzošā ofensīva sāksoties ar masveida bumbošanu, un zemlido-tāji novāksot kaut mazāko militāro formējumu. Pilsētniekiem ieteikts pārvietoties uz laukiem. Ir arī tāda skrejlapa, kur vienā pusē Eizenhauera foto, otrā – Himlera. Pirmais – sabiedroto pavēlnieks. Teksts: “Šis vīrs jums nesīs atbrīvošanu un mieru.” Otrais – vācu SS pavēlnieks ar tekstu: “Šis vīrs jums dos tikai ciešanas un nāvi.” Izvēlieties!

11. marts. Šodien pirmo reizi trauksmes stāvoklis A-1. Nevienš nedrīkst atstāt *štellungu*, t.i., nometni. Kaujas stāvoklis. Vienam vīram jādežurē pie telefona, gaidot turpmākos rīkojumus. Personīgām mantām jābūt pa ķērienam. Ja būs trauksmes stāvoklis A-2, tad organizēti jādodas uz pulcēšanās vietu. Padebešos tiešām parādījušies jauna tipa zemlidojuma

lidaparāti. Pikējot šauj ar lielkalibra ložmetējiem, mētā spēcīgas šķēpeļbumbas. Reproduktorā šad tad brīdinājums: “Uzmanību, uzmanību, zemlidotāju briesmas!” (*Tiefflieger*)

15. marts. Paliekam bez ūdeņraža gāzes. Rūpnīca esot sabumbota. Nevaram vairs startēt ar pilnu jaudu. Ar rezervi kaut kā iztiekam. Mazliet vieglāk. Jaunums – uz šosejas redzēti vācu bēgļi. Laucinieki savās milzu orēs ar iedzīvi un piesietiem lopiņiem dodoties uz austrumu pusi. Ores velkot smagie Ardeņu zirgi. Redzēta aina Latvijā. Mūsu zemnieki brauca uz rietumu pusi.

Starta spējīgos balonus novietojam uz enkura un nomaskējam ar tīklu. No gaisa nomestas viltotas pārtikas kartiņas, lai iedzīvotāji izpirktu veikalus tukšus. Veiklākie zēni rīta agrumā bija paspējuši laimīgi iepirkties pārtikas vielas. Pusdienlaikā jau falšās kartiņas nederīgas. Modrās acis vēro.

20. marts. *Tanku dūres* izmēģināšana praktiski. Instruktors izšauj, turot reaktīvo cauruli uz pleca un mērķējot metāla plāksnei. Vienlaikus kaujas galviņa lido uz mērķi, bet caurules otrā galā – spēcīgs uzliesmojums, kas bīstams aizmugurē esošiem. Ierocis iedarbīgs – septiņu centimetru biezajā plāksnē caurums. Gaisa spiediens, kas ietiek tankā, piebeidzot apkalpi. Šausmīgi! Nu tik mūs jāiemāca darboties ar šo nāves riku, un – uz fronti prom!

23. marts. Jaunas nedienas. Piekalnē aiz tuvējiem ciemiem zemnieku tīrumos un norās sākas tranšeju rakšana. Būšot aizsardzības līnija. Darbs, protams, jāveic mums – GS palīgiem – vācu vadībā. Rakšana smaga, jo zeme akmeņaina. Jāstrādā arī ar ķirku. Izraktie zig-zag grāvji un svaigā zeme steidzami jānomaskē ar zariem un veco zāli. Sabiedroto zemlidotāji ieinteresēti par notiekošo. Ja kas aizdomīgs, tad nopikē un pašaudās. Darbiņš jādara

tā – puszagšus. Dabūjām arī atpūsties tuvējā mežīnā, kamēr *amijs* no gaisa izpēta mūsu izdarības ar tiem grāvjiem.

24. marts. Priekšpusdienā turpinām rakšanu. Smagais darbs rada apetīti, bet jāiztiek ar parasto devu, kas jau tā nepietiekoša.

Vakarā trauksmes stāvoklis A-2. Četri zēni untera pavadībā steidz uz pozīcijām, ko paši rakām. *Štellē* paliekam divi GS palīgi un vācu komandieris. Nakts sardzei jāstāv, kā parasti, pie barakas. Kārtība nedrīkst šķobīties.

25. marts. Svētdiena. Jauks, pavasarīgs laiciņš. Neparasti silts. Četri zēni pozīcijās aiz ciema. Mēs divi ar vācu atbildīgo mazliet sauļojamies, atpūšamies. Vakara pusē pēkšņi trīs amerikāņu iznīcinātāji – *mustangi* pikē uz mūsu *štelli*. Knapī paspējam ieklupt aizsegā, kad no augšas jau ber no visiem stobriem. Vācu zēni no saviem trim tornišiem dārdina pretim ar četrstobriniekiem – aizrīdamies. Pusminūte, un kauja beigusies. Zeme vietām uzarta. Cauršauta mītne – baraka un maskētais mūsu pēdējais sprostbalons, kas, par brīnumu, nav eksplodējis. Paši esam neskarti. *Flaku* zēniem viens ievainots. *Mustangi* neatgriežas, laikam dabūjuši pa spārniem.

27. marts. Pozīciju rakšana turpinās. Viena bedre domāta tanku iznīcinātājam. Samazina maizes devu par ceturtdaļu. Rakšanas darbi pagalam neveicas. Ejām zagst kartupeļus. Tīrumā vēl rēgojas pērnā kartupeļu stirpa. Jāpakašņā, un rokā ir. Ar mizu vārām katliņos un lokām vēderā. Dežurējošais kaprālis saprot un paiet tālāk, lai nav jāredz šādi skati.

Vakarā visiem Moenes GS palīgiem – latviešiem jāiet uz ciema klubu. Laikam būs nopietnas lietas.

Ieradies jaunatnes organizācijas vadītājs un kāds augstāks virsnieks no leģiona. Paziņo, ka apbraukājot visus latviešu novietojumus Vācijā. Runā mūsu valodā – īsi un patriotiski. Vajadzīgi brīvprātīgie tanku iznīcinātāji pret boļševiku tankiem, kas jau pie Berlīnes. Priekšroka GS palīgiem, kuriem vecāki vai piederīgie izvesti uz Sibīriju. Pieteicas 15 zēni.* Vēl apmācība un tad... Vai šis upuris nebūs vērtīgs?

Cūku rakumi vācieša zemē

28. marts. Tāpat rokamies zemnieku tīrumos. Kam tas vajadzīgs, ja vāci paši saka: “*Krieg verloren – alles kaput!*”*** Ir arī tādi, kas vēl cer uz vadoņa solīto brīnumieroci. Maz gan to. Šodien, kad esam pie tādas kā robežlīnijas zemnieku tīrumos, stāvētur pats saimnieks un vēro mūsu darbības. Kad rakšana sasniedz viņa robežu, šis cietā balsī paziņo, ka pietiek – savā tēvu tēvu tīrumā nekādus cūku rakumus necietīšot. Ja tā, tad mums prāts nepavisam uz rakšanu nenesas. Atpūšamies. Kad ierodas dežurējošais kaprālis un piktojas par pīppauzi, paskaidrojam – kas un kā. Uz robežas notiek vācu zemnieka un vācu zaldāta saķeršanās. Goda jautājums. Zemnieks kliež par savu svēto tēvu zemi, zaldāts – par visu Vāczemi, kas jāglābj. Beigās zaldāts piekāpjas un liek mums pielabot rakumu, nomaskēt. Uz nometni ejot, kaprālis nosaka, lai arī mēs dzirdētu: “Tas viss pie vienas vietas! *Amija* tankiem ļausim mierīgi tālāk ripot. Skaidrs?” Protams, skaidrs.

---

* Ātri saformētās vienības sauca par debessbraukšanas komandām.

** Karš ir zaudēts – viss pagalam! (Vācu. val.)

29. marts. Zālā ceturtdiena. Nav pat laika pakavēties pie svētku atmiņām. Steidzami darbi. Priekšpusdienā no pēdējā kaujas balona jāizlaiž gāze un pēc reglamenta jāiepako pats balons koka kastē. Tātad – vairāk nestartēsim.

Pēcpusdienā maršējam rakt iesāktos pozīciju grāvjus. Klausoties dunoņā rietumu pusē un pārļaižot biežos zemlidojumus, šķiet, ka fronte strauji tuvojas. Uz ceļiem zemlidotāji burtiski medī katru nejašu automašīnu.

30. marts. Lielā piektdiena. No klusuma ne vēsts. Visapkārt dun un dūc. Mazs svētku prieciņš – katram izsniedz kukulīti maizes, cigaretes un puspudeli vīna – Lieldienu mielastam. Nenorimst runas par baltzvaigžņotiem amerikāņu tankiem kādu 50 km attālumā no šejienes.

31. marts. Vakarā ejam uz ierakumiem. Vieta zināma. Jānomaina zēni, kuri savas dienas un stundas nodienējuši, gaidīdami ienaidnieka parādīšanos. Viņi priecīgi, ka var doties projām ar veselu ādu. Mums, atnācējiem, uz maiņām jādežurē pa divām stundām pozīcijā pie ložmetēja un *tanku dūrēm*. No dežūras brīvie nu snauduļo tuvējā barakā neizgērbušies. Dežūras sadalītas tā, lai būtu viens latviešu GS palīgs, otrs – vācu. Man gadās dežurēt ar runīgu vācu zēnu. Karš viņam pārtraucis mācības ģimnāzijā. Spriedums par vācu valsti vienkāršs un skaidrs. Lielākā kļūda, ka abos Pasaules karos karots divās frontēs – pret Austrumiem un Rietumiem. Uzvarēt tā nevarot. Jākaro tikai uz vienu pusi... Saņēmu arī svarīgu padomu, ka īstam karavīram vajadzīga sava meitene. Varot sarakstīties un esot ļoti patīkami, ja kāds gaida tavu atgriešanos mājās. Viņam esot meitene šeit pat Moenes ezera apkārtnē. Uz jautājumu, vai man ir kāda meitene, neko prātīgu atbildēt nevarēju. Mans skaidrojums: esmu

zaudējis savu dzimteni līdz ar vecākiem, un sarakstišanās nav iespējama. Kur nu kāda meitene!

Ap pusnakti viņa meitene tiešām ieradās. Uz velosipēda – satikt savu karavīru. Viņiem laiks skrēja ātri. Ietinušies zaldātu mētelītī, laikam sapņoja par nākotni. Mans laiks nesteidzās. No pozīcijas, raugoties pāri *tanku dūrēm*, vēroju nakts zibšņus Hammas pusē. Divas stundas vilkāš kā laika dēles, līdz nāca nomaiņa.

1. aprīlis. Pirmās Lieldienas. Būtu jāšūpojas un olas jāmij kā kādreiz. Nu nekā. Turpinām dežūrlaiku pozīcijās uz maiņām. Tālu ielejā – Hammas virzienā – visu dienu spridzina. Laikam tiltus. Gaisā ceļas sēņveida dūmu stabi. Baraku, kurā atpūšamies, sprādzieni drebina gan dienās, gan naktīs.

2. aprīlis. Otrā Lieldienu diena. Fronte, šķiet, sasniegusi Soestes pilsētu, t.i., ziemeļaustrumos no mums. Vai neesam aplenkti? Moenes objekta zenītlielgabaliem un citiem svarīgiem militāriem punktiem jau, stāsta, paliktas mīnas. Sagatavoti spirdzināšanai.

Vakarā mūs nomaina citi GS palīgi. Varam priecīgi soļot uz vecajām balonu *štellēm*, kas nu šķiet mājīgas. Kad ejam cauri Delekas ciemam, zemnieki ieinteresēti uzrunā: “Kur jaunekļi steidzoties? Vai *amijs* jau nemin uz papēžiem?” Priecīgi atbildam: “Uz dzimtenes pusi virziens!” Zemnieki nesaprašānā pamāj ar galvām.

6. aprīlis. Priekšpusdienā notiek lielā dāvināšana. Ar *štelles* priekšnieka pilnvarojumu nododam zemes, parka un meža īpašniekam savu tehniku, ko var lietot mierīgā dzīvē: iepakotos sprostbalonus no stipra, gumijota auduma, elektroietaisies, motorus, vinčas, kas nu jāiznīcina vai jāpamet. Dāvinājums,

mūsaprāt, ir pelnīts. Skādi saimniekam bijām nodarījuši gana. Izrakņāts parks, viscaur nomīdīts. Un galvenais – mežā nelegāli nocirtām ne mazums koku. Vajadzēja iekurus ogļu krāsniņām. Bija silti. Saimnieks lai nu ņem par labu gan derīgas, gan arī nederīgas lietas.

Pēcpusdienā ap pulksten 16.00 izzīņo trauksmes stāvokli A–2. Tas nozīmē, ka atstājam dienesta vietu pie sprostbaloniem un ar savu mugursomu plecos dodamies nezināmā virzienā. Mums nezināmā, bet priekšniekiem nojaušamā. Ap ezeru visās *štellēs* notiek spridzināšana un ietaišu sadauzīšana pēc reglamenta. Sveika, mana *štelle* Moenes ezera nogāzē! Šo ziemu devi patvērumu un siltumu. Mazliet pat žēl...

Straujā gājienā pāri dambja tiltam dodamies uz otru krasu. Pa ceļam pievienojas jaunas un jaunas atejošās Gaisa spēku palīgu un vācu daļas. Labajā krastā beidzas militāro ietaišu spridzināšana. Bet tūlī sākas spēcīga apšaude pozīciju rajonā. Tur ir arī mūsu zēni, kuriem iekrita dežurēt šajā dienā. Kā nu viņiem iet šādā ellē? Ložmetēju trokšņi saplūst nedzirdēti spalgā burkšķī. Laikam no *tanku dūrēm*. Kauja ilgst stundu, tad apklust.

Amerikāņi klāt

7. aprīlis. Esam Moenes ezera kreisā krasta mežiņā. It kā kaut ko gaidām. Pēcpusdienā sapulcina visu bateriju. Ir ieradušies arī tie zēni, kas vakar pieredzēja uguns kristības ierakumos, istos kaujas apstākļos.

Īss atstāsts. Tikko parādījušies amerikāņu tanki, tā pāris smagajās mašinās piebraukuši SS vīri ar *kaulu zāģiem*

(ložmetējiem) un *tanku dūrēm*. Ielēkuši pie zēniem pozīciju grāvjos un pavēlējuši: “Līšus un skriešus prom – ciema virzienā!” Zēni tikai paspējuši redzēt baltzvaigžņotos amerikāņu tankus un uz bruņu tehnikas sēdošus tumšādāinus karavīrus. Atbraukušie vācu karavīri uzsākuši drudžainu šaušanu. Amerikāņi atkāpusies. Mūsējie visi neskarti, laimīgi izkļuvuši no apšaudes zonas. Kauja bijusi asa, bet īsa. Arī vācu vīri pēc kaujas aizbraukuši.

8. aprīlis. Pārguļam mežā. Rīta pusē atkal sasauc kopā visu bateriju. Pavēle: “Tūlīņ izveidot strēlnieku vadu.” Ierakumu grāvji tukši, nav aizstāvju. Paldies Dievam, nekas nesanāk, jo sākas artilērijas duelis starp vācu 8,8 cm *flakiem*, kuri atrodas tepat blakām, un amerikāņu tankiem pretējā krastā. Sākumā tāda kā piešaude, bet, kad aizdegas kāds *amiju* tanks, viņu mērs pilns, un viņi sāk apšaudīt arī mūsu mežiņu. Pavēle: “Izklist!” Saejam dziļāk Arnsbergas mežos. Tur arī iekārtojamies uz naktsguļu.

9. aprīlis. Ar saullēktu iesākas brīnišķīga pavasara diena. Silts, sāk raisīties lapas. Dodamies tālāk silos un medību laukos. Pēcpusdienā izvēlamies jaunu apmešanās vietu. Sākam celt teltenes. Laikam pārnakšņosim.

Pēkšņi mieru pārtrauc automātisko ieroču uguns. It kā šauj abās pusēs. Laikam esam ielenkti! Komanda izklist aizsegā. Grupa zēnu pārskrienam meža stigu un nogulstamies aizsegā. Šaušana pēkšņi apklust. Nolemjam pa vienam atgriezties pie pamestajām teltenēm. Sākums labs, bet tad no stigas gala sāk šaut ložmetējs un atpakaļceļu nogriež. Vācu kanonieri, kas jau izkarojušies pa frontēm, neļauj tišu prātu list ceļā lodēm. Izmēģinām bāzt uz stigas kokā iestutētu ķiveri. Kā pabāž, tā spindz. Jānogaida. Strauji tuvojas krēsla. Stāvoklis neapskaužams. Esam pieci vācu kanonieri un es – vienīgais latvietis, GS palīgs. Vāci

uzaicina palikt kopā ar viņiem, jo droši vien pārējie GS palīgi saņemti gūstā vai izklīduši pa satumsušo mežu. Nolemju līdz rītam palikt vācu sabiedrībā. Esam taču karavīri. Vēl pagaidām. Labi, ka viens no vācu vīriem izrādās vietējais, kam apkārtne un ceļi, kā arī cilvēki pazīstami. Nepazudīšu. Zemniekiem patreiz, kā jau pavasarī, esot ļoti vajadzīgi laukstrādnieki. Gan iekārtošot mani kādā sētā. Būšot labāk nekā gūstā. Lai notiek!

10. un 11. aprīlis. Brīvdienas turpat Arnsbergas mežos Zauerlandē. Neizsakāmi jauki mežu burvībā, brīvībā, bez kara un komandām. Meža zvēriņu valstībā. Dabas atmodas laikā – pavasarī. Zied pirmās meža vijolītes. No smaržām un nezināmās rītdienas pilnīgs apreibums. Romantisko noskaņojumu veicina putniņu vīterošana un treļļi. Gandrīz jau biju piemirsis, ka pasaule ir tik brīnišķīga, ka viss dabā gaišs, saskanīgs, nomierinošs. Klusums un meža simfonija. Mežs labi kopts un audzēts. Nekādu briksņu, kritalu. Joslas veidotas pēc koku sugām. Vietām radzēm apkrauti lauciņi apsūnojuši.

Atgriezies mūsu sūtītais izlūks. Jāzina, kas notiek ārpusē. Ziņas nav tik iepriecinošas kā dzīve mežā. Zemnieki uzturoties mājās pie ģimenēm un sargājot arī savu iedzīvi. Apkārt klejojot apbruņoti bijušie kara gūstekņi un ieslodzītie, kas tikuši brīvībā un pie ieročiem. Amerikāņi ar savu štābu tuvējā pilsētā, bieži braukājot militārās mašīnās.

12. aprīlis. Pēc divu dienu klejošanas atrodam jauku mednieku namiņu. Maza, izkrāsota miniatūrmājiņa ar logiem un krāsniņu. Pāris gultu, plaukti un skapis. Netrūkst pat sāls un pipartrauciņš. Arī nojume sausai malkai. Turpat netālu no mājiņas – ozols ar vītņu kāpnēm un skata platformu. Laba redzamība uz tuvējām pļavām un birtalām. Mednieku paradīze! No-

lemjam uz laiku šeit apmesties un atpūsties. Mugursomās visiem pārtikas vēl gana. Vēl 10 dienām, jo mežā atradām pamestas pārtikas kastes ar makaroniem. Arī pieci vācu kanonieri izturas labi pret mani un ir ar *junge lette* solidāri. Lai esot mierīgs, jo vācu karavīrs nepametot savus biedrus grūtībās. Viņi parūpēšoties arī par turpmākām gaitām. Kļūst silti ap sirdi.

13. aprīlis. Dienesta pakāpes netiek ievērotas. Uzrunājam viens otru – *kollege*. Ir viens vecākais. Tā nolemjam. Esam seši vīri. Pusdienas gatavosim divatā. Rītos kafiju, vakaros tēju. Tas dežurantu darbiņš. Starp vācu kolēģiem ir viens muzikants ar akordeonu. Viņi jau sadziedājušies, dienot Moenes ezera *stellē*. Vakari noslēdzas ar vieglu vācu dziesmiņu: “Viss iet pāri un garām ...”

Piedziedājums: *“Es geht alles vorüber,
Es geht alles vorbei,
Nach jedem December,
Kommt wieder ein Mai.”**

Cik labi dzīvot brīvē, miera apstākļos. Nav nebeidzamās nakts dežūras un dzīve pēc komandas. Maijs jau tepat, decembris un pārējie ziemas mēneši aiz muguras ar kara šausmām. Vārām biezo karavīru zupu ar makaroniem, kuru kolēģi dēvē par *nudeleintopf*. Ūdens tepat no avota. Tīrs un garšīgs.

14. aprīlis. Naktī gan gadījās maza trauksme. Viens no kolēģiem pamodināja visus pārējos. Esot sadzirdami solī ap

---

* *“Viss turpina steigties,
Viss aiziet un gaist,
Drīz decembris beigsies,
Nāks ziedošais maijs.”* (Vācu val.)

mūsu mītni. Ieklausāmieš. Jā, patiešām staigā smagiem soļiem. Laikam aplenkti. Vecākais atbultē durvis un vēro agro rīta krēslu. Jā, jā, staigā briežu pāris. Mazi smieklīgi. Un miegs atkal valda pār visiem. Vācu kolēģis, kam apkārtne tik labi pazīstama, dodas izlūkgājienā pie paziņām. Mūsu lietu kaut kā jāmēģina risināt. Viņš labas ziņas neatnesa. Vietējie nav atsaucīgi, baidās dot civilās drēbes vai citādi palīdzēt mūsu legalizēšanā. Esot stingri amerikāņu komandantūras rīkojumi. Par bijušo vācu karavīru atbalstīšanu vai slēpšanu draud liels sods. Cerības sāk gaist...

Mūsu izlūks tomēr ieguvis stipri apnēsātu darba uzvalku, ko uzgērba. Taupīgs būdams, uniformu neizmeta, bet rūpīgi iepakoja. Laikam, šādi apgērbies, nejutās diez cik labi. Vīrs uzvilka formas mēteļus un tā staigāja arī turpmāk. Vēlāk gan viņam radās nepatīkšanas ar amerikāņu patruļu par savu izskatu. Mēģināja piesiet spiegošanas lietu. Paglāba kabatā uzglabātā amerikāņu skrejlapa, kas aicina vācu karavīrus nomest nīsto uniformu.

15. aprīlis. Svētdiena. Šārīta kopīgs lēmums: pēc meža brīvdienām jeb nelikumīgā atvaļinājuma – jāpošas uz malu. Ārā no meža. Virziens viens – jāiet atpakaļ uz savu dienesta vietu Moenes ezera krastā. Tur būs kāds paziņa, gan dos padomu vai palīdzēs. Ieturam vēl kopīgas pusdienas. Izstaigājam jēgerbūdas takas un strautiņus. Noskaņojums ne visai. Rītdiena var iegrozīt mūsu likteņus neparedzētos līkumos. Pēc vakariņām pat akordeonists neaicina dziedāt. Instruments jau iepakots. Vai rīt vēl paliksim uz brīvām kājām?

Sagūstīšana

16. aprīlis. Pēc rīta kafijas aunam kājas. Sakām ardievas jēgermājiņai. Šis bija manas skaistākās, patīkamākās dienas Vāc zemē. To gan apjautīšu vēlāk, kad nokļūšu nedienās līdz ausīm. Paliec sveika, sapņu būda!

Virzāties zosu gājienā pa meža takām uz Moenes ezeru pusi. Pēc stundas sasniedzam pirmās mājas. Vecākais dodas noskaidrot situāciju. Atbilde pavisam ātra – steidzami jādodas uz amerikāņu komandantūru vai jāaptur kāda militāra automašīna, lai padotos gūstā. Pretējā gadījumā mūs saņemšot ciet bijušie karagūstekņi. Varot pat notikt linča tiesa, jo tiem nagi niezot kādu nokniebt. Esot jau šādi nogalēts “*Grün*” kafejnīcas īpašnieka dēls. Cik atceros, viņš nebija iesaukts karā, bet partijas biedra uniformā braukāja ar divriteni, pildot aizmugures dienesta uzdevumus tepat apkārtnē.

Nepaspējām pat apspriesties, kad mūs jau ielenca līdz zobiem bruņota vienība. Pret mums vērsās automātu stobri, šaušanai gatavi. Neizrādījām ne mazāko pretošanos. Tūlīt būtu sākusies kratīšana, bet no tilta strauji piebrauca amerikāņu *džips* ar patruļgrupu un, protams, mūs nekavējoši saņēma gūstā. Labi ļaudis bija paziņojuši par mūsu ierašanos, un tā netikām aplaupīti no padomju zaldātiem. Grupa, kas mūs it kā sagūstīja, saņēma no *amīšu* kaprāļa paciņu cigarešu. Ātri pārbaudīja, vai mums nav ieroču, tad sasēdināja uz *villija* – četrus uz motora, divus mašīnā. Brauciens pāri dambja tiltam un pagrieziens pa labi bija galvu reibinošs. Četri vīri krampjaini turējās uz motora vāka, mēs burtiski lidojām cauri vecajai dienesta vietai uz Soestē pilsētas pusi. Mežiņā strauji nobremzēja. Uzelpojām – labi

vēl, ka neizkaisija. Tē skaidrā vācu valodā kāds *amītis* noprasiņa: “Cik pašlaik pulkstenis?” Vācu biedri, kā jau akurāti cilvēki, tūliņ ķēra pēc saviem veķeriem un pateica pareizu laiku. “Atbrīvotāji” tikpat mierīgi visiem pulksteņus nolasija, iepriekš ar nazi atgriežot ķēditi no biksēm. Pārsteidzoši vienkārši aptīrīja! Man arī noprasiņa. Atcerējos skolā mācīto un atbildēju angļiski, ka man nav pulksteņa. Valoda iedarbojās.

Atbrīvoti no pulksteņiem, joņojām tālāk vēl trakākā tempā. Amoka skrējiens beidzās kādā mežīņā pirms Soestes pilsētas – kara komandantūrā. Mūs pārņēma turienes apsardze. Sākās pamatīga kratīšana. Mūsu vecākais noziņoja, ka pulksteņi mums jau atņēmti. Tad nu meklēja citas vērtīgākas lietiņas. Man jau nekā nebija. Kratītājs – dūšīgs amerikānis zelta brillītēs – iekāroja manu labi kopto vidusjostu ar avio emblēmu. No mājām līdzvestos galda piederumus viņš slaidā lokā iemeta krūmos. Visiem rūpīgi pētīja fotokartiņas. Paoda manu margarīna paciņu un sarauca degunu. Kā tādu pretekli varot ēst? Pie vāciešiem meklēja zelta un sudraba lietas. Viens no vāciešiem nebija savlaicīgi noslēpis laulības gredzenu, tad nu kratītāji mēģināja to novilkt ar varu. Vācietis enerģiski aizstāvēja svēto laulības simbolu, un bez pārkniebšanas to nevarētu izdarīt. *Amijs* laikam sakaunējās un apmierinājās ar sudraba šķiltavām. Cik sapratām, šie karavīri nupat ieradusies, frontē nav bijuši, nu centās iegūt kādu trofeju.

Kratīšanas laikā pavēroju amerikāņu formas tērpus un uzkaubi. Pilnīgs pretstats vāciem. Neglīto, smago kara zābaku vietā – ērti, gaiši brūni šporzābaki, no ādas, ar gumijas zoli. Gaita kļūst kļusa un elastīga. Vācu biezo frenču vietā – labas vilnas blūzes haki krāsā. Mēteļu vietā – lietusedrošas vējjakas ar rāvējslēdzējiem un daudzām slēgtām kabatām. No tām kā uz burvju mājiēna varēja

iznirt krāšņi iepakotas, smaržīgas cigarešu paciņas, kas kalpoja par valūtu. Ja kādam vācietim konfiscēja kaut ko vērtīgāku, tad kompensācija – paciņa šo jauko cigarešu. *Chesterfield*, *Kamel* un visādi citādi tie nosaukumi. Interesantas šķita galvas segas – vieglas vasaras laiviņas. Sardzes apstākļos – plastmasas ķivere. Bet kaujā – uz šīs uzlikta analoga tērauda ķivere ar maskējošu tikliņu.

Viss šķita neparasts, savādāks. Neredzēja nekādas metāla vai spilgtas goda zīmes. Drēbes kvalitāte neatšķīrās starp dienesta pakāpēm, viss – augstākā labuma. Nesaprotamas gan dienesta pakāpes – pagaidām. Uzsuves uz kreisās rokas visiem: ASV – 9. armija. Nepierasts izskats arī apbruņojumam. Mašīnpistoles kā nelieli vazelīnpumpji. Rokas granātas – zaļi egļu čiekuri, piekarināti pie audekla vidusjostas. Virsniekiem – pie sāniem īsts kovboja kolts, ādas makstī, ar atsegtu rokturi.

Vēl 16. aprīlis. Īsa nopratināšana: kāpēc tik vēl padodamies gūstā, kāpēc vienam civilais apģērbs zem formas mēteļa? Tad pirmoreiz jākāpj amerikāņu spēcīgajā trīssu transportmašīnā *Studebecker*. Vēl pievieno kādus pārdesmit vīrus civilā apģērbā. Laikam dezertierus, kas slēpušies. Sākas atkal lielā ātrumsa-censība, caurbraucot vecajai dienesta vietai, šoreiz pretējā virzienā – uz Rūras apgabala pusi. Šosejas malā trīs izdeguši amerikāņu tanki – 7. aprīļa vācu *flaku* nedarbs. Melnādainais šoferis vada savu *studebekeru* neparastā ātrumā, bet meistarīgi. Reizēm eleganti izliecas pa pusatvērtām durvīm, nozibina baltos zobus un it kā pārbauda, vai kravas kastē vēl ir pasažieri. Mašīnas borti augsti un stabili, bet pagriezienos jāturas visiem spēkiem, lai nepārlidotu bortam. Pagriezienos ātrumu nesamazina.

Pēc stundas esam Hammas pilsētā. Kādas rūpnīcas halle. Apsardze visos stūros. Stingri rīkojumi. Naži, skūšanās

piederumi, šķiltavas jāsamet novietotās kastēs. Pieved jaunas un atkal jaunas transporta vienības ar gūstekņiem. Tuvojas vakars. Problēma – kā izstiepties uz grīdas, lai pārļautu savu pirmo gūstekņa nakti. Pārtika vēl pašu un pudelē ūdens no brīvā meža avotiņa. Sākas nebrīve.

17. aprīlis. Pēc saskaitīšanas gūstekņiem liek sakāpt kravas automašīnās *Studebecker*. Mašīnu daudz, braucēju – vēl vairāk. Šoferi atjautīgi: strauji uzņem ātrumu un tikpat pēkšņi nobremzē. Burtiski tiekam sakratīti. Stāvus, saspiesti kā siļķes mucā, dodamies ceļā. Karavāna ar pieaugošu ātrumu, nerēķinoties ar pagriezieniem, joņo pa autostrādi. Krustojumos pazib amerikāņu MP (militārā policija), kas regulē kustību šaurās vietās. Braucam cauri lielām Rūras apgabala pilsētām, kas sagrautas un izdegušas. Atmiņā Ķelnes katedrāle, kas maz cietusi un majestātiski izcēlās drupu valstībā. Ceļš turpinās gar Reinas upi, to drīz šķērsojam pa šauru amerikāņu pontonu tiltu. Redzami mums jau zināmie sprostbaloni padebešos un spēcīga zenīartilērija tilta galos. Tās viss tagad pret vācu uzlidojumu varbūtību.

Pēc pāris desmit kilometriem izkāpšana, stāšanās un pārskaitīšana. Vai visi galā nokļuvuši? Kolonnās dodamies iekšā tādus kā apsargātos laukos. Uz stūriem ložmetējnieki torņos. Pie ieejas saņemam pirmo gūstekņa pārtikas devu – četras nelielas konservu kārbas. Katrai kārbīnai klāt atslēdziņa. Kaut kas jauns. Tā – karavīra vienas dienas deva. Saturs katrā kārbā cits. Brokastis, pusdienas, vakariņas. Kārbas var uzsildīt, ja ir, kur. Arī nesildīts saturs garšo lieliski, un no vienas kārbīņas jūtos pilnīgi paēdis. Sākums liekas iepriecinošs. Badā laikam nemērdēs.

Sākam vērot apkārtni. Visapkārt līdzenums ar nelieliem pauguriem. Dažas saimniecības ēkas un, liekas, nobradāti tūrumi. Trūkst zaļuma. Ir gan zaļi koki. Vietu saucot Reinberga.

Pievakarē izdzirdu latviešu valodu. Beidzot neesmu vairs vienīgais letiņš. Tātad GS palīgi: Tālvāldis Ozoliņš, Rihards Tāube un Ernests Balodis. Norunājam turēties kopā šajā ļaužu jūrā.

Atvados no saviem vācu biedriem. Viņi priecīgi, ka nu esot mani nodevuši tautiešu rokās, un atvadām uzdzied iemīļoto dziesmiņu: *“Es geht alles vorüber, es geht alles vorbei...”* Uzsit man uz pleca: *“Staigā, junge, vesels!”* Desmit dienas taču strēbām vienu makaronu zupu un klausījāmies dabas atmodā. Mežā pie Moenes ezera, mednieka būdīnā. Liekas sen. Daudz pārdzīvots.

Latviešu zēni, tagadējie likteņa biedri, dienējuši pie Mīndenes pilsētas, sargājuši tiltu. Tur padevušies gūstā. Šis vakars ilgi paliks atmiņā ar neaizmirstamiem jūtu uzplūdiem, kas bija pārņēmuši vācu karavīrus šajā milzu aplokā ar desmitiem tūkstošu vīru. Sātīgi paēduši no bijušā ienaidnieka pārtikas labumiem, viņi sadalījās draugu un interešu grupās. Veidojās kopības sajūta. Sētu žogi noderēja uguns kuriem, kas iedegās aizvien tālāk un tālāk naksnīgajā krēslā. Tuvojās nakts. Te pēkšņi vienā malā ieskanējās vācu dziesma *“Roslein, Roslein, Roslein rot”** (komponists Šūberts). Dziesma šalca un šalca, pieņemdamās spēkā. Gaiss viļņojās kā tāda dziesmota jūra, ar uguntiņu punktiem, cik vien tālu varēja samānīt. Milzīgs vīru koris, neredzama diriģenta vadīts. Laikam tauta parādīja savu īsto dvēseli. Bargais kara laiks it kā atkāpās, atdodams vietu mieram. Cilvēki bija ļoti gaidījuši miera dzīvi, šo dienu, cilvēkmīlestību. Šo uzspiesto karu viņi zaudējuši, nodarījuši lielu postu vai visai Eiropai. Par to viņu dzimtene pārvērsta drupās, krustiem piesēti visi kara ceļi. Tik daudz nevainīgu cilvēku gājuši bojā abās pretinieku nometnēs. Bijušie

---

* “Rozīt, rozīt, sarkanā”. (Vācu val.)

karavīri – tagadējie gūstekņi tomēr izvilkuši lielo laimestu – viņi palikuši starp dzīvajiem un pavisam drīz cer atgriezties pie mīļajiem savā *Haimatlandē*. Kara viesulis viņiem rimis. Mums, latviešiem, arī prieks, bet... Mums nav kur atgriezties. Dzimtene un piederīgie – zuduši. Tomēr Kurzemē vēl turoties mūsu leģionāri. Vai tas mums palīdzēs?

Vācu aizrautīgā dziedāšana laikam turpinājās visu nakti. Mēs, bijušie GS palīgi, dziedājām tikai zināmās dziesmas, kamēr miegs ņēma savā varā. Aizmigām, ietinušies plānajās sedziņās un šineļos. Saldi aizmigām uz kailas zemes.

Uz akmeņa galvu liku

18. aprīlis. Rīts vairs neliekas tik jauks kā vakars. Gulēšana uz zemes agrā pavasarī – laikam nav veselīga. Nekas, arī tā labi. Bet... esam apzagti! Tiem, kas saglabāja konservus vēl no dienesta laikiem nebaltai dienai, nu viss paņemts. Bet nav kam sūdzēties. Būsim uzmanīgāki! Visu piesiesim pie kājām vai ap kaklu. Jāmācas un jāpielāgojas. Vecs zaldātu likums – apēd visu tūlīt, tad tas būs tavš!

Šodien sākas cīņas par ūdeni. Nekad vēl nebiju piedzīvojis tādas slāpes. Ūdeni nav kur ņemt. Kaut kur pievestās cisternas ātri iztukšojot. Pieklūt tām šajā ļaužu masā – neiespējami. Sāk veidoties kilometriem gara rinda. Uz maiņām stāvam. Saule karsē. Vakarā vēl neesam nokļuvuši līdz veldzei. Rinda turpinās arī naktī. Aiz slāpēm neiespējami aizmigt.

19. aprīlis. Slāpju diena turpinās. Rādās halucinācijas ar ūdens mirāžām kā tuksnesī. Pusdienā sāk dot ūdeni no papildus

pievestām cisternām. Rinda kustas uz priekšu gausi, jo uzliesmo kautiņi starp tiem, kas dabūjuši katliņā ūdeni, un tiem, kas vēl gaida. Stingrā vācu disciplīna sašķobījusies. Bet ir jau arī gandrīz trešā daļa cittautiešu, kam cits temperaments. Visi grib veldzi, saule cepina. Esot arī upurī. Cilvēku rīcība kļūst nekontrolējama. Vēlā pēcpusdienā sasniedzam lielo ūdens sili. Tad nu reizē smeļ katliņu un ar otru roku lej rīklē no bundžas. Un vēl, un vēl... Cits lej uz kakla, tas ir, aiz apkakles. Kāds nu kuram tas trauks. Beidzot visi trauki piepildīti, arī vēders. Pasaule atkal šķiet jauka un cilvēki labi. Šonakt guļam par divām naktīm. Mācība: ūdens bads iedarbojas daudz ātrāk un spēcīgāk par maizes badu. Jau divas dienas esam Reinas kreisajā krastā netālu no Reinbergas pilsētiņas. Klajā laukā, kur top gūstekņu nometne.

20. aprīlis. Esam iežogoti dzeloņdrātīs. Tas paveikts dienas laikā. Šeit jau ap 300 latviešu. Bez GS palīgiem ir arī vecāki vīri – rezervisti. Iesaukti Latvijā un strādājuši pie tranšeju rakšanas Vācijā. Laimīgi nokļuvuši amerikāņu gūstā. Pavisam nometnē esot ap 170 000 karagūstekņu no dažādām armijām.

Debesīs velkas simtiem bumbvežu uz austrumu pusi: vēl ir karš, un kaut kur jānoliek bumbu *tepiķi*. Savādi. Dienesta laikā to vien darijām, kā satraukti vērojām šīs gaisa armādas. Tagad – nekādu bēdu. Lai lido – nav mūsu darišana!

22. aprīlis. Visu dienu liņā smalks lietutiņš. Nebūtu slikti pēc karsēšanās un ūdens bada. Bet... kļuvis daudz vēsāks. Sākas salšana un drebināšanās.

Šodiena bez ēdamvielām. Laikam nevar piebarot šādus aplokus. Dienā kustoties vēl nekas, bet naktī – jāliekas uz kailas zemes, apakšā tikai kāds plāksterītis. Mantiņas piesaistītas pie locekļiem. Ja nu...

24. aprīlis. Rīta cēliens aiziet, iekustinot sastingušo ķermeni. Tad jāstājas pārtikas rindā, kas velkas līdz vēlai pēcpusdienai. Mazi ēšanas prieciņi. Un tad jau jāriktējas uz nakti. Visi esam utu apsēsti. Ir slimie ar dizentēriju. Pārtika pēdējās dienās – niecīga. Baumo, ka mūs nodošot krievi. Garastāvoklis krītas.

26. aprīlis. Kļūst siltāks. *Flēgis* (pārtikas deva) arī tāds kā prāvāks. Maizi gan neredz. Galvenais – pupiņu konservi tomātu mērcē.

Parādās arī saule. Skats sniedzas tālāk. Kilometra attālumā var saredzēt muīžu ēku jumtus, zaļus kokus. Šeit, t.i., mūsu apdzīvotā gabalā, viss vienā dubļu skrīnē samīcīts. Lauki pārvērsti pretvēja zemes valnišos. Izrakņāts, iekārtojot dzīvojamās bedres. Ne zaļumiņa. Drūms skats. Nometnē esot jau ap 300 000 gūstekņu. Viss dedzināmais sen sadedzināts.

27.–30. aprīlis. Naktīs traucē lietus. Dažs izlijis līdz ādai. Utis nenoslīkst un neizsalst. Daži cilvēki nosaluši. Pamazām norūdāmies. Vecākiem vīriem sajūtas vēl smagākas, moka kāda hroniska kaite. Jaunajiem tāpat no rītiem – melns gar acīm, tuvu ģibonim. Reiboņi. Ejās starp guļas rindām izmīdītas, dubļi sniedzas līdz potītēm. Grūti pierast pie šādas eksistēšanas.

2. maijs. Vēl 1945. gads. No rīta mazs gaismas stariņš. Visus latviešus, lietuviešus, igauņus, tāpat čehus, ungārus un dažu citu tautību vīrus sapulcina un pārved nometnes atsevišķā nodalījumā. Tagad visi kopā saucamies *ausländer* (ārzemnieki). Tak kāda pārmaiņa! Laukuma jeb aploka viena mala robežojas ar brīvo zonu, kur viss zaļš, arī zied. Ir kur acīm un dūšai piesieties. Taisām gulēšanas iedobes, veidojot zemes valnišus. Mēs četri ieņemam vietu rindā un veidojam savu patvērumu vienkopus. Notiek arī brīnumi. Blakām iekārtojas vecāku vīru kompānija no rezervistu

iesaukuma. Divi no tiem tuvu pazīstami. Valkas ģimnāzijas latviešu valodas skolotājs Zariņš un novadnieks – attālāks radnieks Alberts Vilisters. Pasaule nav nemaz tik liela! No viņiem uzzinu par pēdējiem notikumiem Latvijā un manās tēva mājās. Alberts šo to zināja, jo viņu iesauca nedaudz vēlāk par mani.

3. maijs. Atkal lietains un vēss. No pilnīgas izmirkšanas kaut kā piesedzamies ar gumijoto audumu, ko ieguvām, šķiroties no dienesta vietas. Sprostbaloni bija jāsagraiza. Kas vēlējās, varēja ņemt, cik tik. Tad tā šķita lieka nasta un paķērām tikai pāris metru. Tagad tie zelta vērti, lai glābtos no lietus. Sāk applūst mūsu guļas vietas. Kur vien skaties, rēgojas sakumpuši zaļganpelēki stāvi. Vai arī saspiekušies grupiņās, turot virs galvām taras papi.

5.–7. maijs. Nekā iepriecinoša. Pat vienmēr kārtīgie un tīrīgie vācieši apauguši bārdām, pelēkām sejām... Nav dziesmas prātā. Viņi gan dziesmā teica, ka pēc katra decembra nāks maijs... Jācer.

8. maijs. Laika apstākļi uzlabojas. Pārtika – ne. Nespēks. Saule gan pasilda, bet bada sajūta neatstājas. Nu jau mēnesi nav kosts istā maizes riecienā. Konservēto produktu daudzums no *tēvoča Sema* aprēķināts tik precīzi, ka galus jau neatdosi. Iegūstam kartona kasti un iekuram nelielu guntiņu. Ar to uzsildām konservu kārbu. Vēders pateicīgs.

13. maijs. Svētdiena. Līdz mums nonāk ziņa, ka karš beidzies. Vācija kapitulējusi. Hitlers izdarījis pašnāvību Berlīnes mītnē. Kurzemes katlā vēl turoties mūsu leģionāri. Kas notiks ar mums?

16. maijs. Brīnums – šodien maizes riecieni brokastīs. Lai arī baltmaize, tomēr – maize. Kā gribas iekosties mīļajā rupjmaizītē!

Laika apstākļi uzlabojas, un arī garastāvvoklis. Sākam novērot un salīdzināt mūsu dažādo kaimiņu uzvedību un tikumus šajos grūtajos apstākļos. Saglabājuši arī šeit savas militārās vienības. Visaugstāk novērtējam ungārus. Formas viņiem sinepju krāsā. Virsnieki dzīvo kopā ar kareivjiem arī gūsta apstākļos. Disciplīna augsta. Pulkvedim ik dienu tiek atdots gods. Organizēti aizstāvas un, ja vajadzīgs, arī uzbrūk. Pārdomāti viņi rīkojās, kad draudēja nosaļšana, nojaukdami muižas šķūni malkai. Apsardze neiejaucās. Labums tika arī citiem salējiem.

Augstu tāpat jāvērtē igauņu vienība – leģionāri. Skaitā neliela grupa, bet vienoti un nosvērti. Lepna stāja. Man prieks par viņiem. Nāku no Igaunijas robežas.

Mēs, latvieši, esam dažādi. Trūkst leģionāru stājas. Jau nie, astoņpadsmitgadīgie GS palīgi, nākuši no ģimnāzijas II klases. Gan lauku, gan pilsētas zēni – mēs neesam ar dzīves pieredzi un rūdījumu. Pārāk agri saņemām kara pletni. Vecākie vīri – rezervisti jau gados. Nav tā asuma, bet satiekam labi. Starp viņiem dažādu profesiju pārstāvji: zemnieki, strādnieki, skolotāji un mākslu kalpi.

20. maijs. Vasarsvētki. Vienīgā atšķirība no ikdienas – ne daudz vairāk ēdiena. Bada sajūta tomēr nepamet. Domas aizvien kavējas dzimtenē, sevišķi vecāku mājās. Svētkos vienmēr galds bija klāts, cik vien māte varēja, uz to labāko. Arī darba dienās, kad strādāju līdz ar pārējiem, vai kādreiz būtu maizes trūcis? Nu nekad! Svešumā dienšķā maize trūka vai katru dienu. Ceram, ka Jāņus svinēsim labākos apstākļos un tuvāk dzimtenei.

Karš beidzies, bet sabiedroto lidotāji labprāt paspēlē uz bijušo pretinieku nerviem. No augšas ieraudzījuši lielo Reinbergas gūstekņu lēģeri, viņi izdara pikējošu zemlidojumu un imitē uzbrukumu, pārtraucot to pārdesmit metrus no zemes. Šokā esam pirmo reizi un krītam gar zemi. Kad *amijs* atkārtο vēl, tad stāvam kā vīri. Joks vairs neizdodas.

22. maijs. Atkal svina pelēki mākoņi ar lietu. Trīcam un drebam. Kur pazuda pavasaris?

Ceļā – uz kurieni?

28. maijs. Beidzot, liekas, izkustēsimies no nāves punkta. Jāpārvācas uz lēģera pārsūtīšanas nodaļu. Pirms tam – atutošanas kūre. Neparastā veidā. Nē, neticamā, pat smieklīgā veidā.

Bet vērienīgi, gluži amerikāniski. Vīriem jāstājas vairākās rindās. Tur viņus sagaida sanitārs un iepūš katram vieglu, smaržīgu pulverīti ar šļūtenes uzgali kreklu piedurknēs, to nenovelkot. Tāpat bikšu starās. Tā iepūderēti, soļojam uz pārsūtīšanas nodaļu. Notika kaut kas jauns. Utis pilnīgi pazuda uz diviem mēnešiem. Kā nebijušas.

Nu esam pārsūtīšanas nodaļā. Lēģeris tas pats. Vai tiksim pie darba norīkojumiem (labā ēdiena)? Vai kustēsim kaut kur tālāk?

29. maijs. Šodien atstājam Reinbergas gūstekņu nometni un kājām dodamies uz tuvējiem sliežu ceļiem. Pirmais iespaids – cik pasaule var būt brīnišķi zaļa un smaržīga! Pārtiku izdod četrrām diennaktīm. Daudzums – kanārijputniņa deva. Sakāpjām ešelonā, kas sastāv no atklātiem pusvagoniem ogļu un šķembu pārvadāšanai. Nekas, ka tikai prom no šīs Reinbergas bedres. Kaut sapņos nerādītos šī vieta!

Vakarā ešelons iekustas. Urrā! Vagonā esam ap 30 cilvēku. Naktī pietiks vietas, lai izstieptos uz grīdas. Sastāvs garš. Braucēji – baltieši un citi nevācu tautības cilvēki.

30. maijs. Ešelona gaita lēna. Stacijās nīkstam stundām. Tomēr garastāvoklis visiem pacilāts. Esam izkustējušies no satīnguma. Vīriem un zēniem acīs prieks, sejās smaids. Garām slīd zaļā, ziedošā Dieva pasaule.

Drūms skats pie Āhenes. Bijušos kaujas laukos tikai drupas, krāsmatas. Neviena cilvēka.

31. maijs. Naktī esam pārbraukuši Beļģijas robežu. Saullains. Nevaram beigt priecāties par ziedošajiem augļu dārziem un puķu dobēm pie mājām. Bet... bet... kaut kas nešpetns! Uz mūsu vagoniem sāk lidot akmeņi un pusķieģeļi. Sākumā

tā nedaudz, bet dažās stacijās vesels birums. Arī trāpīgi! Esam spiesti pāriet *dekungā*, t.i., piesedzam vismaz galvu ar biezu kartona kārbām, kurās bijusi iepakota mūsu pārtika. Sākumā tāda kā pasīva aizsardzība. Bet, cik ilgi cietīsi, ja šādi sagaida. Zēni gatavojas atbildes ugunij, jo vagonos sabiris ne mazums akmeņu un šķembu. Munīcija pietiekoši.

Beļģu dzelzceļnieki jau apraduši ar šādām izdarībām un pret mums noskaņoti lietišķi un korekti. Pat atbild uz mūsu jautājumiem, ja vilciens stāv stacijā. “Esam no Latvijas. Kur mūs varētu sūtīt?” – tāds jautājums. Beļģu vīri padomā, pasmaida un simboliski saskrullē neesošās ūsas. Mums dūša noplok, jo katrs zina, ko nozīmē šis žests. Bet nav laika sērot – jāmet akmeņi, jo tie atkal lido... Vakarā esam jau pāri Francijas robežām. Kāda būs uzņemšana šeit?

1. jūnijs, vēl 1945. gads. Garām slīd apburošā Francijas daba un gleznainie peizāži. Vareni! Bet... franči paši – kā naida mākoņi. Mūsu izkārtā Latvijas karogu ešelona vidū nepazīst un neņem vērā. Laikam esam pieskaitīti austriešiem, jo karogs daudz neatšķiras. Izšķirošās, protams, vācu uniformas, tās viņi, liekas, pagalam neieredz. Dūru vicināšana – tāds nieks vien. Franču temperaments nepierasts, izdarības – fiksas. Pusaudži dežurē pie stacijām, pa sviedienam izdevīgās dzelzceļa malās. Savāktā akmeņu un šķembu kaudzīte pie kājām. Kauja uz sliedēm var sākties! Uz gaisa tiltiem, pie tuneļu ieejām dežurē “atriebēji” un cenšas uzliet uz mūsu galvām urīna spaini vai kādus mēslus. No mūsu pozīcijām zēni nekādi nevar atbildēt ar pretsviedieniem. Labākais – piesēties.

Gadās arī pikantāki skati. Pa ielu, blakus sliedēm iet jauks pāritis. Viņš, ieraudzījis mūs, krata kulaku. Dāma atraktīvāka:

pasīt roku nacistu sveicienam, tad ar žestu rāda, ka galva ripos, beigās paceļ brunčus un parāda savu rozā biksītēs iespīlēto dup-sīti. Nu feini! Vesela izrāde. Redzējām arī vecākas sievas, kas laikam daudz cietušas no okupantiem. Viņas izkļiedza nesapro-tamus vārdus ešelona virzienā, un dažā pat parādīja atkailinātu pēcpusi mūsu virzienā. Vārdi pazuda sliežu dunoņā. Laikam to var saukt par revanšu. Karš franču tautai daudz pāri nodarījis, sevišķi – aizskardams nacionālo pašlepnumu un godu. Pie visām mājām plīvo Francijas karogs, laikam kopš kara beigu dienas.

Stāvam uz rezerves sliedēm un vērojam šādu izrādi. Ga-rām brauc sabiedroto karavīru ešelons ar mūziku un dziedāša-nu. Labākais – uz vagonu jumtiem dejo jaunas franču meičas. Karogi plīvo, un tikpat ziķerīgi kareivji meičām piepalīdz. Vare-ni! Viņiem ir pamats priecāties. Mēs kustamies rietumu virzie-nā. Dārzos – ziedu kupenas. Kreisajā pusē garām slīd Versaļas pils. Drīz pa labi parādās Parīzes priekšpilsētas un – galvenais – samanām Eifeļa torņa tuvumu un iespaidīgumu. Mūsu vagonā brauc divi Mākslas akadēmijas absolventi. Karš viņiem izjaucis ielānoto braucienu uz Parīzes mākslas tempļiem, kas bijis go-dam nopelnīts pie diplomdarba. Tagad liktenis ved garām šai mākslas Mekai, viņi aizrautīgi visam seko un uzmet skices savos bloknotos. Viņi šīs impresijas krāj jau visu gūsta laiku un dažreiz nopelna kādu cigareti no amerikāņu sardzes vīriem par portretu skicēm. Parīze nu aizslidējusi garām.

2. jūnijs. Brauciens beidzas Šartras (*Chartres*) pilsētas stacijā. Izkāpšana. Stāšanās. Gājiens cauri pilsētai apsardzes pa-vadībā diezgan dramatisks. Negaidīti uz dažā ielas stūra iznirst patriotiski noskaņojušies tipiņi ar akmeņiem. Mūsējiem vairāki tiešie trāpījumi. Kādam zēnam asiņo galva. Apsardze iejaucas

un paceļ ieročus. Dauzoņām jāatkāpjas. Ar līdzīgiem starpgadijumiem nonākam pilsētas nomales lielā karagūstekņu nometnē. Sākas atutošana ar mums jau zināmo pulveri, kaut gan kukaiņi nav manīti. Novietojamies lielās armijas tipa teltīs – ap 100 cilvēku katrā. Gulēšana atkal uz kailas zemes. Labi, ka nometne atrodas augstienē un lietus ūdenim izraktas kanalizācijas notekas. Mitrums nedraud. Nometni apdzīvo jau iepriekš atbraukušie vācu un citu tautību bijušie karavīri. Lielā telšu pilsētiņa apjozta ar dubultu dzeloņdrāšu žogu, veidoti arī mazāki atsevišķi nodalījumi. Stūros sargu torņi, kuros rēgojas vācu ložmetēji – *kaulu zāģi*. Ja kas... kritīsiet no saviem ieročiem. Samanāma kārtība un tīrība. Pirmais gājiens uz mazgātuvi. Saņemam labas amerikāņu ziepes. Vakariņās piena zupa ar baltmaizes šķēli. Sākums liekas labs.

Šartras gūstekņu nometnē Francijā

3.–4. jūnijs. Iedzīvojamies un vērojam apkārtni. Brokastis pie īstas kafijas krūzes, arī baltmaizes šķēlīte ar siera plāksnīti. Pusdienās, kā jau pie *amijiem*, – pupiņu zupa. Tā pamaz gan, bet kalorijas tiekot skaitītas un jābūt mierā. Gulēšana uz sausas zemes un jumts virs galvas. Laiks šeit esot gana saulains un sausums turoties jau pāris nedēļas. Saulainajās debesīs majestātiski izceļas lielas baznīcas slaidie torņi. Liekas – netālu. Zinoši vīri paskaidro, ka tā taču slavenā Šartras katedrāle. Jā, kur nu mums, jaunajiem, to zināt. Slavenāka esot katedrāles iekšpuse ar altāra daļu. Tā esot ilgi celta un skaitoties viena no cēlākajām pasaulē.

6. jūnijs. Izdalīti pārtikas taloni 10 dienām. Nozaudēšanas gadījumā neatjaunošot. Jāglabā dikti šis mazais papīrītis. Daudziem sapņos rādoties rupjmaize, bet nekad netiekot līdz ēšanai. Katru dienu kvēloša saule. Labi, ka dzīvojam audekla teltis ar augstu jumtu un var paglābties no tiešiem saules stariem. Dzeramais ūdens pietiekoši.

7. jūnijs. Šovakar solās nelielas pārmaiņas nu jau, šķiet, vienmuļajā dzīvē. Cik ātri aprod. Būs vācu teātra izrāde. Ir iekārtota neliela estrāde ar sēdvietām. Baltiešiem šovakar vietas rezervētas, jo esam ieradušies pēdējie un no mūsējiem arī piedalās – cirka mākslinieks. Sākumā uzstājas vācu vīru dubultkvartets, tad akordeonisti, tad mūsu cirka žonglieris ar riņķiem. Šo vīru agrāk īpaši neievērojām, nezinājām viņa profesiju. Šad tad no papes kastēm viņš grieza ar šķērēm lielus ripuļus. Tagad ripuļi aptīti ar krāsainiem papīriem un likti lietā, viņš tos virpulināja vienlaikus ar kājām, rokām un kaklu. Vakara nagla – luga iz vācu tautas dzīves. Precībās braukšana laukos. Tāda luga kā mūsu Blaumanim. Tēlotāji – visi vīrieši. Sievu un jaunkundžu lomas izpilda meistariņi, jo vairāki esot profesionāli aktieri, protams, bijuši karā. Lugā daudz dziedāšanas un komisku izdarību. Smiešanās gūstekņu dzīvē nav gluži vietā, bet šoreiz bija. Jauka atslēgšanās.

8. jūnijs. Nostājamies rīta skaitīšanas ierindā, kā parasts. Paziņojums kā zibens pie skaidrām debesīm. Esam nolikti liktenīgās izvēles priekšā. Izvēles divas: pirmā – atzīt kā savu Padomju Savienības pilsonību, otrā... Otrā – to neatzīt un palikt gūstekņa statusā uz nezināmu laiku. Padomju pilsonību atzinušiem dažu nedēļu laikā iespējama brīvīdāšana un nogādāšana padomju pārstāvniecībā Vācijā. Daži tautieši gatavi tūlī parakstīt attiecīgus dokumentus. Pārējie kļūst dziļdomīgi. Ko darīt? Tiem, kam

piederīgie nokļuvuši Vācijā, zināmas viņu dzīvesvietas, izvēle ir skaidra. Viņi gaidīs, un viņus gaida. Vecākiem vīriem ģimenes Latvijā. Viņi cer atgriezties pie mīļajiem, kaut arī nezina – vai tie dzīvi un veseli. Bijušajiem GS palīgiem šī iespēja izvēlēties galīgi sajauc galvas. Vieniem vecāki Vācijā, tiem skaidrs. Otriem šķiet – ko tur gudrot, jāpiesakās, un tiks ātrāk mājās. Pietiek blandīties pa svešiem kaktiem ar tukšu vēderu. Tik uz Latviju! Bet... Vecākie vīri un arī nopietnākie zēni baidās, ka nesanāk tā: no vilka uz lāci... Un vai lielais “tautu draugs” piedos “dzimtenes nodevējiem”? Vai ceļš nevedīs garām Latvijai uz Sibīriju? Pāgalam naktsmiers. Ēdiena arī nav – pārāk knaps, tādēļ sarunas nerisās ap to, kā parasti. Ko nu darīt? Tāds jautājums. Jāizšķiras tomēr katram pašam.

10. jūnijs (svētdiena). Uguns pakulās. Vīrus un jaunekļus maz interesē pārtikas devas. Neviena nesaka, ka zupa par maz ielieta. Nu ir lielā svērsana un prātošana, lai neizdarītu liktenīgu kļūdu. No Sibīrijas visiem baisi. Bet... Dzimtenes pievilkšanas spēks – daudz iedarbīgāks, kā no pudeles izlaists džins – nav atpakaļ dabonams. Vakara mieru iztraucē pēkšņs šāviens no sargtorņa. Arī skaļš klieziens. Vai bēgšanas mēģinājums? Steidzam noskaidrot. Attālākā nometnes nožogojumā pulcējas ieslodzītās – sievietes. Skaļas vaimanas. Jāpiezīmē, ka ir šāda sieviešu nodaļa. Tur gūstā tiek turētas sievietes, kas dienējušas vācu bruņotos spēkos par telefonistēm, radistēm, darba dienestā. Viņas atdalītas ne tikai ar dubulto drāšu žogu, bet arī ar platu brīvjoslu. To var pārvarēt ar akmenim piesietu vēstulīti vai salocītu pūkīti pa vējam. Var arī sarunāties un sūtīt gaisa bučas no abām pusēm. Ar šo noņemam vācu vīri un jaunekļi. Mūsējie ne. Noskaidrojas, ka šāvis sargkareivis no torņa, ārkārtīgi cietsirdīgs

tipiņš, ne amerikānis, bet algotnis. Kāda sieviete metusi pāri žogam kārtējo vēstulīti, un sargs bez brīdinājuma šāvis tiešā tēmējuma virsū. Pārkāpums atklāts, un sargu, izskatās, ka arestē amerikāņu patruļa. Karš it kā beidzies, bet nogalināšanas kāre palikusi.

13. jūnijs. Saņemam injekciju pret tifu. Jāpiedalās arī nometnes uzpošanas darbos. Vakarā vēl piedevām visus izkrata. Kaut ko meklē? Urda doma par izšķiršanos. Ko atbildēt komisijai?

Šaubās un cerībās

14. jūnijs. Pienākusi liktenīgā diena. Jau priekšpusdienā visus nostāda vienā rindā. Rindas galā galds ar komisijas vīriem. Savs “jā” jāpasaka un jāparakstās tiem, kas vēlas atgriezties Latvijā, līdz ar to atzīstot savu piederību lielajai Padomju Savienībai, kas tomēr ir bieds. Mokoši velkas minūtes, rindai kustoties uz priekšu tuvāk soģu galdiņam. Lielākā daļa vecāko vīru lēmu mu pieņēmuši. Arī mūsējie, bijušie GS palīgi, saka – jā. Visi, gandrīz visi, grib uz mājām. Paliek, t.i., izstājas no rindas un atiet sāņus tikai tie, kam radi rietumu pusē vai vismaz zināma kāda adrese. Kauliņi ir mesti! Arī es saku “jā” un parakstos. Vakarā – smagas pārdomas. Atrodas vīri, kas labi atceras kādu traģisku notikumu pirms četriem gadiem tieši šajā dienā. Jā, šodien taču 14. jūnijs – latviešu tautas melnā diena. Jā, ko esam izdarījuši?

17. jūnijs (svētdiena). Pagaidām – pa vecam. Lai kaut kādi klievētu drūmās domas un savstarpēju šķelšanos, vairāki tautieši no inteligentu aprindām ierosina pārrunas un priekšlasījumus par dažādām pilsoniskām un sadzīviskām lietām, arī valodas mācības. Tā nu katru pēcpusdienu viena telts atvēlēta nodarbībām.

Sākas ar izklaidējošām lietiņām. Piemēram: “Makšķerēšanas un medību sports”. Vīriem ir ko atcerēties un stāstīt, izpušķojot notikušo. Seko: “Vēstures apskats un mūsu likteņgaitas”. Mūsu vidū trīs glezniecības pārstāvji. Tātad – lekcija par mākslas vēsturi. Mans ģimnāzijas skolotājs Zariņa kungs notur dažas mācību stundas par pareizu latviešu sarunu valodu. Arī angļu valoda nepieciešama. Tāpat jāmācās krievu valoda. Jaunie neprot. Šī aizņemtība iedarbojas nomierinoši gandrīz uz visiem. Jūtamies atkal kā sendienās, gluži kā skolas solā. Lasītu grāmatas, bet... Ir jau pa grāmatai, bet tās lasītas jau vairākas reizes. Dažam ļoti vērtīgas grāmatas, bet uz tām lasītāju rinda – nedēļām gara. Ar pārtiku – pa vecam. Laba, bet par maz gan. Norunājam, ka aizliegts runāt par bagāti klātiem galdiem kādreiz dzimtenē, lai nevajadzīgi nekairinātu sevi.

20. jūnijs. Gūstekņu pārdalīšana. Repatriantus atšķir un pārvieto uz specnodaļu. Paliekošie – turpat blakām, bet tagad to sauc par pārsūtīšanas nodaļu. Tiekam sadalīti pēc pašu izvēles. Jāšķiras pirmo reizi gūsta laikā. Mans skolotājs sirsnīgi atvaidās no saviem audzēkņiem un novēl laimīgi atgriezties Latvijā. Viņu sieva gaida vācu zemē. Ja ne tā, viņš pievienotos mums. Specnodaļā katrs saņemam amerikāņu vilnas segu. Miksta, silta, no tīras vilnas – haki krāsā. Ieņemam vietas divstāvēgās kojās. Pavisam kas cits, jo gultā nav gulēts kopš 7. aprīļa (trīs mēneši). Tikai uz cietās zemes un neizģērbjoties. Ja aptausta sānus gūžu rajonā, tur izveidojusies bieza ādas kārtā no šādas gulēšanas. Šonakt aizmigsim, ietinušies pūkainā segā. Lai rādās labi sapņi! Viens solis tuvāk cilvēka dzīvei.

22. jūnijs. Šodien no nometnes pirmie aizbrauc tie, kas vēlas palikt pie rietumu sabiedrotiem. Viņus pārsūta pavisam

uz citu nometni. Atļauj atvadīties. Īsa, bet sirsnīga ceremonija. Vieniem žēl projām braukt, otriem – žēl palikt. Vēlreiz atvados no skolotāja Zariņa. Novēlējums – atgriežoties mājās, nepamest mācības, vismaz nobeigt ģimnāziju. Aizbraucēji un palicēji cer tikt Latvijā. Ceļi šķiras. Kuri būs ieguvēji, kuri zaudētāji – rādīs laiks.

23. jūnijs (vēl 1945. gads). Līgo vakara gaidīšana. Meijas, alus un siers – iztēlē un sarunās. Tāda maza iedziedāšanās sanāk gan. Līgo dziesmas iedez arī atmiņu ugunscurus. “Līgo... ligo...” Mūsu dziesmām atsaucas blakus telts kaimiņi, arī repatrianti. Viņi sarunājas krievu valodā, bet tautības dažādas. Dziesmas pavisam citādas, ar politisku nokrāsu. Laikam notiek sparīga kažoka svešana uz pareizo pusī. “Ai, Maskava, tu vare-nā!” un citas līdzīgas. Dūša paliek šķebena.

24. jūnijs. Jāņu diena saulaina, karsta. Ierodas amerikāņu virsnieks un vēlreiz noprasa, vai visi ir mierā repatriēties. Varbūt kāds pārdomājis? Solās, ka pavadīs mūs līdz Leipcigai un nodos krievu pārstāvjiem. Par tālāko viņš neesot informēts. Pēcpusdienā – vēlreizēja reģistrēšanās un parakstīšanās uz anketas. Šajās dienās pārtikas devas lielākas. Laikam rūpējas, lai neizskatītos novārdzināti.

26. jūnijs. Šodien apģērbu nomaiņa. Saņemam lietotus amerikāņu armijas vasaras apģērbus. Katrs iegūst blūzi, bikses un galvas segu – laiviņu. Drēbes mazgātas, darinātas no smalkas vilnas, izturīgas. Patikami uzvilkt viņu zābakus no bifeļādas ar vieglu gumijas zoli. Aizsviežam ar dzelzi apkaltos vācu kara zābakus. Nepatīkami, ka uz blūzes piedurknes uzkrāsota sarkana piecstūraina zvaigzne. Rādās – neizmazgājamas krāsas. ASV armijas simbols – arī piecstūraina zvaigzne, bet balta. Mums jābūt mierā ar sarkano.

29. jūnijs. Lielā izkustēšanās diena ir situsi. Aunam kājas atceļam uz tēvzemi (tā ceram). Ap 800 repatriantu pamet Šartras gūstekņu nometni un cauri pilsētai dodas uz dzelzceļa staciju. Kā nu būs ar franču noskaņojumu? Akmeņu krusu esam baudījuši, šurp nākot. Tagad – nekas tamlīdzīgs. Smaidīgas sejas, draudzīga rokas pamāšana. Atsevišķi vecāki franču vīri, liekas, strādnieki, sveicina ar paceltu dūri. Jaunkundzes pat met ziedu pušķus. Sākums – tā nekas. Stacijā izdala pārtiku ceļam. Katrs saņem divus baltmaizes klaipus un divas kārbas gaļas konservu. Dzeramais ūdens būšot vagonos.

Kāpjam atkal “iemīlotajos” preču vagonos. Šoreiz bez bruņotas apsardzes. Tikai pāris pavadoņu. Sakām ardievas Šartrai un tās īsti neiepazītai katedrālei. Tagad redzamie franči izskatās

interesanti, pat simpātiski. Tikai karš bija iesējis naidu un nežēlibu cilvēku attiecībās. Braucam cauri Parīzei, garām Versaļai, tad uz austrumu pusi.

30. jūnijs. Maršruts turpinās. Reimsas katedrāle. Tad Verdēna (Pirmais pasaules karš). Verdēnas stacijā zēniem izdodas nočiept no blakus stāvošā vagona dažas paketes ar auzu pārslām. Kā no gaisa nokrīt pārtikas rezervīte. Nu tikai vārīt putru! Vakārā pēc redzamām pazīmēm sasniegta Francijas–Vācijas robeža. Ardīevas franču zemei. Gribētos vēlreiz šeit atgriezties mierīgas dzīves apstākļos. Baroja šajā valstī pēc savas modes – lai visi būtu kārni un slaidi. Vairākums tā arī teica: “Es savu s... neesmu Francijā atstājis.” Pārtikas deva bija sabalansēta tā, ka pilnībā pārstrādājās iekšās. Ārā nekas nenāca. Agrā rītā pārbraucam Reinas upi. Pa atjaunoto dzelzs tiltu. Ūdenī rēgojas vecais – saspriecinātais tilts. Sārbrikenā redzami krāteri un izdegušo namu stubeņi. Arī mazās pilsētiņās un stacijās tikai postaža.

1. jūlijs. Braucam cauri Frankfurtei pie Mainas. Pilsēta drupās. Rēgojas pavisam nepievilcīgi bijušie kaujas lauki. Nevienas nesagrautas rūpnīcas. Fuldas stacijā liela vagonu kapsēta, uzarta bumbu krāteriem. Šausmīgi skatīties šajā sagrautajā Rūras novadā, arī tālāk braucot. Vai tiešām cilvēks var būt tik drausmīgs postītājs?

2. jūlijs. Priekšpusdienā apstājamies Leipcigas stacijā. Pilsētnieku sejas pelēkas. Bada pazīmes. Nomāktība. Pie dažām ēkām sarkanie karogi. Tāpat jau padomju zona. Brauciens lēni turpinās, līdz nostāj kādā nomaļus stacijā. Ilgi stāvam. Steidzami jāvēra auzu pārslu putra. Ka neatņem mūsu trofeju. Vakārā saņemam pirmo rupjmaizes šķēli, pēc tās ilgojāmies mēnešus trīs. Arī desas ripiņa. Vilciens tālāk nekust. Tilts vēl neesot atjaunots.

Pārgājienā pār koka tiltu sasniedzam naktsmītņi. Tā atrodas ciema skolā. Zēniem caureja klāt.

3. jūlijs. Pagaidām bēgļu nometnē – Vurcenas skolā. Dienā litrs jocīgas zupas un trešdaļa ķieģeļiša rupjmaizes. Ne visai! Varam pat staigāt pa pilsētiņu. Paziņo, ka vedīšot tālāk. Visiem jāiziet filtrācijas nometne. 1927. gadā dzimušiem būšot vien jāiet dienēt. Tē nu bija... Tikko esam tikuši vaļā no armijas!

Pie krieviem

4. jūlijs. Sakāpjām krievu armijas tipa mašīnās, un ceļojums sākas. Vakarā pārbraucam Elbas upi, pēc kilometriem desmit jāizkāpj mežainā apvidū. Starp kokiem daudzas tādas kā lielas barakas. Cilvēki jau šeit priekšā. Noskaidrojam, ka netālu Rīzenes (*Riesen*) pilsētiņa un nometne iekārtota milzīgās vācu municijas noliktavās. Grēdu grēdām mežos iestiepjas dažnedažādu municijas kastu haotiski krāvumi. Nometnes galva – komandants. Krievu pulkvedis ar visām pilnvarām un savu komandu. Nometni patvaļīgi atstāt aizliegts. Kaut ko meklēt municijas kastu grēdās bīstami, jo daudzās vietās vēl esot sapieru nenovākti šāviņi, mīnas un citas sprāgstogas. Esam pieskaitīti pie nometnes putras katla.

5. jūlijs. Reģistrēšanās un nometnes politrūka uzruna. Ap sveic ar atgriešanos māmuļas gaidošā klēpī. Solījumi – kā medus maize. Visi drīz nokļūs savās dzimtās vietās, no kurām nolādētais fašists izrāvis. Pašlaik gan esot milzu grūtības ar transportu. Daudzas dzelzceļu līnijas, tilti vēl nav atjaunoti. Esošie nepieciešami armijas vajadzībām. Saprota lieta. Dzimtene neesot

aizmirsusi nevienu. Armijā iet nesanāksot, jo ļoti vajadzīgas darba rokas dzimtenes atjaunošanai. Esam nomierinājušies. Uzņemšana tāda... Nebijām pat gaidījuši.

6. jūlijs. Iepazīstamies ar nometni. Sākam uzmanīgi: jāievēro teiktais. Uzkrītoši lieli sarkanas drēbes plakāti – lozungi, veltīti lielajai uzvarai pār fašistisko Vāciju. *“I tak mi pabēgli.”** Vēl un vēl. Visādās variācijās. Arī lielā karavadoņa saukļi. Gan jau pieradīsim. Graujoši sanitārie apstākļi. Nekādas tualetes vispār nav ierīkotas. Krūmi un taciņas blīvi “mīnētas”. Nezini vietām, kur kāju spert. Mušu mākoņi aplido visus – visur. Munīciju kastu grēdas aizstiepjas uz visām pusēm – cik tālu skats vien var saredzēt. Krievu repatrianti brīdina, lai tālu nestaigājam, jo pašu vidū esot nelegāla spridzinātāju komanda. Nevarot paredzēt, kad tai uznāks lustes sarīkot tādu sprādzienu sēriju, ka mēs būšot uz sēžamvietas. (Tādas reizes tiešām pieredzējam.)

8. jūlijs. Izpildām aptaujas veidlapas un parakstāmies par sniegto ziņu pareizību. Atbilde pienākšot no Ļvovas pilsētas NKVD**. Ja lēmums būs labvēlīgs, tad mēs varēšot veidot grupas, kas kājām soļos uz māju pusi. Uz transportu lai necerot.

Par pārtiku. Vairāk nekā Rietumos, bet nav nekāda salīdzinājuma kvalitātē. Zupā – ūdens ar trīs grūbām, ar kartupeļu šķēlīti un niecīgu eļļas actiņu. Putra – sliktas garšas. Maize – rupjā gan, bet no sliktiem miltiem, nelāgi izcepta. Trešdaļa ķieģeļiša. Vakarā dedzina kuņģi, citiem lielā ātrumā jājož krūmos.

Sākusies jauna nodarbe – cukura pārvārīšana. Ir atrastas cukura “āderes” dzelzceļa grāvī, lielā daudzumā. Frontes ciņu lai-

---

* Un tā mēs uzvarējām! (Krievu val.)

** PSRS Valsts drošības komiteja. (Abreviatūra krievu val.)

kā te sadeguši daži vagoni, kas veduši cukuru. Brūnā masa kopā ar koka un dzelzs izdedžiem pieejama visiem. Smeļam traukos un vārām atputojot, izkāšot caur marli. Ķīmiķi no mūsu vidus atļauj lietot, bet mazos mēriņos. Garša – tā nekas, salds un brūns. Nevar atkauties no mušu bariem. Līdz ar karoti šī medus mutē cenšas iekļūt desmit mušu. Pusdienās, ēdot šķidro ūdens zupu, daudziem sprādziena vilnis izsit karotes un katliņus no rokām, sevišķi otrā stāva lažiņās. Plīst stikli. Pēc pārbīļa noskaidrojam, ka krievu komanda uzspridzinājusi *tanku dūru* krājumu. Paceļas milzīga dūmu sēne. Mūsu telpai – munīcijas hallei – izbīruši jumta logi. Būs caurvējš.

20. jūlijs. Nekā jauna. Spridzināšana gan – katru dienu. Aizejam līdz Elbai izpeldēties, jo nometnē var nomazgāt tikai rokas. Labi, ka turas vēl armijas ziepes. Nometnē gaidot medicīnas komisiju, jo Sarkanais krusts uzzinājis par antisanitārijiem apstākļiem, par dizentēriju u.tml.

22. jūlijs. Sākusies individuāla nopratināšana, ko veiks NKVD virsnieks. Ziņām jāsakrīt ar tām, kas nosūtītas uz Lvo-vu. No rīta stājamies ierindā un ar lāpstu uz pleca prom – cīņā ar fekālijām. Protams, tikai tuvākā apkārtnē. Izrokam bedres tualetei – priekšdienām. Parādās jauni transparenti. Mūsu vīri saka: “Derētu labāk viens liels lozungs ar uzrakstu: “Biedri, ir tualetes, visi tur un nekur citur!”” Brīnums gan. Šie tūkstoši, kas tagad grib atgriezties dzimtenē, Rietumos ir apmeklējuši tualetes. Tagad tas aizmirsts. Tikai krūmos.

2. augusts. 1945. gads. Beidzot ceļa jūtīs. Pārejām uz pārsūtīšanas iecirkni. No šejienes sūtot kaut kur darbos. Paziņo, ka brauksim novākt labību. Viņi saka – cīņā par maizi! Pirmais vakars bez kustības. Jāpaliek. Brīnāmieš: barakas izskatās labas,

bet ļautiņi šeit iekārtojas uz naktsguļu ārā, zem klajas debess. Drīz vien saprotam. Pirms aizmigšanas no griestiem līdinājās kaut kas līdzīgs pārslām. Bet no rīta visiem blakšu sakostas sejas.

Metāties uz tuvējo mežiņu, lai izkratītu drēbes no nakts viesiem. Ka tevi jupis! Garastāvokli uzlaboja liels uzraksts pie virtuves: "*Bei küche betreten streng verboten ist!*"* Jauki. Uzraksts domāts vietējiem iedzīvotājiem – vāciešiem.

4. augusts. Kratāties 20 automašīnu kravas kastēs uz austrumu pusi. Pusdienlaiks kādā ceļmalas pietātnē. Virtuves barakai apkārt virmo apetīti nerostinošs aromāts. Katliņos lej kādu dīvaini brūnu biezeni ar vecu zivju smaku. No šāda ēdiena atsakāties. Pavārs nikns, esot izlepuši. Varot ēst, neviens neesot nomiris. Zēni ievērojuši aiz barakas izmestus papīra maisiņus. Ar uzrakstu: "*Für getraide.*"** Tātad no šejienes tā dīvainā zupa. Zivju kaulu milti tīrumu mēslošanai. Nu, paldies!

5. augusts. Joprojām ripojam. Pārtiku uzlabo ceļmalu ābeļdārzi. Pēcpusdienā sasniedzam austrumu kaujas laukus pie Šprē upes. No lūžņiem atbrīvots tikai galvenais ceļš. Abās pusēs sašauti tanki, apgāztas automašīnas. Ierakumi, bedres, postaža. Pa starpām laukumi ar krustu rindām. Nav iedzīvotāju. Pievakarē atrodamies jau Polijā.

6. augusts. Pārbraucam Oderas upi. Arī šeit krāsmatas. Kara mantība sajaukta ar zemi. Tanku un arī karavīru kapsētas. Gaisā – trūdu dvaka. Pēc drūmajām ainavām beidzot patīkama poļu pilsētiņa. Cilvēki smaidīgi. Veikalu skatlogos jaukas rūpniecības preces, pārtika. Apstājam atpūsties. Turpat atvērts resto-

---

* Pie virtuves uzturēties stingri aizliegts! (Vācu val.)

** Labības mēslošanai. (Vācu val.)

rāns un ļaudis iet pusdienot. Var teikt: “Miers virs zemes, un cilvēkiem labs prāts.”

Ceļmalā redzami nopļauti labības lauki, arī mums zināmie statīņi saslieti. Lielī vēl nepļauti lauki. Vietām garas stīrpas, arī kuļmašina. Sākam sadalīties posmos. Ap 30 zēnu un tikpat vīru tiekam izsēdināti kādā nezināmā ciemā. Iedzīvotāju nemaņa nevienu. Dīvaina sajūta. Tukšums.

7. augusts. Posmā esam 12 vecāki vīri, tikpat jaunieši un astoņi lietuvieši. Tiekam sadalīti dzīvošanai tukšajās ciema mājās. Zēni iekārtojas kādas mājas mansardā. Pirmajā dienā tīrām telpas un iekārtojam guļvietas, savedam sevi kārtībā. Peldamies dīķī. Blakus mūsu mājai atrodas bijušais alus brūzis. To apjaušam no lielajiem kubuliem un pudeļu grēdām, no alus smaržas. Ciema mājas maz cietušas. Dažas gan izdemolētas, mēbeles salauztas. Vācu iedzīvotājiem ciems bijis jāpamet pēkšņi nakts laikā. Frontes josla. Iedzīve palikusi. To uzzinām no vienīgā vācu tautības iedzīvotāja, kurš izvairījies no evakuācijas. Tagad strādā par zemnieku. Viņam divi zirgi un govīs arī. Šajā apvidū rudenī ienāksot poļu iedzīvotāji – tā paredzēts jaunajā robežlīgumā.

Cilvēka cienīgs darbs

8. augusts. Sākas mūsu lielā lauku darbu sezona. Nu beidzot strādāsim cilvēkiem un pašiem ļoti vajadzīgu darbu. Ievāksim labību – maizi. Uz visām debess pusēm stiepjas nopļauti labības lauki. Rudzi sasieti kūļos un sastirpoti mazās kaudzītēs. Mūsu uzdevums – kūļus savest lielā kaudzē. To veicam ar divu zirgu vilktas ores palīdzību. Pie kaudzes pievedīšot kuļmašīnu.

Ore un zirgi pieder vienīgajam vācietim. Viņš pats strādā kopā ar mums, pieskata arī savus mīluļus – zirgus. Aprunājamies ar viņu. Uzzinām, ka ciemu sauc – Gora. Centrs – Šverina. Esam pie galvenā – Varšavas ceļa.

10. augusts. Mums, pie darba nepieradušiem, sākums liekas smags. Pulksten 6.30 celšanās, brokastis, 7.00 jau jābūt uz lauka. Darbs līdz 12.00. Pusdienas pārtraukums līdz 15.00. Tad darba turpinājums līdz 22.00. Vakariņas. Uz lauka nekā ēdama neved, jāiet uz virtuvi trīs kilometrus turp un atpakaļ. Ik pārdienu mūs uzmundrina direktors – armijas vecākais leitnants. Zemkopis no Ukrainas. Uzdevums – sagādāt dzimtenei maizi. Šī raža pienāksies viņiem – uzvarētājiem. Ja labi strādāšot, saņemšot armijas spirta devu – 100 gramu dienā. Pēc pabeigta darba tikšot mājās. Ātrāk strādāsi – ātrāk tiksiet. Tātad viss pašu rokās. Uz priekšu!

13. augusts. Dienu no dienas dūc kuļmašina, ko darbina dīzeļmotors. Darbs putekļains. Labi, ka zem klajas debess. Lietu tiņa laikā pagūstam nedaudz atvilkt elpu. Pēc tam – kūlišu žāvēšana vējā. Mitru kult nevar. Jūtu, ka spēks pašam un arī citiem pamazām pieņemas. Varam celt un nest smagos kūļus, pat maisus. Pusdienas sāk vest uz lauka. Boršču dienu no dienas vāra jauna ukrainiete, izskatīga. Šķiet, viņai mūsu puiši nav vienaldzīgi, jo cenšas uzlabot un dažādot ikdienišķo pusdienas boršču. Vienmēr saposusies un, lejoj zupu, katram velta smaidiņu. Interesanti.

15. augusts. Saule karsē. Dienas pazūd rudzu laukos, kam malas nesaskatīt. Jākuļ, te jākrauj vai jāpārkrauj stirpas, te atkal jāžāvē mitrā labība. Darbs dzen darbu. Šodien aptek apaļš gads, kopš esmu prom no tēva sētas. Cik vien spēks atļauj – jāsarauj. Jāparāda, ka latvis nav nekāds švakulis. Padarīsim visu un nokļū-

sim arī līdz dzimtenei. Garā stiprie saka: “Ziemassvētkus svinēsim mājās!” Lai Dievs dotu.

16.–30. augusts. Katra diena – uz lauka pie kuļmašīnas. Sākas graudu pārvešana uz muižas klētīm. Palaikam labība jāpārlāpsto, lai nesāktu karst. Jāsāk kult arī mieži, kam asi akoti. Tas pieciešams, ja vien apnicīgais: “*Davai, davai... bistrei, bistrei...*”^{*} nebūtu simtu un vienu reizi dienā. Atpūsties varēsi naktī vai vislabāk... mājās.

31. augusts. Ciemā ievākušās vairākas poļu ģimenes uz pastāvīgu dzīvi. Viņi, jūtams, ar drošu stāju – uzvarētājiem neizdabā.

Darbs jāpārtrauc. Tuvojas draudīgs pērkonas negaiss. Aptumsums, ko šķel nepārtraukti zibšņi. Īstas lietus gāzes! Esot tropiskās. Sagaidīta arī atpūta. Beidzot... Urrā!

2. septembris (vēl 1945. gads). Atkal uz labības lauka. Žāvējam labības kūļus, un kuļšana turpinās uz nebēdu. Šodien poļiem pļaujas svētki un dievkalpojums. Saposušies pulciņos pastaiģājas pa ciematu. Vakarā arī ballīte, iedzeršana un – izkaušanās. Sarīkojumu kuplinājuši vietējā garnizona zaldātiņi.

3. septembris. Kuļmašina dūc, mūsu rokas nebeidz cilāt un padot labības kūlišus. Salmus kraujam lielās stirpās – kau dzēs. Izkūlumu ar džutas maisiem vedam uz klētīm un izberam lielā klājienā uz grīdas. Graudi jāpārlāpsto. Uzvarētājiem, t.i., zaldātiem šodien atkal lieli svētki. Esot sakauta Japāna. Uzvara, protams, tiek pienācīgi atsvētīta ar mītiņu, vodku un pašslavināšanos, arī šaudišanos.

Mums, darba rūķīšiem, dienišķais: “*Davai, davai... bistrej!*” Katram pēc nopelniem. Skaidrs.

---

^{*} Sarauj, sarauj, ātrāk, ātrāk! (Krievu val.)

4.–9. septembris. Kulšanas dūkoņā un rosmē aizrit dienas. Boršču un zaldāta maizes devu saņemam regulāri. Par to nevar spuroties. Kulšanā arī esam iesituši roku un kļuvuši gudrāki. Kad tuvojas spēka izsīkums, mazu atelpu izgādā uz kuļmašīnas strādājošais iekšā laidējs, iegrūžot trumulī dubultu labības kūli. Mašīna aizrijas, noņemot dzensiksnu. Desmit minūtes ir mūsu.

Kādā vakarā direktors (vecākais leitnants) mūs tēvišķi paslavē par darba tempiem un izmet jaunu makšķeri. Piesola beigās sarīkot apkūlību *večerinku* ar sātīgu goda maltīti. Iedomājam mūsu Kaudzišu “Mērnieku laiku” goda maltīti, un kļūst nudien jautri ap dūšu. Spirta deva, kas mūsu nopelnīta, tiekot krāta, lai ballē lustēšanās jestrāka. Kādas rūpes!

12. septembris. Šodien piecus zēnus, tanī skaitā arī mani, izņem no kulšanas brigādes, jo būšot citur darbs. Savācam pekeles un ejam salasīšanās punktā. Transports līdz ar citiem ļautiņiem nogādā mūs ap 20 km attālā Pritišā, nelielā pilsētiņā arī pie Varšavas ceļa. Dzīvošanai ierāda divstāvīgu, moderni celtu savrupmāju. Dārzs. Četriem – liela, skaista istaba. Mājai krāsaina stikla veranda, arī dažu istabu durvis ar stikliem. Šeit pirms evakuācijas dzīvojis pilsētas ārsts. Bibliotēkas istabā vēl redzamas daudzas grāmatas ādas vākos par medicīnu. Nolemjam apsaimniekot māju piesardzīgi, cenšoties pēc iespējas saglabāt visu. Šādos apartamentos nav vēl dzīvots un nakšņots... Darbs paredzēts pie labības apstrādes.

13.–18. septembris. Divatā ar dienesta biedru no Rīgas strādājam pie putraimu maļšanas. Darbs nav smags, bet troksnis un putekļi – cik uziet. Slēgtā telpā novietota maltuve – dzirnas ar maināmiem gaņģiem. Dzirnas darbina benzīna motors, briesmīgi pukšķēdams. No miežu graudiem maļam putraimus,

pildām maisos un nododam armijas noliktavā. Jāizpilda dienas norma. Pēc darba dažreiz izdodas parunāties ar poļiem, kas šeit jau ievērojamā skaitā. No viņiem uzzinām, ka pēc darbiem mūs sūtīšot atpakaļ uz Vāciju, kur NKVD mūs kārtīgi izfiltrēsot. Nav skaidrs, kā tad tur filtrēs, vai caur sietu? Šeit ēdināšana slikta. Zupa šķidra, ar eļļas actiņu. Maize skāba. Cik labi bija Goras miestā, kur daiļā ukrainiete tā centās ar saviem borščiem. Spēkus uzkrājām. Paldies viņai. Iepazīstoties tuvāk ar krievu darba biedriem, uzzinām, ka daļa uzplečoto armijas vīru cenšas pārtiku nolīferēt melnajā tirgū. Lai iekrātu līdzekļus, jo gaidot demobilizāciju. Tāpēc mūsu pārtika knapa un slikta.

Jau gads aiz muguras

19. septembris. Šovakar mēs, pieci kara zēni, pieminam pagājušā gada lielo traģēdiju Rīgā, Nometņu ielā, tieši šajā datumā. Bombardēšanā gāja bojā daudz mūsu biedru. Nodevīgais slaktiņš bija pārāk nežēlīgs tik jauniem zēniem – skolas puikām. To veica sarkanais nezvērs.

20.–25. septembris. Putraimu gaņģi griežas, un maisi pildās. Normu izpildām. Varētu paši vārīt putru, bet nav laika. No Goras miestīņa ieradušies arī pārējie tautieši, raža ievākta. Bijusi arī solītā *večerinka* ar maltīti. Arī spirtīnš, bet ar mēru. Tagad viņi iesaistās šejienes darbos. Labības lādēšana vagonos. Gurķu un kāpostu skābēšana u.tml. Saņemam pirmo algu par pusmēnesi – 65 zlotu. Vietējās cenas šādas: kilograms sviesta – 300 zloti, kukulītis saldskābmaizes (poļi to vien ciena) – 20 zlotu.

25. septembris. Pagājušā gada šajā datumā, kad gājām prom no Rīgas, Smārdes purva šosejas posmā mūsu grupas gadījuma mašīnai uzbruka no gaisa trīs krievu iznīcinātāji. Divi zēni krita, daudzus ievainoja.

26.–30. septembris. Turpinu joprojām savu melderu šefi. Putekļos un troksnī reizēm jāapskauž tie, kas darbojas pie kāpostu un gurķu sālišanas un skābēšanas. Pa reizei aiztransportē vecākos vīrus un sievas no šejienes uz kaut kādu filtrācijas lēģeri, kas atrodoties Frankfurtē. Šis ceļš gaidāms arī mums. Atkal uzmācas šaubas, bet darbs uzlabo omu, un naktīs miegs dziļš. Labi arī tā.

5. oktobris (vēl 1945. gads). Jābrauc uz zināmo Goras ciemu, lai atgādātu kārtējo miežu kravu. Sāk aptrūkt putraimu gaņģiem. Ciematā jau vairākas poļu ģimenes ieradušās uz

saimniekošanu un palikšanu. Katrai ģimenei gatava māja, saimniecības ēkas, iekopti tīrumi. Jāgādā tikai inventārs un lopi. Valdība visādi palīdzot. Ienācēji priecīgi. Aprunājoties noskaidrojas, ka atbrīvotāji šad tad cenšas apcelt jaunatnācējus, konfiscējot lietas, kas iepatikušās. Vainīgie pa lielākai daļai caurbraucēji armijas šoferi ar komandu. Aptīrot ābeļu dārzus. Viņi, poļi, neesot no bailīgiem. Vajadzības gadījumam esot pa savam stroķim. Tik tālu gan vēl nav nonācis, tomēr dažā neapdzīvota māja gan nakts laikā nodedzināta. Lūk, tā.

7. oktobris. Jau aizgādāti uz filtrācijas lēģeri visi vecākie ļaudis. Brigādē vēl strādājam tikai mēs, septiņi jaunieši. Paliek bēdīgi ap dūšu. Vai tikai mums nebūs te jāņemam arī ziemā? Armijas apgādei ļoti vajadzīgi strādnieki tikpat kā par brīvu.

10. oktobris. Pārceļamies uz dzīvi Pritišas nolaistā muižas pilī. Šeit var kurināt krāsni. Laikam jau mūsu bijušai mītnei – daktera mājai atrasts saimnieks. Nakts kļuvušas pavisam dzestras. Dienā saule vēl sasilda. Sācies zelta rudens. Atceramies, ka pagājušajā gadā šajā datumā kāpām uz kuģa Liepājā, lai dotos svešumā.

11.–15. oktobris. Braucam uz Šverinas pilsētu. Jāatved vesela krava ar tukšiem džutas maisiem. Meldera darbi izbeidzās. Nebija tik slikti. Tagad dienu no dienas beram maisos graudus un transportējam uz dzelzceļa staciju. Gaudi, viņi saka – maize, vajadzīgi lielajai dzimtenei.

16.–18. oktobris. Esam iesaistīti kartupeļu novākšanas darbos. Raža, protams, atbrīvotājiem. Tā nolīgts pēc papīriem. Strādājam pa divi. Viens rok tupeņus ar dakšām un izmet. Otrs lasa kurvī. Tā katru dienu. Savs labums arī mums, melnajiem. Vakaros uzvārām pa ķocim, ko likt uz zoba.

19. oktobris. Lielā izkustēšanās diena ir situši. Pēkšņa. Ne-paguvām ne suharus sakaltēt. Taktika. Ar smago transportu mūs nogādā Frankfurtē pie Oderas. Pirmā nakts jāpavada zem klajas debess kādā laukumā. Saltumā, bez siltas tējas. Ka nu būtu uz māju pusi. Tad var visu paciest.

20. oktobris. Pēc drebelīgās nakts – karsta pirts un atutošanas procedūra. Tālāk pēc pārgājiena nokļūstam istajā filtrācijas nometnē, kas ir apsargāta. Nometne (agrāk vācu armijas kazarmas) sastāv no divstāvu ķieģeļu mājām. Vesela pilsētiņa ar centrālo apkuri. Daudzās vietās uzkrītoši, jau redzēti transparenti ar zināmiem saukļiem. Slava, neļausim, celsim, dosim un, ja vajadzīgs, protams, uzvarēsim atkal! Visam pāri – tautu tēva ģeniālais profils un mundieris. Kārtība gan švaka. Nav pat norādes uz reģistrācijas vietu, kur saņemt pārtikas talonus. Paliekam bez maizes. Tikai rūgtu *čaju* bez talona dod.

21. oktobris. Turpinām iepazīties ar nometnes haosu un nekārtībām. Pusdienlaikā tiekam pie taloniem un saņemam zupu, arī ķieģelīti pa trim. Tomēr kaut kas vēderā! Jauni pienākumi – telpu uzkopšana, kartupeļu mizošana. Dienā nav atļauts gulšņāt lāviņās.

24. oktobris. Vairāku korpusu iemītniekiem jāiziet laukumā un jāstājas pēc tautībām. Sanāk gandrīz vai visas PSRS republikas. Esam 89 latvieši. Mītnes sadala pēc tautībām. Mums nu iekrīt citā korpusā. Esam saspiesti mazās telpās. Divstāvu lāviņas. Paziņo, ka drīz sāksot mūsu nopratināšanu jeb sijāšanu caur solīto “sietu”. Tad nu gan uz mājām!

26. oktobris. Esmu nozīmēts darbos ārpus nometnes. Uzdevums – turpat pilsētas nomalē no armijas garāžām jāpārnes dažādas trofeju mantas. Galvenokārt – mēbeles, kas jāpārvieta

dzelzceļa noliktavā promvešanai. Kad pa četriem stiepjām jau kuro skapi vai kumodi, sadzirdam tādu kā klusu saucienu: “*Maļčiki, maļčiki, ostanoviķes!*”^{*} Nez vai tas uz mums? Noliekam mēbeli un veramies apkārt. Pienāk jauna, uzkrītoši labi ģērbusies sieviete. Smaida. Atpazīstam aizgājušās vasaras boršča virējiņu – patīkamo ukraiņieti. Caur smaidu paviz tādas kā asaras. Esot tagad sieva. Mums jau zināmajam ražas vākšanas komandierim – enerģiskam, pavecam leitnantam. Nometnēs viņai jānīkst nebūšot. Vīrs vedīšot tieši uz dzimteni. Kaut kāda smeldze manāma viņas it kā priecīgajā stāstījumā. Atvadāmies un novēlam laimi. Kaut kā žēl... Vakarā pārdomas par dienas notikumu. Mēs, kara zēni, arī daudz zaudējām no savas jaunības. Pilnīgi par neko. Kur palika mūsu izglītošanās? Jā, un vai vispār mēs vēl nokļūsim savā dzimtenē? Nav nekādas skaidrības, nav drošības.

29. oktobris. Mūsu pašreizējā Frankfurtes filtrācijas nometnē ierodas arī citi bijušie GS palīgi. Dienējuši citos Vācijas novados. Valkas ģimnāzisti: Ēķis, Balodis un Kariss. No manas dienesta vietas pie Moenes ezera sastopu Pēteri Sevčenko – jautro zēnu. Viņš “nesot cauri” gan komandantu, gan filtrētājus. “Galvu augšā!” – tā viņš.

3. novembris (vēl 1945. gads). Mūsu korpusam nomainīts komandants. Tagad būšot enerģiska sieviete. Nēsājot ādas pusmēteli. Saprotam. Gudri vīri spriež: “Vai būs labāk vai pavisam slikti.” Enerģiskā sieva grib ieviest savu – labāku kārtību. Spējas ir. Zobus sakoduši, izpildām viņas norīkojumus. Tie gan netaisni sadalīti, jo netīrie darbi (tualetes, atkritumi) vienmēr iekrīt latviešiem, baltiešiem. Ilgi necietīsim, bet... pagaidām. Tā vien

---

^{*} Zēni, zēni, apstājieties! (Krievu val.)

šķiet, ka viņa katra teikuma galā nedzirdami piemetina: “Nolādētie fašisti!” Mēs? Jā, viņiem tā iegājies – katra trešā vārda galā – *maķ* un vēlreiz *maķ*.^{*} Zaldāti tā vien sarunājas – vienmēr un visur. Laikam palīdz.

Vara pret pornogrāfiju

4. novembris. Starp mūsu vīriem ir daži profesionāli mākslinieki – gleznotāji, grafiķi. Nometnē viņus nodarbina transporentu mālēšanai – krievu valodā, protams. Ne saturs, ne radošais nu galīgi neejot pie sirds. Par to gan ēdināšana pie “biedru” galda. Tur pavisam cita kvalitāte. Brīvajos brīžos gleznotājs Jānis Pauzers mūsu telpā ar krāsainiem krītiņiem un zīmuli skicē portretus. Gan no dabas, gan pēc atmiņas, šo to piefantazējot. Arī dabas ainavas. Interesanti paskatīties. Ar krāsainiem krītiņiem jeb pasteli viņš uzmālēja daiļu jaunavu. To saucot par aktu. Nu, lai, jo skaists gan. Pierunājām autoru bildi novietot mūsu telpā. Patīk. Tomēr – ne visiem. Mūsu māksliniecisko mītni piepeši apciemo komandante. Protams, esam nostučīti. Ieraudzījusi gleznu, šī salēcās un nošņācās. Aiznesās dūsmīga. Pēc dažām minūtēm atkal ieradās, šoreiz nometnes polītruka pavadībā. It kā neuzkrītoši pārtrauga telpu, tad skats apstājas pie akta. “Kas šo smērējumu te izkāris?” Mākslinieks mierīgā, nosvērtā pozā nostājas lielā priekšnieka uguns zonā. Viņš to darinājis, un pārējie vēlējušies, lai izkarina. Vai tad glezna slikta? Seko liela pauze, tad nikns burkšķis par nolādēto buržuju mākslu. Tā tikai maitājot darbaļaudis. Mākslinieks atbild, ka viņš studējis glezniecību

---

^{*} Lamāšanās. (Krievu val.)

Mākslas akadēmijā, daudz zīmējis un gleznojis aktus, gan sievietes, gan vīriešus. Vai tad sievietes attēla uzlūkošana kaut kas slikts, izvirtība? (Tā izteicās komandante.) Viņš, gleznotājs, uzskatot sievietes ķermeņa formas par skaistām. Mēs taču visi esam cēlušies no sievietes – mātes. Abi ādaiņi maina taktiku. Polītruks saka: “Tagad nav īstais laiks aktu apjūsmošanai. Tagad māksliniekam jāpalīdz visiem spēkiem mobilizēt darbaļaudis kara postījumu likvidēšanai, sociālisma celtniecībai. Jāglezno vadoņi. Gleznu tūliņ novākt!” Domu apmaiņa vēl turpinās, abām pusēm paliekot pie saviem uzskatiem. Beigas tomēr mierīgas. Seku arī nekādu. Laikam nevarēja piesiet fašisma birkus.

6. novembris. Agrā rītā ieņemu rindu pie NKVD virsnieka, lai atbildētu uz jautājumiem. Jātiek pie kaut kādiem dokumentiem. Tō dokumentu sauc vienkārši – *spravka**. Tō dodot. Rinda gara un gausa. Nostāvam visu dienu, bet mēs, 30 cilvēki, paliekam aiz durvīm. Pieņemšana turpināšoties pēc svētkiem.

7.–8. novembris. PSRS valsts svētki – divas dienas. Atzīmē Lielās revolūcijas gadadienu. Pirmo pēc uzvaras Tēvijas karā. Pie ēkām sarkanie karogi, lozungi, vadoņa bildes. Dažās nometnes ieliņās uzcelti uzvaras vārti – triumfa arku veidā. No koka listēm, apvīti ar zaļumiem un kreppapīru. Augšā vadoņa bilde. Uzvarētāji piesprauduši iegūtās medaļas. Sacensība – kuram vairāk. Priekšpusdienā tāda kā izrādīšanās. Bet galvenais vēl būšot vakarā. Zupa pusdienās nav ne par kripatu biezāka. Vakārā pēc radio Maskavas radoraidījuma sākas liela šaudišanās līdz pat rītam gan ar raķešpistolēm, gan parastajām. Otrajā svētku dienā hallē jautra *pļesošana* un *kazačoka* lēkšana.

---

* Izziņa. (Krievu val.)

9. novembris. Turpinu iesākto stāvēšanu rindā uz NKVD filtrēšanas procedūru. Pēcpusdienā pienāk arī mana kārta. Aiz galda sēž nesimpātisks ierēdnis čekista formā. Manas atbildes tulko kāds no vecākiem vīriem, jo neprotu krievu valodu. Jautājumi jau bija zināmi no iepriekš pratinātajiem:

- 1) sociālā izcelšanās, dzīvesvietas dati;
- 2) kā nokļuvis Vācijā;
- 3) vai nēsājis uniformu, ieročus utt.

11. novembris. Vakārā saņemu pastkartes lieluma avižu papīra lapiņu. Galvenais ir zīmogs. Tas nu tagad manas personas apliecinošs dokuments. Vienīgais. Bēdīgs paziņojums. Visi transporti repatriantiem atcelti aukstā laika dēļ. Preču vagonos nevarot nodrošināt krāsniņu apkuri. Jāgaida uz labvēlīgāku laiku. Un vēl – jaunos gada gājumus, vispirms jau 1927. gadā dzimušos, reģistrēšot iesaukumam armijas būvbataljonos. Tā tik vēl trūka!

12. novembris. Jāpāriet atkal uz citām telpām. Mūsējās vajadzīgas Krievijas vāciešiem, kuri ceļo uz rietumu pusi. Mums laikam tāds liktenis, ka vienmēr jāpiekāpjas lielo tautu priekšā. Mūsu telpas vienmēr kāro citi.

13. novembris. Gadās darbiņš. Jāpārved mēbeles no armijas trofeju noliktavas uz mūsu nometni. Esot piešķirtas. Ceļam transporta mašīnā smagus ozolkoka galdus, skapjus, etažeres. Tas viss konfiscēts vācu bagātajiem. Nesaprotami, kāpēc mēbeles tādas grūnīgas, ar izgriezumiem rotātas, lakotas. Bet bezkaunīgi apkakātas. Karš gājis pāri, ko varot teikt, tā bijusi tāda zaldātiņu izklaidēšanās. Tā skaidro priekšnieki. Šādas mēbeles uzstādām nometnes ambulancē. Medmāsas priecīgas, tad rauc degunus. Viņas jau nu netīrīšot. Mēs, vedēji, arī kategoriski

atsakāmies. Nav mūsu darīšana. Brauciens arī uz mežu pēc egļu skujām. Jābrīnās, kā piegrūžots un piemētāts kārtīgais vācu mežs. Lūžņi, atkritumi, vecā kara tehnika – ka biezš. Par darbiņu katrs mantojam maizes kukulīti. Es piedevām – angīnu.

18. novembris (svētdiena). Klusībā pieminam Latvijas Neatkarības svētkus. Ar vārdiem jābūt uzmanīgiem. Stukaču savervēts pietiekoši. Uz Sibīriju var aizraut arī neapkurinātā prečniekā. Klusēšana – zelts.

19.–29. novembris. Pelēkā nometnes dzīve. Pārmaiņas – jāstaigā uz mežu pēc malkas (ogles nepietiekot).

Organizēti ar pavadoni ejam uz tuvējiem mežiem. Tur nozāģēti pusaugu bērzi un sagarināti. Pa diviem stiepjām nogriežni uz nometnes kurtuvi. Attālums – septiņi kilometri. Smags gan – zaļš. Pavadonis skaidro – pašu vajadzībām vien šis darbiņš. Nebūs malkas – nebūs siltuma un silta ēdiena. Tad nu gan.

30. novembris. Pēkšņa braukšana. Ir transports. Temperatūra virs nulles. Izdala paiku dienām trim. Steidzamies uz dzelzceļa staciju un laimīgi nokļūstam preču vagonā ar krāsniņu un nedaudz malkas. Saspiesti, bet cerību pilni. Uz riteņiem gan! Tomēr visu nākošo dienu gaidām lokomotīvi.

3. decembris (1945. gads). Sastāvs ļoti garš, un lokomotīve grūti, negribīgi to iekustina. Lai nu Dievs dotu, ka tā ripotu uz māju pusi. Nevar saprast, kur tagad vācu robeža beidzas, kur poļu sākas. Klusībā saku ardievas Vāczemei. Šī valsts sakauta, karu zaudējusi, no pilsētām drupas palikušas. Cilvēki vīlušies, maldināti. Augstās kultūras valsts seja izķēmota, apsplaudīta. Tagad paši nosaukti par vainīgiem, nu jācieš būs vēl ilgi un dikti. Tautai – nepelnīti. Lai nu kā, tomēr mūs, kara zēnus, kaut kā paēdināja un izguldināja uz koka lāviņām. Galvenais – dzīvi palikām.

Poļu zemē

5. decembris. Piestājam Varšavas stacijā. Pilsēta drupās. Sīktirgotāji pie vagoniem piedāvā ēdienus un dzērienus – gan siltus, gan aukstus. Drēbes un apavi kā īstā tirgū. Bet nav jau mums ne zlotu, ne ļoti vērtīgo dolāru. Cik zlotiņu nopelnījām pie ražas pārstrādes, tie turpat palika. Varšaviešu sejās samānāms možums, arī polisks lepnums.

7. decembris. Šķērsota Visla, un naktī esam jau Belostokā. Jā, tiešām braucam mums vēlamā virzienā. Tad apstāšanās, vagonu atkabināšana un sastāva pārbīdes manevri. Liekas, ripojam uz citām sliedēm, cita ceļa. Vai tiešām kaķis pārskrējis ceļu?

8.–14. decembris. Reizēm braucam, reizēm stāvam, pat veselu dienu. Pārtiku papildināja kaut kur ceļā. Braukšana labāk veicas nakts laikā. Nav nekādas skaidrības par mūsu pašreizējo atrašanās vietu. Durvis cieši aizbīdītas, krāsniņu pa reizei kurina. Labi, ka nesalstam.

15. decembris. Iebraucam Brestas stacijā. Izkāpjam un cilpojam... atkal uz filtrācijas nometni. Pirmo nakti pavadām kaut kādā telpā uz divstāvu lāviņām. Kā iekritām miegā, nejūtot ne blakšu, ne utu kodienus, tā no rīta atmodāmies tā pamatīgi aptīrīti. Dažam noauti zābaki, citam izvilkta mugursoma vai paka. Viens apzagtais, nezaudējot humoru, izsauca: “Nu esam īstajā padomju zemē. Nabags apzog nabagu! Tā tas būs. Uzmanieties!” Gājiens pie komandanta bez panākumiem. “Paši vainīgi. Kāpēc nenozīmējāt nakts dežurantu?” Kā mums bija to zināt, kaut būtu pačukstējis kāds. Apzagšanas procedūru izgājuši visi jaunatbraucēji bez izņēmuma. Iepriekš apzagtie dod padomu: “Ejiet uz tuvējo *talkučku* un mēģiniet atņemt nozagtās mantas!” Pāris

dūšīgāko vīru atgūst savus zābakus. Pārējie dodas vēlreiz pie komandanta jau kareivīgi: “Kā šķīdonī iztikt bez zābakiem? Nu nekādi.” Komandants beigās atļauj no kādas noliktavas izsniegt galīgi nederīgus, nonēsātus apavus. Caurus. Vietējie pačukst, ka zagļu mafija darbojas pilnīgi nesodīti, jo maksā nodevas nomettes vadībai. Tai morāle: lai patīra no rietumiem braucošos, kas paši sazagušies, nav jau īstie padomju pilsoņi. Pirmoreiz satiekamies ar šādu organizētu nelietību. Nu, ko tur... esam taču...

18.–19. decembris. Vairākas dienas un nakts pavadām lielās zemniecās (*zemļankās*). Ar zemi apmesta puspagrabu telpa. Smacīgs gaiss. Sākas klusa cīņa ar blaktīm un utīm. Nav nevienam amerikāņu insektu pulvera – izlietots! Tas bija brīnumlīdzeklis pret šiem zvēriņiem. Šīs dienas jāiztiek bez nomettes siltās zupas. Grauzām maizīti. “Pareizi dara. Lai vēders pabadojas, tad arī novērtēs nomettes pavāra brīvējumu!” – saka prātvēderi.

20. decembris. Šodien divi paziņojumi. Pirmais. 1927. gadā dzimušiem jāreģistrējas pie kara galda. Būs jādien būvbataljonā. Nu skaidrs... Otrs. No Rīgas ieradies armijas pārstāvis, lai vervētu brīvprātīgos darbam Baltijas kara flotei. Kā vēja nesti zēni traucas uz norādīto kantori. Nenokavēt! Tāda priekšnojaueta. Mūs pieņem simpātisks, nopietns kara flotes majors. Jā, no Rīgas gan. Jauka pilsēta. Ak gribat strādāt manā flotē? Jauki. Šis vīrs laikam tēvišķi saskatījis jaunekļu acīs cerību dzirkstelīti. Būtu labi. Visi no Latvijas, arī rīdzinieki. Nebūs jāgādā dzīvokļi. Bet... visi dzimuši 1927. gadā, tātd draud iesaukums. Piereģistrēja, bet galīgā atļauja jāgaida no augstākas priekšniecības. Un vēl – jāslēdz darba līgums uz diviem gadiem. Divi gadi arī būvbataljonā – to zinām. Cerībām atkal aug spārni.

25. decembris. Nemanot klāt Ziemassvētki. Vakar, svētku sestdienā, grupa letiņu sanācām kopā un aizdedzinājām trīs svečītes mazā egles zariņā. “Kluso nakti” tā klusu padungojām, pakavējāmies atmiņās. Jāuzmanās. Šie jau otrie Ziemassvētki svešumā, un nu paspīdējis pat mazs gaismas stariņš. Lai nu neapdzistu. Lai tam krievu flotes majoram paveicas mūsu izklapatošanā uz Rīgu. Tad 30 bijušo GS palīgu klejojumu laiks beigtos laimīgi. Neviens negaužas par slikto ēdināšanu. Tāds nieks vien, ja nezūd cerības. Otrajos Ziemassvētkos pirtī iešana. Cik patīkami! Vakarā uzraujam pa latvju dziesmai. Garastāvoklis krietni uzlabojies.

27. –31. decembris. (1945. gads.) Dienas rit pārdzīvoju-
miem bagātas. Viļņveidīgi. Te augšā, te lejā. Te – viss kārtībā,
pošamies uz Rīgu! Te – nekā, atļauja nav dabūta, būs vien jāiet
būvēties Krievijas plašumos (bataljonos). Šaubas un neziņa – ik-
dienas pavadone, vajadzētu taču reiz pierast. Pienācis Vecgada
vakars. Katram vēl blakām sēž māsa – cerība un mierina. Ar šo
cerību guļamies, ar to ceļamies.

3. janvāris. (1946. gads.) Kauliņi ir mesti. Saņemam pārtiku septiņām dienām. Aunam kājas ceļam. Nedrīkst priecāties pāri mēram, tad nepiepildoties. Jādara vēsā mierā, pat vienaldzīgi. Sirds gan sit straujāk. Atvadas no paliekošajiem, kas arī cer uz drīzu braukšanu. Vecākiem vīriem iesaukšana nedraud. Jāgaida uz transportu, un tikai. Laikam mūsu kopējā vēlēšanās un Dieva lūgšana naktīs kaut kādi ietekmējusi priekšnieku prātus, un svaru kausi nosvērušies mūsu pusē. Atliek iekāpt. Iekāpjām Brestas stacijā. Preču vagonā šoreiz laba krāsniņa, malkas pietiekoši. Labu ripošanu!

4.–8. janvāris. Caur Baranovičiem un Viļņai esam jau Daugavpilī. Nu vairs šaubu nav pat skeptiķiem. Būsim... Naktī uz 9. janvāri esam Rīgas stacijā. Šī nakts paliks atmiņā visu mūžu. Rīgas nami, gaiss un kaut kāds drusciņ piemirsts, tagad atpazīts Rīgas aromāts apņem visus. Liekas, Rīga kā gādīga māte saņem savus pazudušos dēlus.

Ko darīt – tāds ir jautājums

Mana kara dienu dienasgrāmata nu beigusies. Taču dzīve turpinās. Tātad – 1946. gads. Uz diviem gadiem noslēgtās līgumattiecības ar Baltijas kara floti tikko sākušās.

Jau pirmajā dienā jāizlemj – par ko vēlos strādāt? Tiešām – par ko? Nepievilcīgs likās automašīnu remontstrādnieka darbs. Vienmēr tu noķēpājies ar veco eļļu līdz ausīm. Šoferi pašlaik neesot vajadzīgi. Varbūt vēlāk.

Kavējos bērnības atmiņās. Kas toreiz deviņpadsmitgadīgam puisim šķita ievēribas cienīgs un būtu tagad piemērotāks? Aha! Tēva lauku mājās kosmētisko remontu, ko toreiz sauca par balsināšanu, veica labs meistars no kaimiņpagasta, no Kārķiem. Viņa namu greznoja izkārtne *Daiļkrāsotājs Pēteris Kalniņš*. Stāstīja, ka viņš meistarību ieguvis Krievijas cara Pēterburgas pilīs.

Jā, Kalniņš visus apbūra ar neredzētām krāsu un formu bagātībām. Viņa prasības tēvam gan nepatika, jo nācās gādāt dārgas un dažādas krāsas. Parastiem materiāliem: krītam, kaļķim, galdnieku līmei, pernicai vēl pievienojās – okers, cinobrs, ultramarīns, senna, umbra un vēl, un vēl. Protams, pēc smalkajām mantām vajadzēja klidzināt ar zirdziņu veselus 20 kilometrus uz Valku.

Pēc atgriešanās no Rietumiem.
Sākot mācīties iespiedēja arodu.
Ap 1951. gadu

Es savukārt vēroju Kalniņkunga darbošanos. Interesanti gana. Vēlāk nebiju no pindzeļmeistara atraujams. Māte bārās: “Vai stundas vairs nemaz nav jāgatavo?” Arī malka krāsns kuri-nāšanai gaidot uz mani. Tikai traucējot meistaram. Nekas nelīdzēja. Steidzīgi apdarijis sīkos darbiņus, atkal biju savā vērotāja postenī. Jaunā, neredzētā fantāzijas pasaule, krāsu spēle kļuva par manu stihiju.

Meistars izmantoja bagātīgu šablonu klāstu. Ar šabloniem manipulējot, viņam attēls uz sienas izdevās daudzkrāsains un apbrīnojami dzīvs. Kalniņkungs ievēroja puikas lielo interesi un iesaistīja viņu palīgdarbos – lai pasniedz kādu otu, ar petrolejas lampu apgaismo sienu vajadzīgā vietā... Tā nu saslimu ar noslēpumaino krāsu pasauli. Laikam uz mūžu.

Skaidrs. Mēģināšu kļūt par mālderī, varbūt pat daiļkrāsotāju. Tad jau redzēs.

Ar pindzeli

Mani iedalīja krāsotāju brigādē par mācekli kopā ar vēl dažiem bijušajiem “gaisa zēniem”. Sākums pavisam raibs. Ar ūdeni jāatmieksē sienas, jānogrūž vecā krāsa, jāšpaktelē, jāgruntē. Kad darbu beidzām, daudz neatšķirāmies no sienas – nomūrējušies līdz ausīm. Meistars apskatās. Brāķis! Tālākai apstrādei neder. Jāsāk viss no gala.

Bet nu arī vēders pamodies – ēstgriba milzonīga. Taču ar *kosti* bija švaki. Viss uz kartiņām – maize, eļļa, putraini un makaroni. No eļļas dedzina kuņģi, maize bieži neizrūgusi, skāba un ap-lam negaršīga. Vai no tādas ēšanas tu vari būt labā garastāvoklī,

mācīties arodu un slavēt apkārt notiekošo? Nesenā devīze: “*Galvu augšā, zēn!*” – atkal vietā un laikā. Esam taču dzimtenē.

Pēc laiciņa noliekam zeļļa eksāmenu, piešķir krāsotāja kategoriju. Tiesa, tādu viduvēju. Nekas, ar laiku jāmēģina tikt pie augstākas, tad arī izpeļņa būs lielāka. Varēs nopirkt labākas drēbes, bet galvenais – tikt pie jēdzīgākas pārtikas. Tirgos un komisijas veikalos tādas netrūka. Vajadzīga tikai nauda.

Mūsu brigāde drīz saņēma nopietnākus uzdevumus. Remontu gaidīja daudzi flotes virsnieku dzīvokļi. Bet pašus vilināja remontu flotes ēdnīcās, sevišķi oficiēru *kuhņās*. Tur mūs lutināja ar virtuves gardumiem, pat saldajiem ēdieniem. Speciāli sasparojāmies, lai ātrāk beigtu neinteresantos darbus un tiktu labākā maizē. Tad nu gan vairs nesteidzāmies. Arī pilnie vēderi traucēja darboties žīgāk. Drusku nobijāmies, kad nāca rīkojums strādāt nakts maiņā. Ēdnīcā taču neko negatavo. Tomēr virtuves meitenes neskopojās un atstāja *maļariem* gardas nakts uzkodas.

Visai drūmas noskaņas mūs pārņēma, kad remontējām māju Vīlandes ielā. Agrāk tā piederējusi citai karaspēka daļai, tagad – flotei.

Atmiešķējot veco krāsu, ievēroju: uz sienām daudz visai svaigu ieskrāpējumu. Visi teksti latviešu valodā, un tos acīmredzot izdarījuši izmisumā iedzīti cilvēki. Dažu vēl atceros: “*Es te pavadu pēdējās dienas. Paļaujos vairs tikai uz Dievu. Žēlastību no slepkavām negaidu.*” Un adreses, lūgumi, datumi. Rokas nolaidās, to visu lasot. Kas te noticis vēl pirms gada?

Dikstāvi ievēroja brigadieris. “Kas par lietu?” Ieraudzījis uzrakstus, viņš kļuva domīgs un aizsteidzās piezvanīt priekšniecībai. Rīkojums: “Nekavējoties nomazgāt un ar špakteli nokasīt uzrakstus!”

Vēlāk noskaidrojām, ka šinī mājā darbojies kara tribunāls, kamēr Kurzemes cietoksnis vēl turējies.

Pēc kara laukos

1947. gada pavasarī dabūju dažas dienas atvaļinājuma, lai pirmoreiz pēc kara pacimotos dzimtajā pusē. Rīta agrumā nācās nosojot tos nieka 20 kilometrus no igauņu Valgas līdz Ērgemes pagasta “Upmaļiem”. Jutos kā zēns, kas aizkavējies skolā. Nu tik uz mājām!

Pa ceļam redzēju, ka dažā saimniecībā tīrumos ar zirgiem darbojas sievietes. Parasti to darīja vīrieši. Bet nu karš tos aizrāvis zināmos un nezināmos virzienos: lēģeros, Volhovas purvos vai Kurzemes kauju laukos, Rietumos. Dažs vēl slēpās dzimtenes mežos. Viņus gaidīja. Taču pavasara darbi negaidīja, tādēļ sievietes gribēja būt un bija stipras.

Tikšanās ar tuviniekiem izvērtās aizkustinoša. Tūmēr tēvs piezīmēja, vai labāk man nevajadzējis palikt Rietumos. Viņš

“Upmaļu” mājas ap 1965. gadu

Māte Kristīne Upmale
ar meitu Skaidrīti

gan mani saprotot, jo pats Pirmā pasaules kara laikā kritis gūstā Prūsijā un ilgojies pēc dzimtenes. Taču tagad te nekas labs neesot gaidāms.

Dzīve “Upmaļos” rādījās grūta un nedroša. Saimniecība aplikta ar lielām nodevām. Un prasot vēl ar uzvižu, jo ģimene uzmanāma, tā izsprukusi no izsūtīšanas 1941. gada 14. jūnijā.

Mājinieki neslēpa, ka apkārtnes silos mīt partizāni, kas pēkšņi kādā naktī var ierasties pēc maizes un azaida. Tad otrā dienā būs klāt *istrebiķeļi*, žvadinās ieročus un mēģinās iebiedēt. Nervi saspringti, joprojām valda kara laika likumi. Nav izslēgtas arī provokācijas. Bijuši tādi gadījumi: lai sakompromitētu saimnieku, malkas grēdā kāds negēlis noslēpis ieroci vai munīciju. Par lai-

mi, otrā rītā suns pierādījumus uzošņājis, un tie iemesti upē.

Jā, tāda dzīve nelikās viliņoša, tālab domīgs ieklausījies tēva padomos – palikt Rīgā un iemācīties kādu labāku amatu, ja iespējams, pabeigt vidusskolu.

Kristīne Upmale
1955. gadā Čiekurkalnā

Pankūku balle

Darbā viss pa vecam. Kaut arī pamazām bijām iesituši roku un darbojāmies veicīgāk. Traucēja štruntīgie materiāli. Krīts sakusis gabalos, kaļķis nedzīvs, krāsas nežūst. Ja tas vēl gadījās ar grīdas krāsu – tīrais posts. Arī žuveklis, ko pievienoja krāsai, bieži izrādījās apšaubāms. Tādēļ sākumā eksperimentējām uz mazāka laukuma.

Jāatzīstas, mūsu brigādei gadījās arī liela neveiksme, kad cunftes gods noslidēja līdz nullei. Izgāšanās notika līgumdarba pēdējā pavasarī.

Priekšnieks izsauc pie sevis visu krāsotāju brigādi. Tā un šitā – jāveic ļoti nopietns uzdevums. Bulduros flotei pieder privātmāja, kura jāizremontē. Teicamā kvalitātē, noteiktā termiņā, jo tur dzīvos svarīga persona ar ģimeni. Nekādu – ah! Tā ir pavēle.

Brigadieris tūlīt pieprasa labas kvalitātes materiālus. Ap-sola. Būšot importa tapetes, durvis un logi – eļļā. Tāpsēšanai atvedīšot maisu ar smalkiem bīdeļmiltiem... Šo miltu dēļ vēlāk paši iekļuvām pamatīgā “klīsterī”.

Ieradāmies Bulduros, netālu no stacijas nama. Atļāva arī turpat nakšņot, ja vēlamies, jo vasarnīca neapdzīvota. Un sākumā veicās. Kur nu vēl svaigais jūras gaiss, kad vakaros paklaidojām.

Bet tad... Brigadieris padevās nelabā kārdinājumam un sāka andelēt deficīta bīdeļmiltus. Viņš iemainīja tos pret cepamo eļļu un ievārījuma burkā. Ak, pasaulīt! Vai tad mēs, trīs jauni mālderī, varējām turēties pretī vēdera priekiem? Pankūkas cepām rītos un vakaros vasarnīcas virtuvē. Gulējām turpat, tādēļ pankūku cepšana un ēšana pārvērtās par maratonu. Darbi

pajuka. Piedevām brigadieris sāka dzert, apjautis, ka tas labi nebeigsies.

Un labi nebeidzās. Kādudien atbrauca komisija. Kantora darbinieki, kuru vidū spožs grozījās kāds augsta ranga flotes virsnieks. Stalta stāja, pie krūtīm ordeņu lentītes. Pēc apskates spožais vīrs pārvērtās jūras vilkā: “Nu, pagaidiet! Nekā laba te nav. Tapešu tonis neatbilst telpu funkcijām. Teiksim, guļamistabai ēdamistabas tonis. Virtuvi varētu pieciest, bet halle! Halle nav pat kārtīgi iesākta! Drīz atbrauks godājamais Baltijas kara flotes admirālis. Ar visu ģimeni – atpūsties. Jūs tā viņu gribat sagaidīt? Plenči!”

Kauns. Mums tuvākie priekšnieki, protams, pieņēma mērus. Brigadierī pazemināja par ierindas mālderī. Mums uz ilgāku laiku atņēma prēmijas un aiztrieca uz citu objektu. Še tev pankūku balle!

Pazaudēto cunfetes godu atgūvām, centīgi pūloties turpmāk. Par labu darbu uz divi gadiem noslēgto līgumu saīsināja par četriem mēnešiem. Priekšnieki šķīroties novēlēja pabeigt vidusskolu.

Rīgā – uz mūžu

Aizbraucu vēlreiz uz laukiem – palīdzēt darbos, kuri nekad nebeidzas. Sestdienās kātoju uz vietējo klubu, kur filmai sekoja dejas. Satikos ar klasesbiedriem, meitenēm. Interesanti un patīkami. Diemžēl kādam mans apciemojums nepatika, tādēļ tiku *nostučīts*. Pienāca pavēste ierasties pie vietējā milicijas pilnvarotā.

Pases man nav, tikai tāds pārlocīts pabiezis papīrītis ar bildi un zieģeli. Labi, ka paņēmu līdzi flotes arodbiedrības grāmatiņu – visai greznu un iespaidīgu. Tā nospēlēja. Man pat neprasīja atvaļinājuma apliecību, kas tajos gados, ja braukāja apkārt, bija obligāta. Milicis tikai pajautāja, kad beigsies atvaļinājums.

Atvieglots atgriezās pie vecākiem. Un jau nākamajā dienā āvu kājas atpakaļceļam. Sava tēva novadā jutos nevēlams.

Kāzas 1953. gada 23. februārī.
Laimonis Upmalis un Anna Mīlta

Tēlniecības studijā 1955. gadā

L. Upmaļš
mets dārza skulptūrai

Rīgā pie paziņām sarunāju gultas vietu. Nu vajadzēja meklēt darbu, lai varētu pierakstīties. Bet darbā neņēma, ja nebija pieraksta. Pēdīgi pierakstu nokārtoja sētniece par nelielu kukuli, tas ir – lauku speķīti.

Kļīstot pa Blaumaņa ielu, tipogrāfijas skatlogā nejauši pamanīju glīti noformētu aicinājumu: “Vajadzīgi palīgstrādnieki cehos.” Šie trīs vārdi man izrādījās liktenīgi. Pieteicos darbā, kļuva par poligrafiķi un nopūlējos šajā lauciņā 40 gadus. Bet tas jau būtu cits stāsts.

Upmaļi: Laimonis, Anna (sieva), Vija (māsa)

Epilogs

Kad atgriezāties dzimtenē, sākumā jutāties laimīgi. Lai gan jāsaka: īstas laimes sajūtas tomēr kavējās un laikam retajam to bija lemts sajust. Rīgā valdīja sveša vara.

Mēneša laikā – kā Baltijas kara flotes strādnieki – kļuvām par mūrniekiem, apmetējiem, krāsotājiem, automehāniķiem, krāvējiem.... Pirmo mēnesi maksāja mācekļa algu, pēc tam sākām strādāt pa īstam.

Tad nāca stingra pavēle: visiem ierasties NKVD filtrācijas punktā Skolas ielā. Nelīdzēja ne kara flote ar stipriem papīriem, ne darba līgums uz diviem gadiem. Un bijām taču divreiz filtrēti ceļā uz Rīgu. Bet jāiet. Bez iebildēm.

Tie, kas apmeklēja iestādi pirmajā dienā, neatgriezās. Darba vietā zināja teikt, ka lielākā daļa no Skolas ielas taisnā ceļā nogādāti karagūstekņu nometnē Mīlgrāvī. Tur esot arī mūsu leģionāri. Atkal uztraukumi un pārdzīvojumi. Pēc dažām dienām uz iestādi devās nākamā grupa. Puiši jau sagatavojušies, ar stingrāku nostāju. Lēģerī neiesim. Galvu augšā, zēni!

Laikam tomēr palīdzēja flote, kas negribēja zaudēt tikko apmācītus strādniekus. Pratinātājs nebija tik bargs. Atgriezāties savā darbā ar noteikumu, ka strādāsim krietni. Pretējā gadījumā mūsu likteni lemšot atkārtoti.

Nostrādājām divus gadus. Daži pat pabeidza neklātienē vai vakara maiņā vidusskolu, iestājās augstskolā.

Daži no mūsējiem ar laiku kļuva par sabiedriskiem darbiniekiem, citi – par strādniekiem, lauksaimniekiem, māksliniekiem.

Gandrīz visi nodibināja ģimenes, audzināja bērnus. Lielākā daļa nebeidzami cīnījās par dzīvojamo platību Rīgā, par savu dzīvokli. Tā bija dramatisks cīņā. Mūsu rindas izpildkomitejās negāja uz priekšu, bet gadi gāja. Dažam gan palīdzēja darba vieta, bet retajam.

Starp mums bija laimīgie jeb veiksminieki. Ģimenes dzīvē un darbā. Tiem viss šķīrās. Bija arī vilušies, kas nekam neticēja, neko negaidīja. Vairākiem vecāki vai citi tuvinieki atradās Sibīrijā. Citiem – Rietumu pasaulē. To vajadzēja slēpt.

Jaunekļi, kurus karš atrāvis no lauku sētas, no tēva saimniecības, pilsētas mūros un trokšņos nejutās labi. Nu kas tā par

dzīvi! Bet vietas, kur atgriezties, nav – kolhozs priekšā. Sākumā katrs, kas vien varēja, bēga uz pilsētu. Iekārtojās kaut vai kopmītnē, labākajā gadījumā – gultasvietā. Kaut kā taču jādzīvo.

Dzīvojām. Bet no vienas lietas nekādi vaļā netikām. Slikta biogrāfija ar ierakstu: bijis ārzemēs. Un briesmīgākais – vācu okupācijas laikā. Nu ko ar tādu? Darbu – to melnāko un

L. Upmalis, preses nama vecākais meistars, 1985. gadā

grūtāko, mazāk apmaksāto. Dzīvokli – to sliktāko vai nemaz. Un galvenais – jāpatur acīs.

1994. gada 30. jūlijā Rīgā pulcējās bijušie GS palīgi – arī no ārzemēm. Ja pirms pusgadsimta kara ratos iemeta ap 4000 zēnu, kas dzimuši 1927. gadā, tad tagad mūsu galvaspilsētā tikās 500 no viņiem.

Brāļu kapos aizlūdzām par kritušajiem. 41 jauneklis gāja bojā vienā vakarā – 1944. gada 19. septembrī, kad sabombardēja mūsu mītni Mazajā Nometņu ielā 16.

Vēlāk sirmie kara zēni, kam nu jau visiem 67, pastīvām kājām grieza ar dāmām valceri un kavējās atmiņās. Bet es šeit gribu atminēties tos līdzbiedrus, ar kuriem ciešāk krustojušies ceļi.

Apmācību laikā: (...) Garklāvs, (...) Birnbaums, Olgerts Bicāns.

Dienesta laikā: Pēteris Sevčenko, Ādolfs Raugulis, Jānis Cikovskis, Alfrēds Puķe, Paulis Kļaviņš.

Atceļā no gūsta un filtrācijas nometnēs: Tāļivaldis Ozoliņš, Ernests Balodis, Imants Serģis, Gunārs Cīrulis, Gunārs Zieme, Edmunds Grasbergs, Mārtiņš Vikmanis, Nikolajs Grebzde, Gunārs Balodis, Helmutis Ēķis, Pāvils Smilga.

Izdevējas pēcvārds

Dienasgrāmata beidzas, bet – kā raksta autors – *dzīve turpinās*, arī pirms un pēc aprakstītajiem notikumiem. Dienasgrāmata ir pa vidu un parāda tuvplānā to laiku, kas pārmainīja cilvēka dzīvi. Antropologs Roberts Ķīlis raksta*, ka notikumi, ko piedzīvo un uztver cilvēks, kļūst par vēsturiskiem faktiem, kad tos reģistrē vēsturnieki. Dienasgrāmata ir dalībnieka uztveres pirmavots, kas rakstīta īsaajos brīžos starp notikumiem. Tā var kļūt vēsturniekiem par vēl kādu neregistrētu faktu avotu un ļauj precizēt zināmos. Tomēr tās galvenā loma ir spēja tieši, nepastarpināti uzrunāt cilvēku. Dienasgrāmata iesaista reālos dzīves notikumus, kad tie tikko sākušies un vēl nav zināms, kā beigsies. Līdzīgi fotogrāfijai tā atspoguļo autora emocijas, personības vaibstus. Personība izpaužas dienasgrāmatas tekstā, zīmējumos un arī pierakstīto dziesmu vārdos. Nobružātās ar zīmuli izraibinātās lapiņas ir tā laika noskaņojuma un cilvēka iekšējās pasaules atspulgs. Nodota lasītājam, tā uzbur ainu ne tikai par to, kas notika, bet arī, ko domāja, juta un pārdzīvoja notikumu dalībnieki. Dienasgrāmata ir neatsverams palīgs cilvēciskai vēstures izpratnei.

Nacionālās mutvārdu vēstures krājumā ir pieejamas dažādas dienasgrāmatas – no smalkiem dienu aprakstiem

---

* Roberts Ķīlis. Sociālās antropoloģijas metodes masu kataklizmu pētniecībā. *Latvija Otrajā pasaules karā, starptautiskās konferences materiāli*. Latvijas Vēstures institūta apgāds, Rīga 2000, 321.–329. lpp.

līdz isām piezīmēm, kas kalpo par atgādinājumu tikai pašam autoram. Laimoņa Upmaļa dienasgrāmata pieder izteiksmīgākiem paraugiem. Dienasgrāmatas autors ne tikai tēlo, ko pats pieredzējis Otrā pasaules kara beigu cēlienā, bet arī raksturo kopskatu un ar dokumenta precizitāti izgaismo mirkļus, notikumus, vērojumus, kam paralēlus avotus var meklēt citos vēstures dokumentos un apcerēs.

Piemēram, neliels vērojums sniedz ietilpīgu informatīvu atkāpi: *Visiespaidīgākais šobrīd šķiet mūsu rotas hauptfeldfēbelis (rotas virsseržants, mantzinis). Viņa seja starot staro, ūsas uzskrulētas, pie krūts jauns, neredzēts ordenis. Mūsu skolotājs Ziedīņš paklusi brīdina: "Zēni, tas ir Bermonta ordenis, to piešķīra par cīņām pret mūsu tēviem un vectēviem 1919. gadā..." Sākam atcerēties vēstures stundas. Bermontiāde. Rīgas aizstāvēšana. 11. novembris. Tātad šis vīrs nu beidzot atklāj savu īsto seju.*

Dienasgrāmatu sāk rakstīt ģimnāzijas otro klasi beidzis zēns, tikko nokāpis no pļaujmašīnas tēva laukā. Pēc nepilniem diviem gadiem viņš caur kara izpostīto Eiropu atgriežas Latvijā. Divos dienasgrāmatā ierakstītajos gados, saskarē ar briesmām un nāvi, ir mainījusies autora personība.

Divi gadi – itin kā neilgs laiks, kam nesevoja ne spaidu darbi Sibīrijā, ne citas jūtamas represijas, tomēr ievilka stingras robežas viņa turpmākās dzīves iespējās. Tie iezīmēja Laimoņa Upmaļa biogrāfiju. Pret tādiem kā viņš valdīja nostāja: *Darbu – to melnāko un grūtāko, mazāk apmaksāto. Dzīvokli – to sliktāko vai nemaz. Un galvenais – jāpatur acīs.* Tāda bija oficiālā attieksme, tomēr, kā daudzos citos, tā arī Laimoņa Upmaļa gadījumā, tā nevarēja noslāpēt personību. Neskatoties uz pretestību,

Laimonis Upmalis kļuva par cienījamu poligrāfijas meistar, izkopa savas mākslinieka spējas un dzīvoja garīgi piesātinātu dzīvi. Viņš turpināja rakstīt arī dienasgrāmatas, kurās daudz spilgtu un laikabiedriem atpazīstamu padomju dzīves vērojumu. Bet tas ir cits stāsts.

Grāmata sagatavota izdošanai, lai iesaistītu sabiedrību sarunā par 20. gadsimta pirmās puses jaunekļu pieredzi, kam gluži kā dzīva būtne līdzās stāvējusi lieciniece – dienasgrāmata. Jāatzīmē, ka veikti pavisam nelieli teksta redakcionālie labojumi, vadoties pēc mūsdienu gramatikas likumiem, kā arī atsevišķas vietas īsinātas, lai novērstu atkārtotošanos un veidotu skaidrāku kompozīciju. Dienasgrāmata sniegta kā raksturīgs sava žanra paraugs, kas rada precīzu notikumu atmosfēru un ierakstu autentiskums atbilst situācijām, kādās tie tapuši.

Dienasgrāmata ir visciešākais bijušā un tagadnes laika saskarsmes brīdis, un tās piederību literatūrai apliecina publikācija grāmatā. Ieraksti nemainās, bet rod aizvien jaunu kontekstu tagadnes dzīves iekšējās un ārējās pārvērtībās.

Pēdējās grāmatas lappuses ir arī pēdējās dienasgrāmatā. Tās pārnestas tieši no rūtiņu bloknota, kas pavadīja kara zēnu viņa neparedzamajā liktenī. Vērīgs lasītājs pamanīs, ka dienasgrāmata autoram nav tikai dienišķa nodarbe, bet daudz vairāk. Tā bijusi kā relikvija, kā uzticams draugs – otrs “es”, kurā autors sastop savu dveseles atspulgu, sastop pats sevi tādu, kāds viņš bija toreiz. Cilvēka patiesumu sastop arī grāmatas lasītājs.

Māra Zirnīte

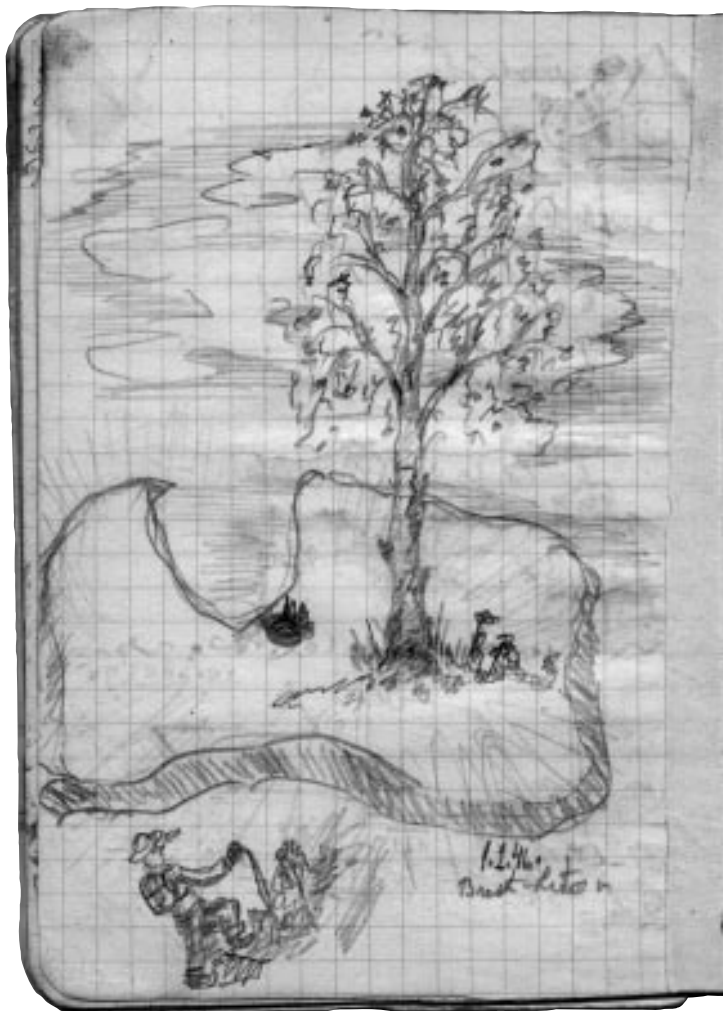
Daugavpils. naktis un 9. - Rīga

Rīga

Sīs dienas grāmata nobeigums. 13. marts
Rīga 146.

Kad es panemu roxā šo grāmatu man
reizē ir tāds baigums no rīpas, gribētos
sveikt nakti un slēgt. Ejet nost ar visu
šo notādēto un iebaidos. Ejet pie velna
pēc rīpīgi murgi. Manā acū priekšā
tad stād bāgri un postarzas. Pēdas un
launums. Es redzu gan launas sejas, gan
rieņīgus smieņus. Tad es palieku glūzi lauks,
nost! Nost! laupēt. man elpot. Elpot. Daupot.

Pēt kad' es redzētos tūks šo rindinās.
Šīs teloties pārstāmas sejas. Es redzu gan
daives priekšus, pūnēdus, gan patīkamus
skatus. Dūķe šādu nādo tik launa. Ir tācu
arī saro prieks. Kas tācu vis... vis... nē
nostiecināts. Tad atkal šī grāmatas lūpas
man tik mila, mila, dārga. Es sāku visu
glāstot. Jā, dārdā 'biedri' šā rindā ir
mani. Vini miera mani. Es palieku atkal
pārisam mīrīgā. Kam biedri... biedri...
Kur tūs esiet! Kam šād gāvam nebeidzam
smidas. Tad es redzu biedrus, kurus redz.

nēsa smiltis, Biedri, kūs pārsteidza par
daudz agri. Tūco tūm nēsa saule bija nāvēsami.
Lūks saplēstas rokas... Gaurnēstas a. d. d. t. s.
Blāvais spīdums acis. Nesaltus lūpas vēl
iā lūes pēdējo - mātē... māmā... Lēni man
pūdas, un lūsi manu sāle daivēro bērei
stātidami: "Mūsām vērims Daugavas mēces-
mūtām vērims varoņu garš." Tad mēs
atkal ir glus... glus... Tokai cēla mātē paliek
baltis, krusti - mēmi lūcināsi.

Tad es stāvu vērims, glusā vērims. Pie apvēršē
kibim ugunis. Tākmā stāst kur ir pilota.
Nepārtraukti cēlas raketes. Pēcēm pussētas
mīlīgi lūsmis fontāni. Tad mīlīgi grāvisi
stātidami, kēpi. Es vērjō nāsts mēsmām.
Man tācu laisam ir lāss pūclaums, domas
pūcas. Es jūtu, krūtīs lūm man tūvā.
Kūb manē āpaugt, Es jūtu vērā nēbējo elpu.
Pēblaujos un satveru savu bēdēni. Laisam
biji aismidziņ.

Ar, es laisam biji aismidziņ. Ar,
tū nolāpītā grāmatā. Kāpļa tū gabalas
un jātīmēt pa loqu. Kē tāmei nē-tā tācu
ir dēla no manas dāves. Es paliku atkal
mērejo.

Es grāmatina kēcu intix mātē, lūu kur
gāt vērā man nāv bijis lūds.

Visur, it visur! Vienmēr un vienmēr
 vīna ir bijusi dabata. Nedrīkst mēģināt
 no 'mūdas' spūšis. Vai tas bija kādreis Rīgas
 vai šodot uz Suoņemtes, kurā slieģos,
 vai uz tālās Rīgas spēstāraji mūda, vai
 kaut kur tālu Franču zemē. Nedrīkst mēģināt
 tā, pilnīgi kruti, kā braucot pa Rīgai vai
 Senai, kad līdzenis manī sāva aizvien
 tālāk un drīdāk pērisa - aizvien tālāk
 no savas dzimtenes. Es' vīdus ar šo grāmatu
 kopā kaut kur patērētā pagrabos, zem
 bēdīgu krūšas. Spādu' vīdus tie bēdīgi
 pie sēmes ar savu kruti, kad līdzu iedupis
 grābi un man pāri lidoja sēmes pīdās. Tā,
 visur it visur vīna ir bijusi dabā.

Saturs

Starp iznīcību un cilvēkmīlestību. <i>A. Mīls</i>	5
Ardievu, ģimnāzija!	9
Tēva mājās	11
Caur Valku uz karu	13
Rīga, Mazā Nometņu 16	16
Šausmu nakts	19
Kurzemes ceļos un grāvjos	22
Augšā bumbvedēji, apakšā – zemūdenes	26
Sudetijas apgabals. Egera. Lidlauks	30
Atkal bumbas	33
Sodišanas mānija	37
Tīringas kalnu ciematā	40
Lamatas lidotājiem	41
Svētki kalnos	45
Ceļā uz Rūras apgabalu	47
Dienests pie Moenes ezera	49
Rožu krūmi un kara pekle	53
Mūsējie – uz fronti	56
Cūku rakumi vācieša zemē	61
Amerikāņi klāt	64
Sagūstišana	69
Uz akmeņa galvu liku	74
Ceļā – uz kurieni?	79
Šartras gūstekņu nometnē Francijā	83
Šaubās un cerībās	86
Pie krieviem	91
Cilvēka cienīgs darbs	95
Jau gads aiz muguras	100
Vara pret pornogrāfiju	104
Poļu zemē	108
Ko darīt – tāds ir jautājums	112
Ar pindzeli	113
Pēc kara laukos	115
Pankūku balle	117
Rīgā – uz mūžu	118
Epilogs	121
Izdevējas pēcvārds. <i>M. Zirnīte</i>	124
Pielikums. Fragmenti no L. Upmaļa dienasgrāmatas	127

Drālis dāimā 19. janvārī, Va. T. 31. g.

Drāve ir cina - bruņaspis
Drāve nav sapnis - atnastie

19. janvārī

Vīdā ir tikai malds

II Kas dzīvīti baidās kītā list.
Pie īstas drāves nevar list.

III Vīnīgā paradīzē n. - atminas.

IV Sirds elgas kļūst, mums tā nepariet.

V Garlaucība ir jutu eks.

VI Lūgti pa lauci, bet neliecinās

VII Nāsti līdzmānā
Izaigsmas kād mirclī
Pēc tevis tālumā
Kūst sīdā sirds

Liktenis -
apdomā -
reģistrā -

27. aug., svētdiena
44. gada

Rīga

Vīdā
Loni 2.5
Knāpaušis Vīdā
↓
Sveiklens līdā
1918. g. 13. mēn.

